

Natuur en recreatie in balans

*Ulvenhoutse Bos
Februari 2024*

Natuur en recreatie in balans

Ulvenhoutse Bos

Aangeboden aan:

Staatsbosbeheer, Gemeente Breda
Gebiedsgerichte aanpak Ulvenhoutse Bos en omgeving

Datum: 7 februari 2024

Bron voorzijde: eigen foto

Auteurs:

Anneke van Mispelaar (Bureau BUITEN)
Romy Beudeker-Beemsterboer (Bureau BUITEN)
Arda van Helsdingen (Waardenburg Ecology)
Paul Boddeke (Waardenburg Ecology)
Benoit Tijssen (Groen licht Verkeersadviezen)
Raoul Pasveer (Groen licht Verkeersadviezen)

Projectnummer: 2022-1849

Inhoudsopgave

Samenvatting	4	5	Lange termijnvisie voor het bos	35	
1	Inleiding	6	5.1	<i>Landschappelijke analyse</i>	35
1.1	<i>Aanleiding</i>	6	5.2	<i>Visie voor de lange termijn</i>	37
1.2	<i>Doel</i>	6	5.3	<i>Recreatiezonering</i>	41
1.3	<i>Gebiedsgerichte aanpak (GGA) Ulvenhoutse Bos en omgeving</i>	7	6	Bouwstenen voor realisatie van de visie	45
1.4	<i>Proces dat is doorlopen</i>	7	6.1	<i>Bouwsteen 1: Meer natuur en groen rond het bos</i>	45
1.5	<i>Leeswijzer</i>	9	6.2	<i>Bouwsteen 2: Padenstelsel fietsen, wandelen en paardrijden</i>	46
2	Ulvenhoutse Bos als Natura2000-gebied	10	6.3	<i>Bouwsteen 3: Auto- en fietswegen aanpassen</i>	49
2.1	<i>Natura2000-doelen</i>	10	6.4	<i>Bouwsteen 4: Honden</i>	51
2.2	<i>Maatregelen</i>	12	6.5	<i>Bouwsteen 5: Te gast in de natuur</i>	56
3	Analyse opgaven en benodigde veranderingen	14	6.6	<i>Overzichtskaart</i>	57
3.1	<i>De knelpunten</i>	14	6.7	<i>Overige aandachtspunten</i>	59
3.2	<i>De opgaven</i>	22	7	Overzicht en planning	60
3.3	<i>De veranderingen die nodig zijn in het bos</i>	26		Bijlagen	62
4	Inbreng van de meedenkgroep	32		<i>Bijlage 1. Uitvoering ‘natuur en recreatie in balans’</i>	62
4.1	<i>Benut energie en saamhorigheid dorp</i>	32		<i>Bijlage 2. Meedenkgroep: hoe tot stand gekomen en opzet sessies</i>	64
4.2	<i>Uitbreiding natuur en bos</i>	32		<i>Bijlage 3. Terugblikken bijeenkomsten meedenkgroep</i>	65
4.3	<i>Padenstelsel: meer rust, bescherming groeiplaatsen</i>	33		<i>Bijlage 4. Overzicht van andere inbreng publiek</i>	76
4.4	<i>Aanpassen van de wegen</i>	34		<i>Bijlage 5. Toelichting effecten hondenpoep en -urine</i>	79
4.5	<i>Aanpassingen in het gebruik door honden</i>	34		<i>Bijlage 6. Verkenning verschillende oplossingen m.b.t. honden</i>	84

Samenvatting

Aanleiding en doel Natuur en recreatie in balans

De natuur in het Ulvenhoutse Bos staat onder druk, en naast de waterhuishouding speelt ook het recreatieve gebruik hierin een rol. In het project 'Natuur en recreatie in balans' wordt gestreefd naar een duurzaam evenwicht tussen natuurbehoud en recreatief gebruik. Het bos is vanwege de unieke natuurwaarden aangewezen als onderdeel van het Natura2000-netwerk. Tegelijkertijd is het een geliefd en druk bezocht bos. Dit vereist een zorgvuldige afstemming tussen recreatie en bescherming en verbetering van de natuur.

Bij het project 'Natuur en recreatie in balans' zijn betrokken: de Gebiedsgerichte aanpak Ulvenhoutse Bos en omstreken (GGA) als opdrachtgever, Staatsbosbeheer (coördineerde het project) en de gemeente Breda. Voor het opstellen van dit concept-plan zijn gebruikers van het bos betrokken, via onder meer een Meedenkgroep waarmee oplossingen zijn besproken (bijlage 2 en 3) en via een inloopbijeenkomst.

In een proces van vijf stappen (zie bijlage 1) zijn we gekomen tot een voorstel. Op basis van de onderzoeken naar [natuur](#), [recreatie](#) en [verkeer](#) en de inbreng van de begeleidingsgroep zijn verschillende oplossingsrichtingen op een rij gezet en vergeleken. De meedenkgroep heeft de begeleidingsgroep geadviseerd. De uitvoering van het proces is te volgen op de [website](#), waar ook de resultaten van de onderzoeken zijn te downloaden.

Drie meest belangrijke opgaven

Er zijn onderzoeken gedaan naar de natuur in het bos, de impact van recreatie en honden, de recreatieve beleving en het verkeer. Op basis hiervan zien we de volgende opgaven:

1. Er is te veel verstoring in het bos. De verstoring wordt veroorzaakt door hoge recreatiedruk, loslopende honden, het gedrag van bezoekers die over onofficiële paden lopen en doorsnijding van het bos door drie autowegen. De verstoring is zichtbaar in een hoge padendichtheid, die vergelijkbaar is met een stadspark of stadspark. *De opgave is om meer rust in het bos te creëren.*
2. De groeiplaatsen van planten staan onder druk. Uit onderzoek komt naar voren dat de groeiplaatsen van beschermde kwetsbare planten beschadigd worden. Dit komt door vertrapping door recreatie, en vermeting als gevolg van hondenpoep en -plas, en het verkeer. De doelstelling is juist *uitbreiding* van de groeiplaatsen van deze planten. *De opgave is om de bestaande en potentiële groeiplaatsen beter te beschermen door het padenstelsel aan te passen en de toevoer van fosfaat en stikstof te verminderen.*
3. Recreatieve beleving verbeteren. Fietsers en wandelaars in het bos zitten elkaar soms in de weg, en een deel van de bezoekers ervaart overlast van (loslopende) honden. De doorsnijding van het bos door de autowegen is onprettig, de wegen zijn onveilig om over te steken en ongeschikt om langs te wandelen. *De opgave is om de beleving van het bos voor recreanten te verbeteren.*

Ruimtelijke visie en lange termijn-toekomstbeeld

Om de balans tussen recreatie en natuur te verbeteren, zijn veranderingen in het bos nodig. Voor het versterken van de balans tussen natuur en recreatie zijn vier ruimtelijke uitgangspunten geformuleerd:

- A. Het watersysteem en de bodem zijn sturend bij de inrichting, het recreatief gebruik en beheer;
- B. De bos- en natuurgebieden vormen een doorlopende verbonden recreatieve structuur, van de Chaamse Bossen naar de Mark;
- C. Het Ulvenhoutse Bos, inclusief Wolfslaar, vormt een eenheid, we willen de impact van de doorsnijdingen verzachten;
- D. Zonering voor recreatief gebruik beschermt de specifieke (natuur)waarden van het bos.

Lange termijn toekomstbeeld

Het toekomstbeeld van het Ulvenhoutse Bos is een gezond en duurzaam (bos)ecosysteem. Om de realisatie van de N2000-doelen te bereiken, is het volgende nodig:

- Versterking van de biodiversiteit en beleving en een doorgaande ecologische en recreatieve structuur van de Chaamse Bossen naar het Markdal, door uitbreiding van het areaal natuur (zie figuur 5.4 en 5.5);
- Minder paden, zodat de natuurkernen in het bos worden beschermd (figuur 5.5);
- Afsluiting van de Huisdreef voor gemotoriseerd verkeer vanwege de verdelende werking en stikstofdepositie;
- Geen honden (aan de lijn en loslopend) in het gehele N2000-gebied.

Voorstellen voor een betere balans

Om het toekomstbeeld te realiseren is een tussenstap nodig. Er is tijd nodig om meer natuur te realiseren en alternatieven voor hondenbezitters te creëren. In die tussenstap ligt het accent op minimaliseren van de impact van recreatie en honden, en op monitoring. Hiermee moet zo snel mogelijk begonnen worden. Tegelijkertijd wordt dan ook gewerkt aan het maximaliseren van de veerkracht van het gebied.

De voorstellen om natuur en recreatie beter in balans te brengen bestaan uit de volgende bouwstenen:

1. Meer natuur en groen rond het bos: voorstel is om gebieden aansluitend en in de omgeving van het bos in te richten voor natuur en recreatie. Groen in Ulvenhout zelf kan natuurinclusiever worden ingericht en beheerd.
2. Padenstelsel fietsen, wandelen en paardrijden: aanpassen van de toegangsregels, daarnaast ook weghalen en aanpassen van paden, realiseren van een uitkijkpunt, opknappen van het familie-/ rolstoelpad, verbeteren van bebording en routemarkeringen en realisatie van een ruiterspoor als verbinding naar het Sint Annabos.

3. Auto- en fietswegen: de Huisdreef inrichten voor fietsen en wandelen, afsluiten voor autoverkeer en aansluiten op de Fietsallee. Maken van veilige oversteken over de Ruppe van der Voortlaan.
4. Honden: het opruimen van hondenpoep, plaatsen van poepcontainers en aanleg van hondenrenveldjes in de wijk. Aanpassing van het hondenlosloopgebied, en het maken van een nieuw losloopgebied aansluitend op het bos. Ook wordt de naleving en het effect van de (honden)recreatie gemonitord, zodat ingegrepen kan worden als de oplossingen onvoldoende resultaat hebben.
5. Te gast in de natuur: samenwerking met de bewoners, gebruikers en andere betrokkenen is cruciaal voor een succesvolle realisatie van alle voorstellen. Het gaat hierbij om communicatie en het betrekken van de *community*, bijvoorbeeld via een klankbordgroep en/of vrijwilligersgroep. Ook is extra inzet op gastheerschap, handhaving en toezicht opgenomen onder dit kopje.

Leeswijzer

- Hoofdstuk 2 gaat over de betekenis van de Natura2000 status van het Ulvenhoutse Bos
- Een samenvatting van de resultaten van de onderzoeken en benodigde veranderingen leest u in hoofdstuk 3.
- De reacties van de meedenkgroep op de benodigde veranderingen vindt u terug in hoofdstuk 4.
- De visie voor het bos en de voorstellen om de knelpunten aan te pakken, vindt u in hoofdstuk 5 en 6.
- Hoofdstuk 7 bevat een overzicht van de voorgestelde oplossingen, inclusief een planning.
- Hoe is het proces gelopen en dit rapport tot stand gekomen? Dat leest u in bijlagen 1, 2, 3 en 4.

WAARDEN
BURG
Ecology

Groen Licht
Verkeersadviezen

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Het Ulvenhoutse Bos is een bos van 112 hectare in de gemeente Breda, bij het dorp Ulvenhout. Het is één van de oudste bossen van Nederland, met belangrijke beschermde natuurwaarden die horen in natte broekbossen en eiken-haagbeukenbossen (zie hoofdstuk 2). De natuurwaarden van het bos staan echter onder druk. Daarom zijn voor behoud en herstel van de natuur sinds 2017 verschillende maatregelen uitgevoerd. Bijvoorbeeld om het bos natter te maken en het leefklimaat voor zeldzame planten zoals het knikkend nagelkruid en de witte rapunzel te verbeteren.

Recreatie in het bos heeft ook effect op de natuurwaarden. In het **Natura2000-beheerplan** (2016) wordt dit aangestipt (paragraaf 4.3). In de **Omgevingsvisie Breda 2040** (2021, onder andere paragraaf 3.3.3) wordt hier specifieker op in gegaan, evenals in de **Natuurdoelanalyse** van de provincie Noord-Brabant (2023, paragraaf 3.10.5 en 7.1). De onderzoeken en het project 'Natuur en recreatie in balans' zijn de vervolgstappen op deze documenten.

Voor het Ulvenhoutse Bos wordt gestreefd naar een goede balans tussen natuurwaarden en recreatief gebruik, zodat recreanten van het bos kunnen genieten zonder de kwetsbare natuur aan te tasten. Het Ulvenhoutse Bos is een geliefd en drukbezocht bos. Er was daarom meer inzicht nodig in hoe het recreatieve gebruik zich verhoudt tot de natuurwaarden. Vanuit de gebiedsgerichte aanpak (GGA) is daarom het initiatief genomen tot het project 'Natuur en recreatie in balans'. In de begeleidingsgroep voor dit project zitten vertegenwoordigers van Staatsbosbeheer en gemeente Breda.

1.2 Doel

Het doel van 'Natuur en recreatie in balans' is het bereiken van een duurzaam evenwicht tussen natuurkwaliteit en beleving van de natuur. De mogelijkheid voor recreanten om de natuur in het bos te beleven is belangrijk en moet blijven bestaan. Tegelijkertijd vraagt de achteruitgang van verschillende soorten om aanpassingen in het huidige recreatieve gebruik: niet alles kan overal. Dit voorstel brengt in beeld hoe recreatie past binnen het Natura2000-gebied en op welke plekken de natuur extra rust en ruimte nodig heeft. Het voorstel laat ook zien welke maatregelen genomen moeten worden voor een betere balans tussen recreëren en bescherming van de natuur.

Figuur 1.1: Ulvenhoutse Bos en aanduiding focusgebied

1.3 Gebiedsgerichte aanpak (GGA) Ulvenhoutse Bos en omgeving

Omdat het Ulvenhoutse Bos onderdeel is van een groter geheel en de opgaven voor het Ulvenhoutse Bos enkel vanuit de bredere regio opgepakt kunnen worden, is rond het Ulvenhoutse Bos een Gebiedsgerichte aanpak gestart ([link](#)). Met de Gebiedsgerichte aanpak (GGA) van de groenblauwe opgaven streeft de provincie in Noord-Brabant samen met partners naar het in goede staat brengen en houden van de Natura2000-gebieden.

Deze Natura2000-gebieden kennen vaak een groot aantal vraagstukken, zoals verdroging, uitputting van de bodem, teveel stikstofneerslag, de land- en tuinbouwtransitie en de noodzaak tot energietransitie. In de GGA wil de provincie samen met partners meerdere vraagstukken integraal en tegelijkertijd oppakken. De GGA werkt ernaar toe om te voldoen aan de Europese normen voor Natura2000-gebieden. De aanpak richt zich op:

1. Het versterken en intensiveren van natuurherstel;
2. Verlagen van de milieudruk in en rond de stikstofgevoelige Natura2000-gebieden.

Eén van de gebiedsopgaven in de visie van de GGA is het afstemmen van het recreatief medegebruik van het Ulvenhoutse Bos op wat het gebied aankan.¹

De besluitvorming over alle projecten binnen de GGA vindt plaats in het bestuurlijk overleg. In het schema op de volgende pagina is aangegeven hoe de GGA is georganiseerd, met een bestuurlijk overleg, (ambtelijke) gebiedstafel en vier werkgroepen (groen-blauw, stikstof, landbouw en communicatie). Het project 'Natuur en recreatie in balans' (met een

¹ Visie Ulvenhoutse Bos en omgeving, bestuurlijk overleg GGA Ulvenhoutse Bos en omgeving, 2022

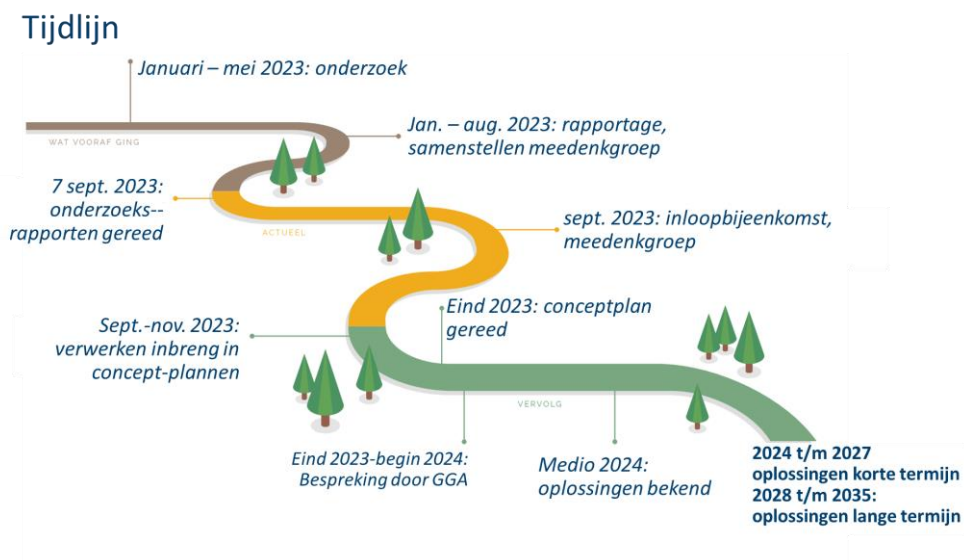
begeleidingsgroep) valt onder de werkgroep groen-blauw. De meedenkgroep heeft de begeleidingsgroep geadviseerd.

1.4 Proces dat is doorlopen

Het project 'Natuur en recreatie in balans' bestond uit 5 stappen:

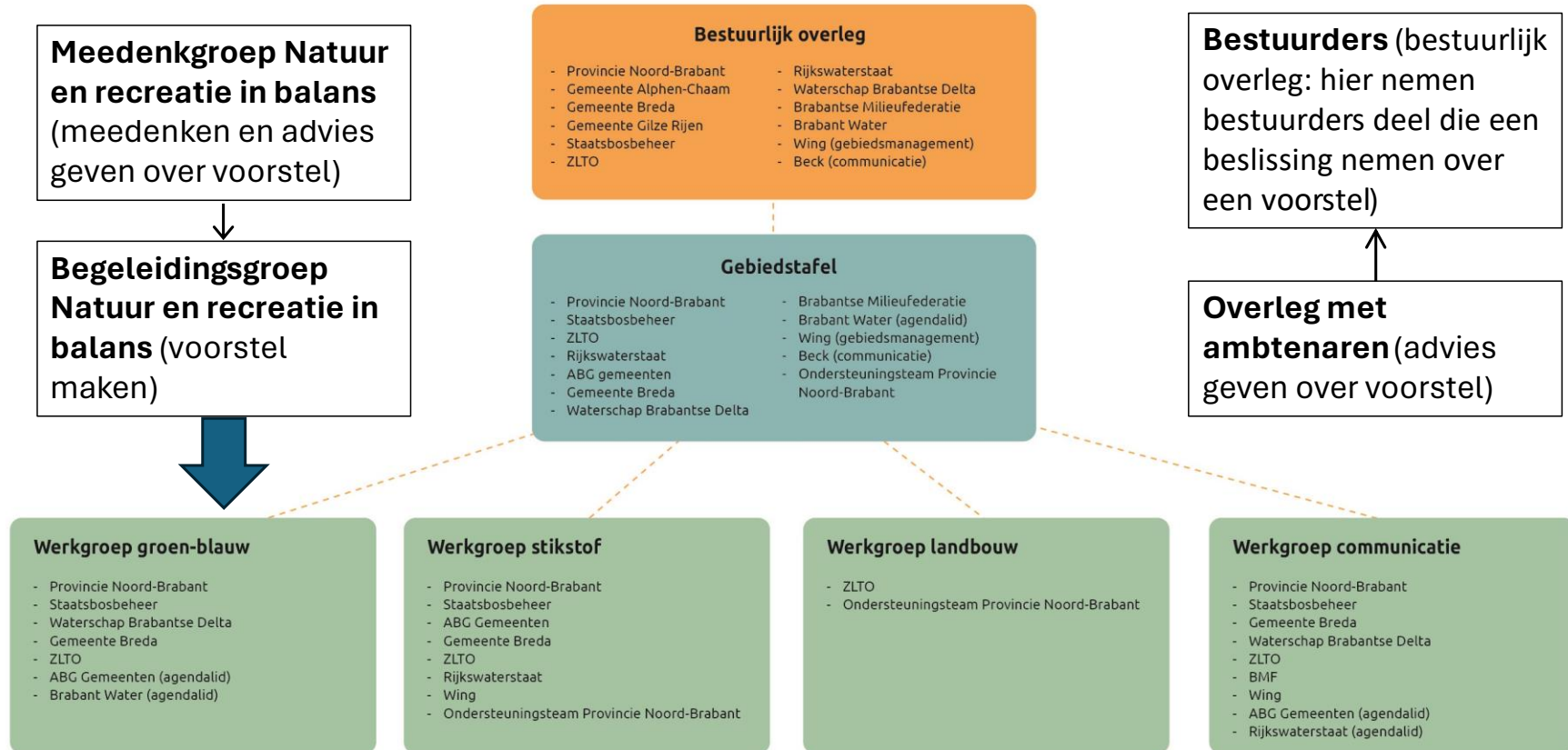
1. Voorbereiding onderzoeken
2. Uitvoering onderzoeken, start communicatie
3. Uitgangspunten vaststellen en communicatie
4. Opstellen concept-plan 'Natuur en recreatie in balans' met inbreng van de begeleidingsgroep en meedenkgroep
5. Besluit GGA op concept-plan, terugkoppeling en afronding

Figuur 1.3: Tijdlijn Natuur en recreatie in balans in het Ulvenhoutse Bos (bron: Bureau BUITEN)

Figuur 1.2: Organisatiestructuur GGA Ulvenhoutse Bos

Organisatiestructuur gebiedsgerichte aanpak Ulvenhoutse Bos

Staatsbosbeheer heeft een regisserende rol in de totstandkoming van 'Natuur en recreatie in balans'. Voor het opstellen van dit concept-plan zijn ook gebruikers van het bos betrokken:

- Er zijn ruim 400 bewonersbrieven verstuurd;
- In het bos zijn panelen en QR-codes opgehangen met meer informatie;
- Er is een enquête uitgezet onder gebruikers van het bos en omwonenden, met circa 540 reacties;
- Gebruikers zijn gevraagd of zij willen deelnemen in een meedenkgroep. Op deze vraag kregen wij 50 reacties. Uit deze reacties zijn 21 personen geselecteerd op basis van hun motivatie en een evenwichtige vertegenwoordiging van de gebruikersgroepen. De meedenkgroep is twee keer bijeengekomen om door te praten over oplossingen voor het bos;
- Alle betrokkenen zijn uitgenodigd voor een inloopbijeenkomst;
- Er zijn regelmatige updates besproken in het reguliere overleg met de werkgroep groen-blauw;
- Er zijn gesprekken gevoerd met bewoners, bewoners die per e-mail gereageerd hebben en de ondernemer in het bos;
- Er is een projectwebsite waarop de onderzoeken te downloaden zijn, evenals de terugblikken op de meedenksessies en veel gestelde vragen. Ook is er een e-mailadres waar mensen hun reacties en vragen naartoe kunnen sturen. In de periode 28 september tot 6 november 2023 is de website 559 keer bekeken en zijn 150 downloads gedaan.

Onderzoeken natuur, recreatie en verkeer

Door Waardenburg Ecology, Bureau BUITEN en Groen Licht Verkeersadviezen zijn tussen maart en mei 2023 de volgende drie basisonderzoeken uitgevoerd:

1. Onderzoek naar de nutriëntenbelasting als gevolg van hondenpoep en -plas (literatuuronderzoek, veldonderzoek) en onderzoek naar

kwetsbare planten flora en fauna in relatie tot recreatiedruk (veldonderzoek), door Waardenburg Ecology;

2. Gebruikersonderzoek recreanten (categorieën, spreiding, gebruik, kwaliteit e.a.) door middel van een enquête, veldonderzoek en tellingen, literatuuronderzoek, door Bureau BUITEN;
3. Verkeersonderzoek doorgaande wegen incl. Geersbroeksweg en gebruik van parkeerplaatsen in en rond het bos, d.m.v. tellingen, telslangen en kentekenonderzoek, door Groen Licht Verkeersadviezen.

De resultaten van deze onderzoeken zijn beknopt opgenomen in deze rapportage. Daarnaast zijn de rapporten gepubliceerd op de projectpagina www.staatsbosbeheer.nl/ulvenhoutsebosinbalans.

1.5 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 gaat over de betekenis van de Natura2000 status van het Ulvenhoutse Bos. Hoofdstuk 3 geeft een samenvatting van de resultaten van de onderzoeken en veranderingen die nodig zijn om de N2000-doelen dichterbij te brengen.

De reacties van de meedenkgroep op de benodigde veranderingen zijn opgenomen in hoofdstuk 4. Bijlagen 2 en 3 leest u hoe de meedenkgroep tot stand is gekomen en vindt u een impressie van de bijeenkomsten.

De visie voor het bos en de voorstellen om de knelpunten aan te pakken, vindt u in hoofdstuk 5 en 6. Hoofdstuk 7 bevat een overzicht van de bouwstenen, inclusief planning voor de lange, middellange en korte termijn.

Meer informatie over het proces, en de inbreng van andere inbreng van betrokkenen vindt u in bijlage 1 en 4. In bijlage 6 is een verkenning van de verschillende oplossingen met betrekking tot honden opgenomen.

2 Ulvenhoutse Bos als Natura2000-gebied

Het Ulvenhoutse Bos behoort tot het Natura2000-netwerk, het Europese netwerk van beschermde natuurgebieden. Dit hoofdstuk 2.1 gaat in op wat het betekent om een Natura2000-gebied te zijn.

2.1 Natura2000-doelen

Het Natura2000-netwerk

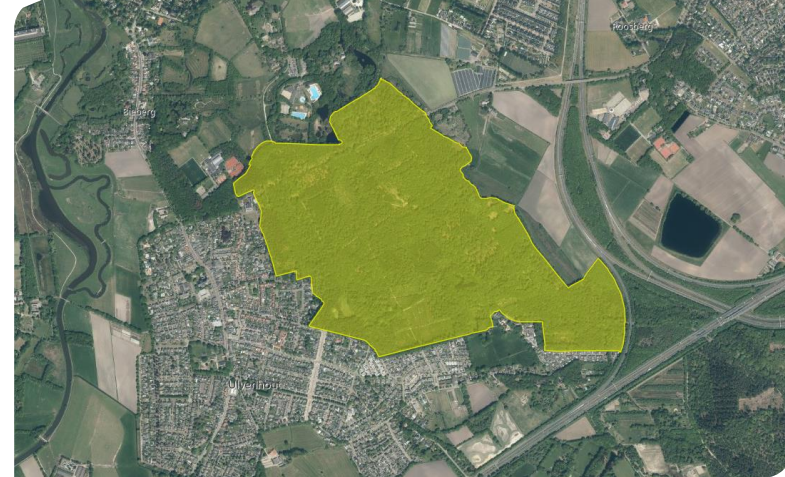
Om de druk op de biodiversiteit te verlichten en flora en fauna op een duurzame wijze te beschermen in Europa is het Natura2000-netwerk opgericht. Alle EU-lidstaten wijzen beschermde gebieden aan voor soortenbescherming en gebiedsbescherming. Het gehele N2000-netwerk omvat zo'n 26.000 beschermde gebieden. Nederland kent 162 van deze gebieden (Natura2000, [2023](#)), waaronder het Ulvenhoutse Bos (figuur 2.1). Het aanwijzingsbesluit kunt u [hier](#) terugvinden.

N2000-doelen voor het Ulvenhoutse Bos

Het Ulvenhoutse Bos kent verschillende habitattypen (natuurtypen) van bijzondere waarde. Een habitatype wordt door Natura 2000 gedefinieerd als een bepaald type ecosysteem op het land of in het water met kenmerkende eigenschappen.

Het Ulvenhoutse Bos is aangewezen als N2000-gebied vanwege de volgende drie bijzondere en zeldzame habitattypen: **beuken-eikenbossen met hulst**, **eiken-haagbeukenbossen** en **vochtige alluviale bossen**. Deze habitattypen worden hierna kort toegelicht.

Figuur 2.1: N2000 begrenzing Ulvenhoutse Bos (bron: [Natura2000, 2023](#))

Habitatprofiel: Beuken-eikenbossen met hulst

Het Natura2000-habitatprofiel van beuken-eikenbossen met hulst (H9120) omschrijft dit habitatype als volgt: "Het habitatype betreft bossen met meestal beuk in de boomlaag en hulst en/of taxus in de struiklaag, voorkomend op voedselarme tot licht voedselrijke zand- en leemgronden. Het habitatype komt voor op de hogere zandgronden en in het heuvelland."

Dit habitatype is van relatief groot belang in Europa. Dit type komt naast het Ulvenhoutse Bos ook onder anderen voor in de Kampina en Oisterwijkse Vennen (Noord-Brabant), Brunsummerheide (Limburg) en het Dwingelderveld (Drenthe). Lees meer over dit habitatype in het [habitatprofiel 9120](#) van Natura2000.

Figuur 2.2: Dalkruid in een Beuken-eikenbos (bron: Ecopedia)

Habitatprofiel: Eiken-haagbeukenbossen:

Het habitatype eiken-haagbeukenbossen (H9160A) is omschreven als: *“Eiken-haagbeukenbossen vormen een loofbosgemeenschap met een gevarieerde vegetatiestructuur met een (tot 30 meter) hoge en een lage boomlaag, een goed ontwikkelde struiklaag en een weelderige, soortenrijke kruidlaag met typische soorten. De kruidlaag bezit doorgaans een mozaïekachtig karakter, doordat zowel ruimtelijk als in de tijd het lichtaanbod op de bodem sterk wisselt. Veel soorten, waaronder diverse voorjaarsbloeiërs, kunnen zich door middel van wortelstokken of bovengrondse uitlopers vegetatief sterk uitbreiden, waardoor ze in staat zijn grote en dikwijls aaneengesloten groepen te vormen.”*

Er zijn twee subtypes van dit habitatype, type A komt voor op hogere zandgronden (zoals het Ulvenhoutse Bos) en type B op heuvelland. Zowel voor subtype A als B zijn het relatief belang voor Europa als groot

geclassificeerd. Lees meer over dit habitatype in het [habitatprofiel H9160A](#) van Natura 2000.

Figuur 2.3: Eiken-haagbeukenbos (bron: Flora van Nederland)

Habitatprofiel: Vochtige alluviale bossen:

Natura2000 omschrijft het habitatype vochtige alluviale bossen (H91E0C) als volgt: *“Dit habitatype omvat bossen die groeien op beek- of rivierafzettingen (van het zogenoemde alluvium of alluviaal) en die direct of indirect onder invloed staan van beek- of rivierwater. De verschijningsvorm loopt sterk uiteen. Ze kunnen zeer soortenrijk zijn en zeldzame typische soorten bevatten. De grote variatie aan bostypen wordt binnen het habitatype verdeeld over drie subtypen, twee subtypen voor het rivierengebied en één voor de beken en kleine riviertjes van de hogere zandgronden en het heuvelland.”*

In het geval van het Ulvenhoutse Bos gaat het om het subtype C, namelijk zogenaamde ‘beekbegeleidende bossen’. Ook voor dit habitatype is het

relatief belang voor Europa als ‘groot’ gecategoriseerd. Lees meer over dit habitattype in [habitatprofiel H91E0C](#) van N2000.

Voor de vochtige alluviale bossen geldt een *sense of urgency* volgens het definitieve Natura2000-beheerplan (2016).² Volgens de N2000-regels moet de opgave voor de vochtige alluviale bossen middels (beheer)maatregelen binnen tien jaar (2026) op orde zijn gebracht.

Figuur 2.4 : Vochtige alluviale bossen in het Ulvenhoutse Bos (bron: Staatsbosbeheer)

De bovengenoemde habitattypen zijn dus ieder van bijzondere biologische waarde en dienen beschermd te worden volgens de

² Een “sense of urgency” is toegekend aan kernopgaven waar binnen nu en 10 jaar een onherstelbare situatie kan ontstaan (bron: [Natura 2000](#)).

Natura2000-wetgeving. Hiervoor gelden de volgende kernopgaven voor 2026 (zie tabel 2.1):

- Eiken-haagbeukenbossen: vergroting areaal, behoud vegetatiestructuur en herstel kwaliteit;
- Vochtige alluviale bossen (essen-iepenbossen): herstel kwaliteit en vergroting areaal;
- Beuken-eikenbossen met hulst: behoud oppervlakte en kwaliteit.

Tabel 2.1: Habitattypen voor het Ulvenhoutse Bos (bron: Natura2000-beheerplan Ulvenhoutse Bos)

Habitattype	Habitatsubtype	Oppervlakte	Kwaliteit
H9120 - Beuken-eikenbossen met hulst	n.v.t.	Behoud	Behoud
H9160A - Eiken-haagbeukenbossen	Hogere zandgronden	Uitbreiding	Verbetering
H91E0C - Vochtige alluviale bossen	Beek-begeleidende bossen	Uitbreiding	Verbetering

2.2 Maatregelen

2.2.1 Natura2000-beheerplan

Om de Natura2000-doelen te behalen – en de natuurwaarden van het Ulvenhoutse Bos te waarborgen – zijn verschillende maatregelen nodig. De benodigde maatregelen staan beschreven in het Natura2000-beheerplan (2016). Er is een gebiedsgerichte uitwerking van herstelstrategieën en herstelmaatregelen opgenomen in dit beheerplan. Voor het creëren van de herstelstrategieën is allereerst onderzocht welke maatregelen er nodig zijn om de negatieve gevolgen van overmatige

stikstofdepositie op te heffen. Dit kan worden gedaan door een combinatie van het afvoeren van voedingsstoffen en herstelmaatregelen, die ertoe dienen de abiotische omstandigheden te verbeteren.³ Daarom focust het beheerplan op de volgende maatregelen (zie tabel 2.2):

- Het herstellen van de hydrologie van het gebied. Dit heeft voordelen voor zowel het habitattypen eiken-haagbeukenbossen als vochtige alluviale bossen;
- Het inzetten van een omvormingsbeheer om vorming van zure strooisellagen te voorkomen en hervestiging van habitattypen opnieuw op gunstige plekken te realiseren. Deze maatregel is van toepassing op alle habitattypen.

De maatregelen worden in drie fases uitgevoerd in deelgebieden van het Natura2000-gebied. Voor de drie habitattypen zijn verschillende herstelstrategieën opgesteld.

2.2.2 Implementatie van herstelmaatregelen

Er zijn verschillende maatregelen voor het herstel van het Ulvenhoutse Bos in uitvoering. In 2018 zijn de waterlopen en greppels ondieper gemaakt of waar nodig, verwijderd. Ook zijn extra stuwen aangebracht.

Daarnaast is Staatsbosbeheer in 2019 in samenwerking met provincie Noord-Brabant, waterschap Brabantse Delta en de gemeenten Breda en Alphen Chaam begonnen met het herstellen van de kwelstroom in het Ulvenhoutse Bos. Het kalkrijke kwelwater in dit bos is van goede kwaliteit. Door een te lage grondwaterspiegel loopt veel van dit water weg, wat resulteert in verdroging van het bos. Het doel van het kwelwaterherstel is de hydrologische situatie te herstellen, en zo de soortenrijkdom te behouden en versterken. Dit wordt gedaan door middel van het natter

³ Beheerplan Ulvenhoutse Bos (2016)

maken van het dal van de Broekloop en het Sint Annabos. Onder de werkzaamheden vallen:

- De aanleg van een kleischerm langs de Bosrand in Ulvenhout;
- De aanleg van een infiltratiebekken dat het hemelwater van de wijk Kraaijenberg opvangt;
- Het vernatten van het beekdal van de Broekloop door verondieping van deze beek;
- Het vernatten van het Sint Annabos d.m.v. het plaatsen van stuwen. Deze maatregelen worden naar verwachting in 2024 afgerond.⁴⁵

Figuur 2.5: Een stuw in het Ulvenhoutse Bos (bron: eigen foto)

3 Analyse opgaven en benodigde veranderingen

Dit hoofdstuk gaat in op de knelpunten voor het Ulvenhoutse Bos en de hiermee samenhangende opgaven. De knelpunten zijn gedestilleerd uit de uitkomsten van de drie onderzoeken:

- *Onderzoek over het recreatief gebruik van het Ulvenhoutse Bos (Bureau BUITEN, voorjaar 2023, [link](#))*
- *Honden en recreanten in het Ulvenhoutse Bos, studie ten behoeve van behoud van natuurwaarden (Waardenburg Ecology, voorjaar 2023, [link](#))*
- *Verkeersonderzoek rond Ulvenhoutse Bos (Groen Licht Verkeersadviezen, voorjaar 2023, [link](#))*

Resultaten en conclusies worden beknopt beschreven. Voor een meer uitgebreide weergave van de bevindingen en conclusies wordt verwezen naar de rapportages van de onderzoeken.

3.1 De knelpunten

3.1.1 Recreatie

Door Bureau BUITEN is in het voorjaar van 2023 een onderzoek uitgevoerd naar de recreatieve betekenis van het Ulvenhoutse Bos. Tijdens het gebruikersonderzoek zijn met behulp van een enquête de volgende onderdelen onderzocht:

1. Welk deel van het bos wordt bezocht, welke ingangen worden (meer/minder) gebruikt?
2. Hoe vaak wordt het bos bezocht, hoe lang blijven bezoekers?

3. Welke activiteiten ondernemen bezoekers: fietsen, wandelen, hond uitlaten etc.?
4. Motieven, redenen om het Ulvenhoutse Bos te bezoeken
5. Vervoer naar het bos
6. Welke knelpunten of overlast ervaart de bezoeker?
7. Welke verbeterpunten kunnen bezoekers geven, hebben zij opvattingen over specifieke maatregelen?
8. Herkomst (o.b.v. postcode), leeftijd, gezelschap van bezoekers

Ook is er in het veld geteld en zijn bestaande data en onderzoeken benut. De belangrijkste conclusies uit het onderzoek zijn hieronder samengevat.

Algemeen

- Het Ulvenhoutse Bos is met een oppervlakte van 112 hectare een klein bosgebied met een grote recreatiedruk.
- De recreatiedruk, uitgedrukt in het aantal bezoeken per hectare, is vergelijkbaar met een (stedelijk) recreatiegebied. Dit wordt onderschreven door de gemeten padendichtheid in het gebied: die is kenmerkend voor intensief recreatief gebruik.
- De recreatiedruk is gelijk over het gebied verdeeld.
- De meeste bezoekers komen uit de directe omgeving.

Vervoer en toegankelijkheid

- Circa 62% van de bezoekers komt lopend vanuit huis naar het bos, 21% met de auto, 10% met de fiets en 6% met een paard. Openbaar vervoer: 0%.
- Er zijn veel paden en ze liggen dicht bij elkaar. Bij nat weer is een deel van de paden modderig.
- De beheerders geven aan dat een deel van de huidige paden in het bos spontaan is ontstaan, en niet tot de officiële paden behoort. Bezoekers treden buiten de officiële paden en door het intensieve

gebruik wordt zo een nieuw bospad gecreëerd dat vervolgens moeilijk te onderscheiden is van de officiële paden.

- De routemarkeringen zijn deels verouderd en aan vernieuwing toe.
- De toegangsregels geven aan dat gewandeld en gefietst mag worden op wegen en paden.
- Door het bos lopen enkele autowegen: de Huisdreef, de Rouppe van der Voortlaan en de Sint Annadreef. Die autowegen zijn lastig over te steken en niet prettig om langs te lopen of fietsen. Ook snijden ze het recreatieve gebied in delen.

Gebruik en frequentie bezoek

- 60% van de bezoekers verblijft relatief korte tijd in het bos: 30-60 minuten.
- 46% van de bezoekers komt één of meerdere keren per dag.
- Het bezoekmotief 'ertussenuit' is voor ruim de helft van de bezoekers (61%) het belangrijkste motief om het bos te bezoeken.
- Belangrijkste ervaren overlastfactor zijn fietsers op de wandelpaden.
- Ook worden honden als overlastfactor ervaren (poep, gedrag van bezitters, gedrag van honden).

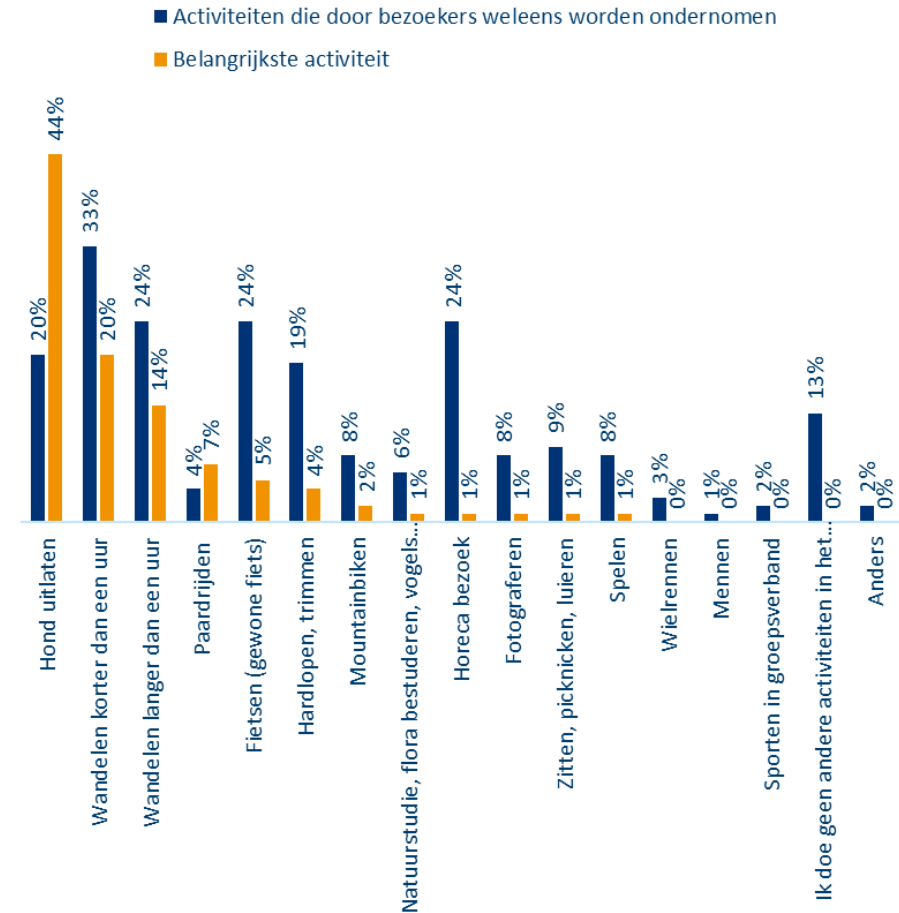
Honden

- Het Ulvenhoutse Bos is een belangrijk en populair gebied voor hondenbezitters. Honden mogen in het bod uitgelaten worden, volgens de regels van Staatsbosbeheer⁶.
- Meer dan de helft van de bezoekers (57%) komt regelmatig met één of meerdere honden naar het Ulvenhoutse Bos.
- 62% hiervan komt speciaal voor het losloopegebied.

⁶ Voor alle losloopegebieden in bossen van Staatsbosbeheer geldt (ook al op dit moment) dat de eigenaar de hond onder appèl moet hebben, en dat hond en eigenaar beiden op de paden moeten blijven. Zie ook de [website](#).

- Van de hondenbezitters zegt 54% dat de hond ook wel eens buiten het pad door het bos loopt.
- Er is bereidheid tot het opruimen van hondenpoep: 13% doet dit al, 56% wil dit doen, 12% wil dit niet doen en 19% weet het nog niet.

Figuur 3.1: Activiteiten die door bezoekers worden ondernomen (bron: Bureau BUITEN)

3.1.2 Natuur

Naast haar verantwoordelijkheid voor de drie habitattypen met bijzondere planten, waarvoor het Ulvenhoutse Bos is aangewezen als N2000-gebied, heeft Staatsbosbeheer ook verantwoordelijkheid voor bescherming van het bos als geheel. De dieren in het bos zijn onderdeel van het ecosysteem, en Staatsbosbeheer moet ook die beschermen.

Waardenburg Ecology heeft van februari tot juni 2023 literatuur- en veldonderzoek naar de in het Ulvenhoutse Bos aanwezige planten en dieren uitgevoerd. In de studie zijn de effecten verkend van verstoring door recreatie en poep en plas van honden op de natuurwaarden in brede zin en de drie habitattypen in het bijzonder. De belangrijkste conclusies zijn hieronder samengevat.

Verstoring van dieren

De mate waarin recreatie fauna verstoort, hangt af van het type activiteit, de frequentie ervan en de specifieke verstoring gevoeligheid van een diersoort. Meest gevoelig voor verstoring is de grotere fauna: zoogdieren en vogels. Daarbij zijn de grotere plantensoorten verstoring gevoeliger dan de kleine. Verstoring door recreatie komt tot uitdrukking in lagere dichtheden van verstoring gevoelige diersoorten in een gebied en het mijden van recreatief gebruikte delen. Met name bij reptielen en amfibieën kan recreatief gebruik soms leiden tot verkeersslachtoffers of achteruitgang van de kwaliteit van het water in sloten, beken en poelen. Loslopende honden kunnen grotere grondgebonden fauna zoals reekalfjes opjagen, verwonden of doden. Er is weinig bekend over de verstoring gevoeligheid van ongewervelden, maar met name visueel ingestelde vliegende insecten die territoria verdedigen zouden gevoelig kunnen zijn.

De sterkste verstoring ontstaat door loslopende honden en door struinende recreanten die niet op de officiële paden blijven. Hoe voorspelbaarder recreatief gebruik is, des te minder effecten het heeft.

Honden zijn het meest verstorend voor fauna, omdat ze worden ervaren als een potentiële predator. Ook als ze aangeliind zijn en over een pad lopen zijn ze sterk verontrustend voor de meeste grotere fauna. Ze kunnen er niet of nauwelijks aan wennen. Fietsers, auto's en tot een zekere mate ook wandelaars op paden en wegen geven de minste verstoring, met name omdat vogels en zoogdieren eraan kunnen wennen. Deze paden en wegen zorgen voor versnippering.⁷

Figuur 3.2: Gradatie van verstorende impact van verschillende recreatievormen (bron: Krijgsveld et al., 2022)

Landrecreatie	
groter	kleiner
<----- verstorend effect ----->	
hond > hond aangeliind > hardloper > wandelaar > fietser > stilstaande auto > rijdende auto	

Waarschijnlijk zijn honden (mede)verantwoordelijk voor verspreiding van de in het bos aangetroffen amfibieenschimmel, doordat ze op hun wandeling op meerdere plekken in poelen en watergangen badderen (de amfibieenschimmel is aanwezig in alle poelen in het Natura2000-gebied). Deze schimmel is vaak dodelijk voor amfibieën en vormt zodoende een acuut gevaar voor zeldzame soorten als de kamsalamander. Daarnaast kunnen via loslatende haren giftige stoffen uit vlooiemiddelen in het gebied terecht komen die schadelijk zijn voor ongewervelden.

In het Ulvenhoutse Bos valt – bij de zoogdieren – het afwezig zijn van een permanente populatie van de ree op. Deze afwezigheid is waarschijnlijk het resultaat van te veel verstoring door loslopende honden en recreanten. Voor de meeste andere faunagroepen ontbreken afdoende

⁷ Versnippering is het verdelen in kleine delen.

dekkende verspreidingsgegevens om de relatie tussen het voorkomen van soorten en recreatie te onderzoeken.

Uit het veldbezoek blijkt in het Ulvenhoutse Bos dat vooral de kwetsbare vochtige bossen een lagere toegankelijkheid hebben als gevolg van een dichtere ondergroei en vochtige bodem. De vochtige bosdelen zijn eerder geschikt voor verstoringsgevoeligere planten dan andere bosdelen. De monotone (droge) beukenbossen zijn het meest toegankelijk en recreanten zijn er over de grootste afstand zichtbaar. Het versturende effect van recreatie zal hier het verst dragen.

Verstoring van groeiplaatsen van kwetsbare planten

Planten en de bodemstructuur waar ze van afhankelijk zijn, kunnen beschadigd worden door betreding die plaatsvindt bij recreatieve activiteiten.

In het Ulvenhoutse Bos is dit waargenomen bij verschillende paden. Op plaatsen waar kronkelpaden door vochtige bosdelen lopen, is in het veld waargenomen dat recreanten de neiging hebben om steeds bredere en alternatieve paden te gebruiken om modderige vertrapte delen van paden te omzeilen. Hierdoor worden potentiële en bestaande groeiplaatsen van kwetsbare plantensoorten vernield. Mede vanwege de relatief kleine oppervlakte vochtig bos is dit zeer ongewenst.

De hondenrecreatie heeft – los van de hondenpoep en -plas – tot effect dat honden vermoedelijk de exoot groot nagelkruid langs de paden in met name de vochtige delen van het bos verspreiden. Er bestaat een gevaar op bastaardering met het kwetsbare knikkend nagelkruid.

Figuur 3.3 Witte rapunzel (groot blad met zwarte stip) en bosanemoon (witte bloemen) worden vertrapt (eigen foto)

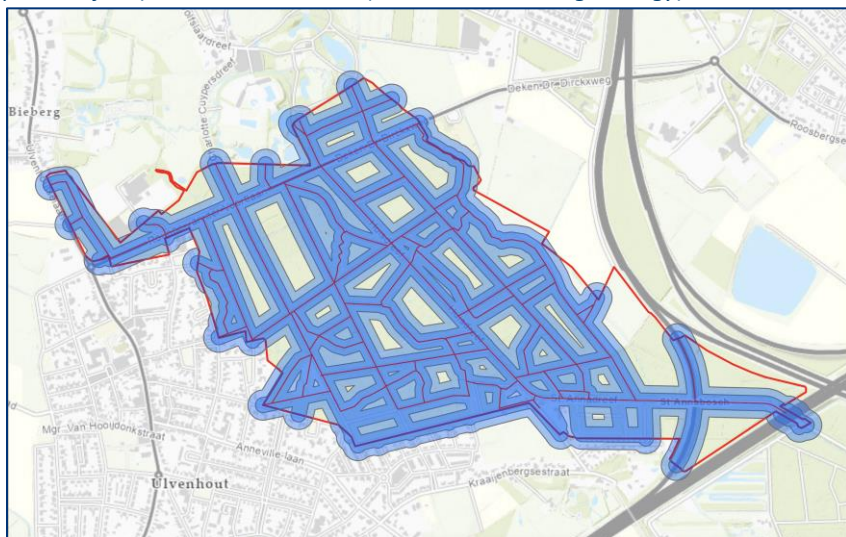

Hoeveelheid paden in het bos

Versturende effecten van recreatief gebruikte paden reiken bij de minder verstoringsgevoelige soorten tot 20-25 meter van het pad. Bij de meeste soorten is dit tot ongeveer 75-100 meter van het pad en zeer verstoringsgevoelige soorten tot een paar 100 meter van het pad. Dit betekent dat er niet teveel paden mogen zijn, omdat er tussen de paden voldoende ruimte moet zijn waarbinnen dieren ongestoord kunnen leven. Daarbij wordt voor minder verstoringsgevoelige diersoorten 5 hectare ruimte tussen de paden aangehouden en bij verstoringsgevoelige fauna en flora meer dan 25, 50 of zelfs meer dan 100 hectare.

Het Ulvenhoutse Bos heeft een zeer hoge padendichtheid van 170 meter pad/hectare, zo blijkt uit de verstoringsstudie. De padenstructuur is vrij gelijk over het terrein verdeeld, waardoor er geen duidelijk rustigere gebieden zijn. Doordat het gebied vrij klein is, overlapt op veel plaatsen de verstoringsafstand van verschillende paden elkaar binnen hetzelfde bosdeel. Er is dus op veel stukken sprake van meervoudige potentiële verstoring.

Figuur 3.4: Verstoring rond de paden met een bufferafstand van 25 meter (donkerblauwe zones) en 50 meter (lichtblauwe zones) rond de paden (dunne paarse lijnen) in Ulvenhoutse bos (bron: Waardenburg Ecology).

Bij een bufferafstand van 25 meter rond de paden is circa 40% van het gebied onderdeel van een verstoorte zone. Bij een bufferafstand van 50 meter ligt vrijwel het gehele gebied binnen de verstoring van paden (zie ook figuur 3.4). Afstanden van 75-100 meter rond de paden worden nergens gehaald. De ruimte in de vakken binnen de paden is eveneens gering, slechts enkele vakken zijn groter dan 5 hectare. Er zijn geen vakken

van minimaal 25 hectare voor de iets kritischere soorten, laat staan grotere onverstoorte vakken van 50 of 100 hectare voor de kritischere dieren. Het Ulvenhoutse Bos lijkt al met al te onrustig voor verstoringsgevoelige fauna.

Effecten van hondenpoep en -plas

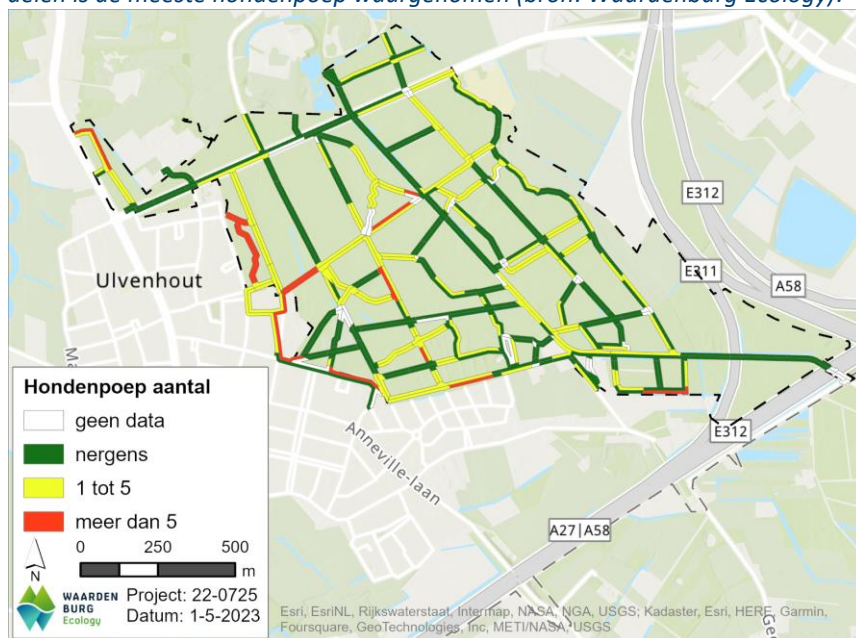
Hondenpoep en -plas bevatten meststoffen, waarvan fosfaat (voornamelijk in poep) en stikstof (voornamelijk in plas) de belangrijkste zijn. Ruigtekruiden als braam, brandnetel en hoge grassen kunnen sterker profiteren van deze meststoffen ten koste van zeldzame planten.

Honden die worden uitgelaten poepen en plassen doorgaans binnen 10 minuten na de start van hun wandeling. Later op de wandeling kunnen kleine markeringsplasjes worden gedaan. Honden worden gemiddeld 2-4 keer per dag uitgelaten en poepen ook in een vergelijkbare frequentie. Bij het uitlaten van hun hond lopen hond en baasje vanaf hun huis doorgaans circa 20-30 minuten. Wanneer hond en baasje speciaal met de auto van grotere afstand naar een gebied komen, zullen ze vaker wat langer lopen (tot ruim een uur). In bosgebieden lopen de meeste honden – ook als ze mogen loslopen – op en vrij dichtbij het pad. Een kleiner deel komt verder het bos in. De meeste hondenpoep en -plas zal zodoende rond de paden terecht komen.

Situatie hondenpoep en -plas in het Ulvenhoutse Bos

In en rond het Ulvenhoutse Bos zijn in deze studie 8 parkeerplaatsen /-zones onderscheiden waarvandaan nagenoeg alle paden in het relatief kleine bos binnen 10 minuten te bereiken zijn en dus beïnvloed kunnen worden door hondenpoep. De waarnemingen uit het veldbezoek bevestigen dit beeld. Er is verspreid over het bos hondenpoep te vinden in de berm van paden (zie ook figuur 3.5). De meeste hondenpoep is te vinden direct bij de parkeerplaatsen en langs de rand bij Ulvenhout.

Figuur 3.5: Hoeveelheid waargenomen hondenpoep per bermdeel langs de rode delen is de meeste hondenpoep waargenomen (bron: Waardenburg Ecology).

Op basis van de nutriëntensamenstelling van hondenpoep (uit het literatuuronderzoek) en de inschatting van het aantal honden (uit het recreatieonderzoek, onderkant bandbreedte) kan de nutriëntenbelasting door hondenpoep berekend worden (zie ook [bijlage 5](#)). In het Ulvenhoutse Bos worden naar schatting tussen de 960 en 2.900 honden uitgelaten (unieke honden). Deze schatting heeft een grote bandbreedte, omdat de berekening op basis van het aantal unieke bezoekers, het aantal hondenbezitters en de bezoekfrequentie op basis van de bezoekersenquête een overschatting kan inhouden. We hebben in de berekening van de nutriëntendepositie daarom enkel de onderkant van de bandbreedte opgenomen in de rapportage.

Het aantal honden gecombineerd met de bezoekfrequentie komt voor het Ulvenhoutse Bos op gemiddeld 380 hondenbezoeken per dag (onderkant bandbreedte). Dit levert bijna 14.000 kilogram poep per jaar op en 25.000 liter plas. Bij deze berekening is rekening gehouden dat honden een derde tot een kwart van hun dagelijkse behoefte in het bos doen.

In het Ulvenhoutse Bos is de nutriëntenbelasting door honden berekend op 9,7 kilogram stikstof per hectare per jaar en 4,1 kilogram fosfor (fosfaat) per hectare per jaar. We verwachten daarbij dat de meeste hondenpoep en -plas rond de paden terecht komt, zodat daar zeer hoge nutriëntgehalten beschikbaar komen die tot verzuuring van de bermenvegetaties kan leiden. Die 9,7 kilogram stikstof per hectare per jaar draagt daardoor substantieel bij aan de overschrijding van de kritische depositiewaarde (KDW) van de kwetsbare habitattypen in het bos, die tussen de 15 en 27 kg/N/ha/jaar is.

De hoeveelheid stikstof uit hondenpoep en -plas kan daarnaast langs de paden dusdanig groot zijn dat deze niet geheel wordt opgenomen door de vegetatie. Overtollige stikstof kan vervolgens uitspoelen op de hoge delen van het bos de bodem in naar het grondwater en vervolgens weer aan het oppervlak komen in de lage delen in het kwelwater.

Uit de beschikbare bodemonderzoeken in het Ulvenhoutse Bos blijkt dat vooral nitraat- en ammoniumverbindingen (beide stikstofverbindingen) sterk verhoogd zijn ten opzichte van de streefwaarden op veel groeiplaatsen van knikkend nagelkruid en witte rapunzel in de vochtige bossen. Wat het aandeel is van uit hondenpoep en -plas afkomstige stikstof ten opzichte van stikstof uit stikstofdepositie, is niet onderzocht. Het is wel aannemelijk dat hondenpoep en -plas hierin een (fors) aandeel heeft.

Fosfaat uit hondenpoep en -plas is minder mobiel dan stikstof en zal zodoende sterker in de randzone van paden blijven hangen en vooral daar

zeer langdurig bijdragen aan verzuivering. Bij voortdurende toevoer van fosfaat kan fosfaatverzadiging ontstaan langs de paden, waarna er toch een deel wegzakt naar het grondwater en vervolgens in het vochtige bos opwelt. Een groot deel zal vervolgens gebonden worden door ijzer en calcium. Daar kan het met name in de bosdelen die zomers sterker en langduriger uitdrogen weer beschikbaar raken voor de vegetatie. Het is onbekend of fosfaatuitspoeling daadwerkelijk speelt. De (weinig) uit het Ulvenhoutse Bos bekende fosfaatgehalten rond groeiplaatsen van de witte rapunzel en knikkend nagelkruid bevinden zich nog binnen de normen.⁸

Conclusies⁸

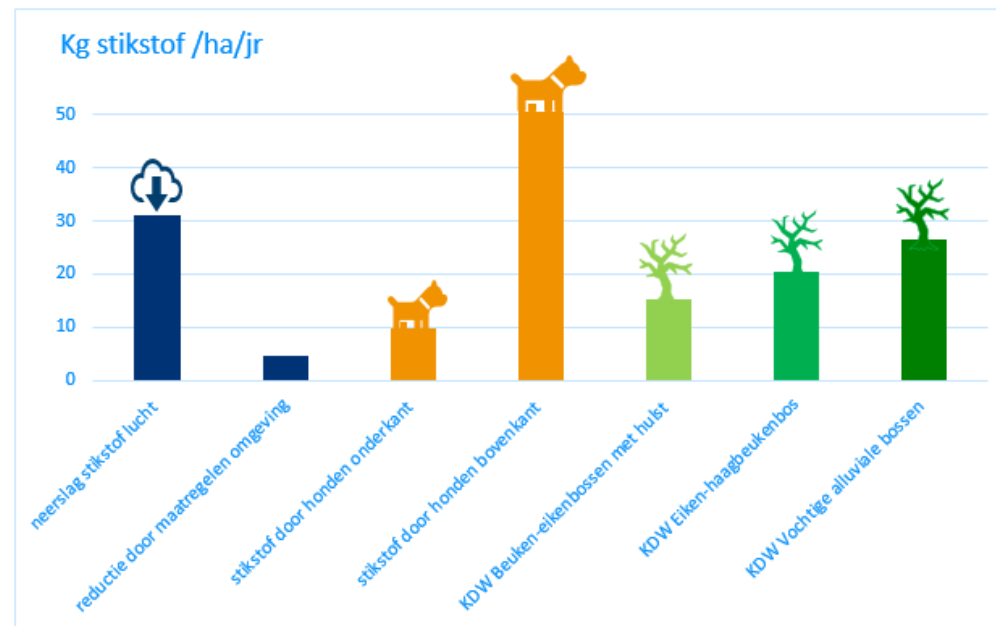
De negatieve effecten van hondenpoep en -plas in het Ulvenhoutse Bos zijn niet verenigbaar met de instandhoudingsdoelstellingen van habitattypen in het bos.

De hoeveelheid stikstof die via hondenpoep en -plas langs de paden wordt gedeponeerd is waarschijnlijk veel groter dan de verwachte afname van de stikstofdepositie de komende jaren (de verwachte afname voor dit gebied is 4,5 kg/N/ha/jaar). Hierdoor kan langs de paden ook na 2030 nog sprake zijn van forse overschrijding van de kritische depositiewaarde (KDW). Dit is een urgent probleem.

De intensiteit van het recreatief gebruik en de hoge padendichtheid hebben een negatief effect op de te beschermen natuurwaarden. Potentiële en ook bestaande groeiplaatsen van kwetsbare planten worden door recreatief gebruik vertrapt. Daarnaast lijkt het bos te onrustig voor verstorings-gevoelige fauna.

⁸ Bron: [Honden en recreanten in het Ulvenhoutse Bos](#) (Waardenburg Ecology, 2023)

Figuur 3.6: De hoeveelheid kilogram stikstof per jaar (bron: Waardenburg Ecology, bewerking Bureau BUITEN)⁹

3.1.3 Verkeer

Groen Licht Verkeersadviezen heeft in het voorjaar en najaar van 2023 verkeersonderzoeken uitgevoerd. Deze verkeersonderzoeken bestonden uit twee delen:

- Kentekenonderzoek naar doorgaand verkeer in en rond het Ulvenhoutse Bos;

⁹ Een auto scheidt bij het rijden op benzine circa 21 gram stikstofdioxide per kilometer uit. Bij het rijden op diesel is dat circa 365 gram per kilometer (bron: Milieu Centraal, 2023).

- Parkeeronderzoek naar de parkeerterreinen, hoeveelheid geparkeerde auto's, parkeerduur en herkomstgegevens parkeerders.

Het onderzoek is uitgevoerd met telsingen, camera's en veldwerkers (maart-juni en oktober 2023). Groen Licht heeft op vijf plekken de hoeveelheid doorgaand verkeer door het Ulvenhoutse Bos vastgesteld. De belangrijkste conclusies uit het verkeersonderzoek zijn hieronder samengevat.

Wegen

Groen Licht heeft op twee locaties (Roupe van der Voortlaan (west) en Huisdreef) gedurende de periode van 27 februari tot en 21 mei 2023 mechanische slantellingen uitgevoerd.

- Op een gemiddelde werkdag en een gemiddelde weekenddag is er een vrij constante hoeveelheid verkeer over de wegen. Er is geen piek tijdens de spits, waardoor geconcludeerd wordt dat er weinig tot geen sluipverkeer is.
- De Roupe van der Voortlaan is de drukste weg met ruim 3.700 voertuigen op een werkdag en circa 2.450 voertuigen op een weekenddag. Dit is een normale hoeveelheid verkeer voor dit type weg.
- Op de Huisdreef rijden 778 voertuigen op een werkdag en 744 voertuigen op een weekenddag. Het verschil tussen de week- en weekenddag is hier gering. Ook dit is een normale hoeveelheid verkeer voor dit type weg.
- Op de Royaaldreef rijden 1.014 voertuigen op een werkdag en 631 voertuigen op een weekenddag.
- De percentages zwaar verkeer (vrachtverkeer) zijn gering. Het zwaar verkeer dat door het bos gaat kan wel voor een relatief hoge uitstoot zorgen. De uitstoot (stikstof, NOx, CO, fijnstof) per kilometer is voor vrachtverkeer veel hoger dan voor bijvoorbeeld autoverkeer.

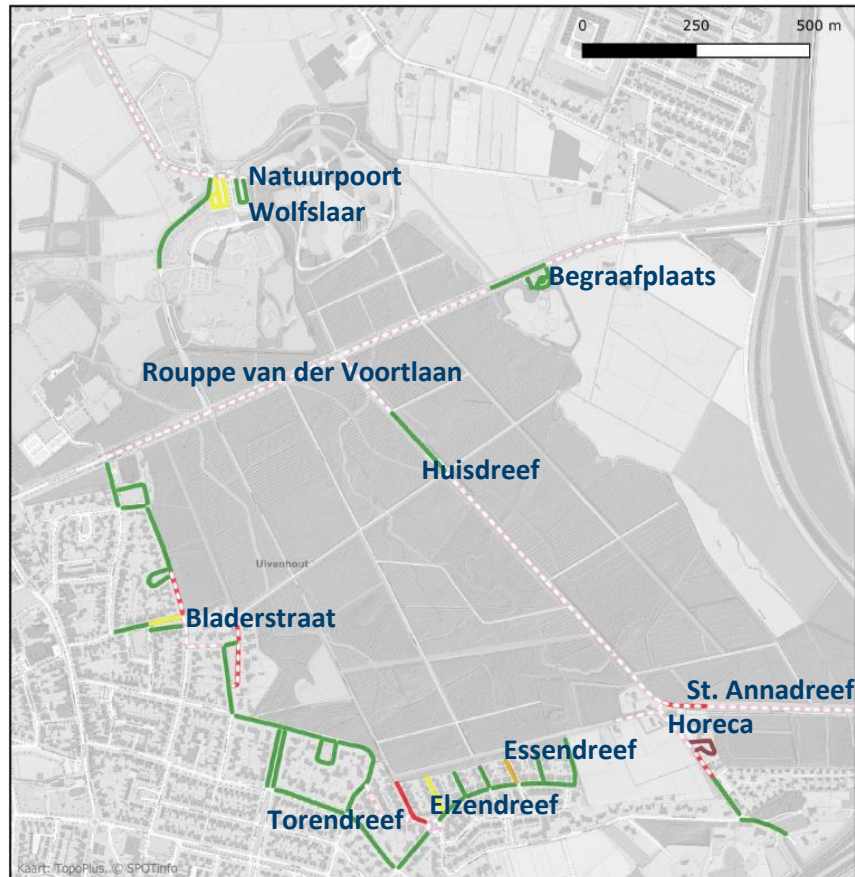
- Op de Huisdreef en Roupe van der Voortlaan wordt door veel mensen (veel) te hard gereden: 30% van de voertuigen op de Huisdreef en 35% op de Roupe van der Voortlaan rijdt harder dan de toegestane snelheid van 60 kilometer per uur. Een aantal keer wordt zelfs de 100 kilometer per uur aangetikt.
- Het percentage hardrijders is fors voor dit type weg. Het veroorzaakt een (gevoel van) onveiligheid, waardoor de Huisdreef ongeschikt is om over te lopen. Door de groeiplaatsen van kwetsbare flora (die beschermd worden met paaltjes in de berm) is het lastig om door de berm van de Huisdreef te lopen. Hierdoor snijdt de Huisdreef het bos in twee delen.

Parkeren

- Er zijn 657 openbare parkeerplaatsen in het onderzoeksgebied. Op de hiernavolgende kaart is te zien welke parkeerplaatsen zijn meegenomen in het onderzoek.
- Het drukste meetmoment van het onderzoek was zondagmiddag 14 mei 2023 tussen 13:00-14:00 uur. Ook op het drukste moment is de parkeerbezetting niet te hoog. Alleen de omgeving van de horecagelegenheid, Torendreef, Essendreef, Elzendreef en Bladerstraat kennen een parkeerdruk van boven de 70%.
- De meeste parkeerders van de parkeerplekken rond het bos komen uit Ulvenhout en omgeving: 29% Ulvenhout, 23% Breda, 14% andere kernen in de buurt, 11% rest van Brabant, 18% rest van Nederland en leaserijders, 4% buitenlandse voertuigen.
- De bezetting van de tijdelijke parkeerplaats aan de Huisdreef is tussen de 6% en 69%. Het drukste moment is donderdag 18 mei 2023 (Hemelvaartsdag) tussen 10:00-11:00 uur.

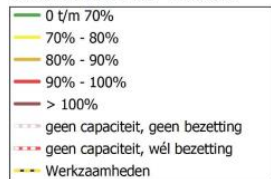

Figuur 3.7: Bezettingsgraad zondag 14 mei 2023, 13:00-14:00 uur

Bezettingsgraad

Detailniveau: sectie
 Datum: zondag 14 mei 2023
 Meetmoment: 13:00 - 14:00 uur

Bron: Groen Licht Verkeersadviezen

3.2 De opgaven

Op grond van de onderzoeken, en de daarin geconstateerde knelpunten, kunnen een aantal hoofdconclusies worden getrokken. Deze leiden tot een aantal belangrijke opgaven waarvoor het Ulvenhoutse Bos zich gesteld ziet. Hieronder worden deze puntsgewijs beschreven.

3.2.1 Verstoring

Uit de onderzoeken is gebleken dat er veel verstoring is in het bos. De verstoring wordt veroorzaakt door:

- **De hoge recreatiedruk.** Deze komt qua bezoekersintensiteit en padendichtheid overeen met een stadsbos of groot park. Ook maken zowel fietsers als wandelaars gebruik van de paden in het bos. Dit gedeelde gebruik zorgt ook voor intensiever gebruik van het bos.
- **Loslopende honden.** Uit onderzoek komt naar voren dat loslopende honden van alle recreatievormen het meest verstoring zijn.¹⁰
- **De hoeveelheid honden.** Door de hoge bezoekersdruk en het hoge percentage bezoekers dat een hond meeneemt bij een bezoek aan het bos, zal er vaak verstoring door honden plaatsvinden.
- **De hoeveelheid paden (padendichtheid).** Door de grote hoeveelheid paden (hoge padendichtheid, circa 170 meter per hectare), zijn de rustige stukjes tussen de paden te klein voor dieren om te rusten en schuilen.
- **Het gedrag van bezoekers die over onofficiële paden lopen.** In het bos ontstaan regelmatig olifantenpaden, die niet aangelegd zijn. Door veelvuldig gebruik slijten de paden uit. Dit heeft tot gevolg dat deze eruit zien als 'officiële' paden. Zo ontstaan er steeds meer paden en dus kleinere vlakken.
- **De doorsnijding van het bos door 3 autowegen** (Huisdreef, Sint Annadreef en Roupe van der Voortlaan), die zorgen voor versnippering en verstoring. Deze verstoring (geluid, snelheid,

¹⁰ Krijgsman et al. (2022)

uitstoot) is zowel storend voor dieren als voor de bezoekers van het bos (zie ook hierna).

Opgave

De opgave is om meer rust in het bos te creëren, en het verminderen van de verstoring. Daarvoor zijn aanpassingen in de inrichting (padenstelsel) en het gebruik op voorgenoemde punten nodig. Aanpassingen die naar verwachting de meeste impact hebben zijn het realiseren van grotere rustige delen in het bos, door het padenstelsel aan te passen en het aanpassen van het gebruik door (loslopende) honden.

3.2.2 Beschadiging groeiplaatsen

De groeiplaatsen van planten vormen een belangrijk aandachtspunt. Uit het onderzoek van Waardenburg Ecology komt naar voren dat de groeiplaatsen van beschermde kwetsbare planten beschadigd worden. De doelstelling is juist uitbreiding van de groeiplaatsen van deze planten. De beschadiging van de groeiplaatsen komt door:

- **De hoeveelheid paden in combinatie met de hoge bezoekersdruk.** Bezoekers lopen (onbewust) over kwetsbare beschermde planten die juist (vanwege lichttoetreding) langs de paden groeien. Met name in natte periodes lopen er zoveel mensen over natte paden dat een steeds breder wordend modderspoor ontstaat. Daar waar mensen veelvuldig lopen, kunnen geen beschermde kwetsbare planten groeien.
- De **vermesting** heeft een negatief effect op groeiomstandigheden voor de beschermde planten (zie verder hierna).

Opgave

De opgave is om de groeiplaatsen van de kwetsbare planten beter te beschermen door de paden en het padenstelsel aan te passen en door iets te doen aan de vermesting (zie hierna).

3.2.3 Teveel vermesting

Een ongewenste overmaat aan nutriënten in de bodem noemen we eutrofiëring of vermesting. Door vermesting wordt de bodem ongeschikt voor bijzondere specifieke planten van het Ulvenhoutse Bos. Oorzaken van vermesting zijn depositie van stikstof en fosfaat uit de lucht (bijvoorbeeld vanuit landbouw, autoverkeer en industrie), toevoer vanuit de bodem via waterstromen en lokale depositie door hondenpoep en -plas. Omdat de aanpak van stikstofdepositie uit de (wijdere) omgeving onderwerp is van de regionale aanpak (GGA Ulvenhoutse Bos en omgeving), richten wij ons in dit project op het verkeer in het bos en het gebruik door honden.

Vermesting door hondenpoep en -plas

Zoals in het vorige hoofdstuk, en in bijlage 5, aangegeven, leveren gemiddeld 380 hondenbezoeken per dag in het Ulvenhoutse Bos (onderkant bandbreedte) circa 14.000 kilogram poep (230 kruiwagens) en 25.000 liter plas op per jaar. Per hectare zorgt dit voor 9,7 kilogram stikstof en 4,1 kilogram fosfaat per jaar. Uit het onderzoek (zie ook bijlage 5) blijkt dat dit zorgt voor teveel vermesting in het bos en dat dit niet verenigbaar is met de instandhoudingsdoelstellingen van de habitattypen in het bos. Door de hondenpoep en -plas kan langs de paden ook na 2030 nog sprake zijn van forse overschrijding van de KDW. Dit is een urgent probleem en door te vertalen naar de opgave.

De impact van hondenpoep en -plas in de natuur is groot doordat:

- Er relatief veel honden worden uitgelaten in het Ulvenhoutse Bos;
- De hondenpoep – door het eiwitrijke eten van honden – relatief veel stikstof bevat;
- De poep en plas van de hond rechtstreeks neerkomt op de plek waar de kwetsbare planten willen groeien en daardoor direct impact heeft op de groeiomstandigheden;

- Tot slot speelt ook mee dat honden logischerwijs vooral langs de paden poepen en plassen, terwijl de randen van de paden juist voor planten interessant zijn vanwege de lichttoetreding.

Relevant om te onthouden is dat hondenpoep voornamelijk zorgt voor vermisting door fosfaat en dat hondenplas vooral bijdraagt aan de stikstofbelasting. Stikstof heeft effect op de groeiomstandigheden, maar kan ook worden afgebroken in de bodem. Het fosfaat zal grotendeels in de bodem en vegetatie in directe omgeving van de paden blijven hangen. Daar kan het nog zeer lang (eeuwen) verrijkende effecten hebben op de vegetatie, zeker omdat er in het bos geen fosfaat wordt afgevoerd via maaibeheer.

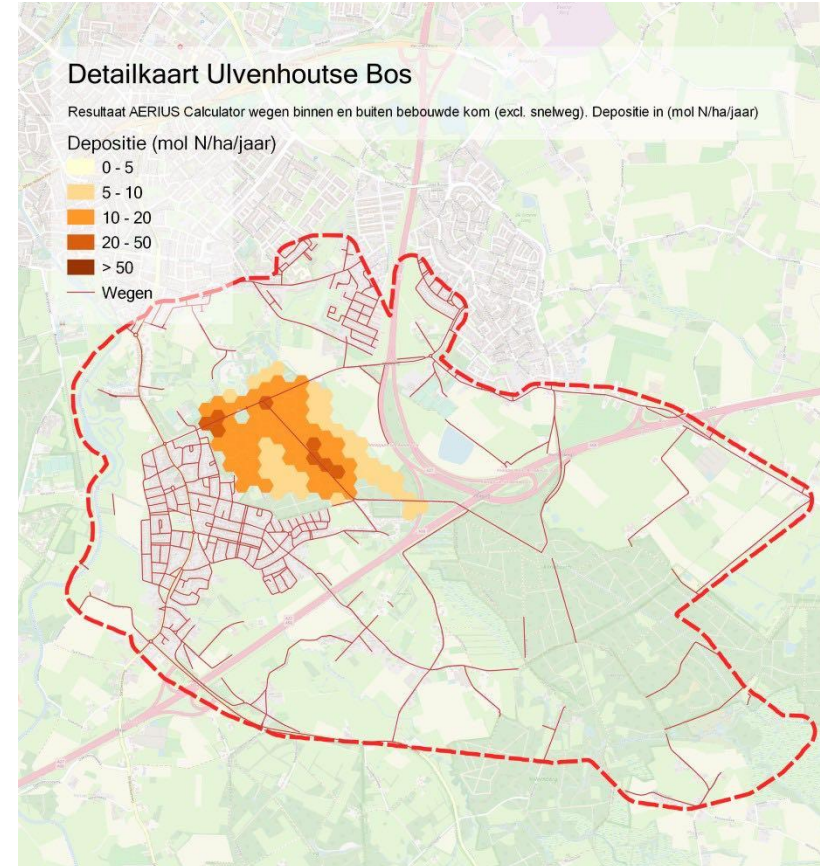
Vermesting door verkeer

Lokaal verkeer zorgt ook voor stikstofdepositie op het Ulvenhoutse Bos. De intensiteiten van het verkeer zijn relatief laag (zie onderzoek door Groen Licht Verkeersadviezen), waardoor de belasting door verkeer laag zal zijn. Desalniettemin suggereert een berekening met de AERIUS calculator dat de wegen wel degelijk zorgen voor een hogere depositie (zie figuur 3.8, met donkere stippen ter hoogte van de wegen door het bos). De depositie van lokaal verkeer in en rond het bos is 10-20 mol, wat vergelijkbaar is met een agrarische onderneming. Figuur 3.7 laat ook zien dat het gebied waar de depositie valt groot is.

Opgave

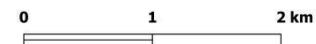
De opgave is om ook lokaal te werken aan het minimaliseren van de nutriëntenbelasting in het bos, naast het terugdringen van de depositie uit de lucht. Hiervoor is het van belang het gebruik van het bos door hondenuitlaters aan te passen en het lokale verkeer door het bos te verminderen.

Figuur 3.8: Depositie (mol N/ha/jaar) in het Ulvenhoutse Bos (bron: Wing, 2023)

Detail gebied Ulvenhoutse Bos.
 Resultaat AERIUS Calculator wegen binnen en buiten bebouwde kom (excl. snelweg). Depositie in (mol N/ha/jaar).
 Data Emissieregistratie 2018.

Aannames:
 Elke afname van emissie is gelijkmatig verdeeld over het gebied waar de maatregel plaatsvindt. Op lokale schaal kan dit een vertekend beeld geven.
 Het wordt aangeraden om potentiële effecten van maatregelen afgerond op hele molen stikstof te beoordelen.

2023. Wing (Bevat: TopNL/OSM, CC-BY 4.0)

3.2.4 Recreatieve beleving verbeteren

Tussen recreantengroepen is enige overlast. Het gaat om fietsers, met name mountainbikers, die over de wandelpaden rijden. Het is in het Ulvenhoutse Bos toegestaan om over paden en wegen te fietsen. Met name bij de kruisingen tussen wandelpaden en fietspaden (Kerkdreef en Torendreef). Deze fietspaden kruisen circa 10 keer met andere (wandel)paden. Ook ergeren bezoekers zich aan honden die loslopen of poepen op de paden.

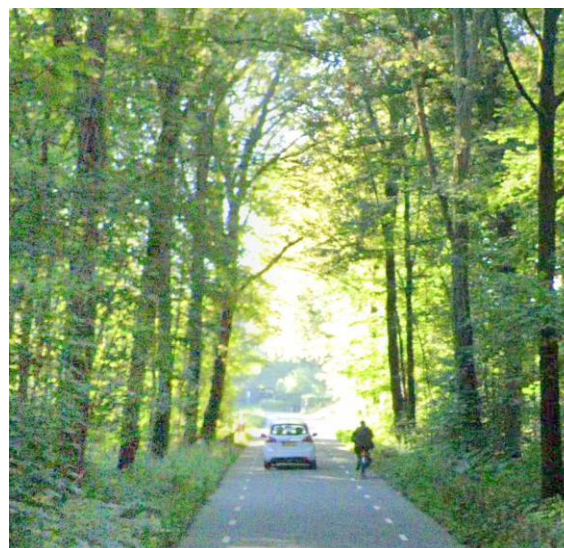
Negatief voor de beleving is de doorsnijding van het bos door drie autowegen. Uit het onderzoek blijkt dat er op de wegen door het bos behoorlijk hard wordt gereden: op de Huisdreef rijdt 35% te hard en op de Rouppe van der Voortlaan rijdt 30% te hard (harder dan 60 kilometer per uur; soms zelf meer dan 100 kilometer per uur). Dit maakt de wegen onveilig, en ook voelt het onveilig als je er wandelt of fietst.

De wegen zijn onprettig om over te steken, en ongeschikt om langs te wandelen. Daardoor snijden ze het bos in 4 stukken. Hierdoor wordt de recreatieve beleving voor de bezoeker verstoord en neemt de oppervlakte rustig bos om van te genieten af. Hoewel diersoorten tot op zekere hoogte kunnen wennen aan autoverkeer, is het wel verstorend. Deze doorsnijdingen zijn vooral negatief voor broedvogels (gevoelig voor verstoring door verkeer), amfibieën en kleine zoogdieren (verkeersslachtoffers, dan wel barrièrewerking).

Daarnaast is de Torendreef van smal, en is op dit moment de verharding van slechte kwaliteit. Hierdoor kan dit pad geen onderdeel van een doorgaande fietsroute zijn. De doorgaande fietsroute (Fietsallee) stopt daarom bij de Royaaldreef (A58). Verbreding van de Torendreef is echter onwenselijk, onder meer vanwege de extra recreatiedruk die dat met zich meebrengt.

Opgave

De opgave is om de beleving van het bos voor recreanten te verbeteren. Dit kan door punten van ergernis weg te nemen, zoals het fietsen op de wandelpaden. En het kan door de wegen aantrekkelijker te maken voor recreatief gebruik en doorsnijdingen van het bos te verminderen of op te heffen. Voor dieren, de milieukwaliteit en recreanten is het een vooruitgang als er minder autoverkeer door het bos gaat.

De Huisdreef is geen prettige weg voor wandelaars en fietsers. Ca 35% van de voertuigen rijdt er (veel) te hard (foto: Google streetview)

3.3 De veranderingen die nodig zijn in het bos

Uit paragrafen 3.1 en 3.2 komt naar voren dat er veranderingen in het Ulvenhoutse Bos nodig zijn om de instandhoudings- en uitbreidingsdoelstellingen, die bij het Natura2000-gebied horen, te behalen. We moeten alles uit de kast halen om de doelen te bereiken.

In deze paragraaf komen de mogelijke maatregelen aan bod, die volgen uit de hiervoor beschreven opgaven. De maatregelen zijn tot stand gekomen op basis van de onderzoeken en het proces met de begeleidingsgroep en meedenkgroup. Bij de maatregelen geven we de voor- en nadelen aan, evenals de belangrijke aandachtspunten. In hoofdstuk 6 volgen de voorstellen.

De veranderingen in het bos zijn onder te verdelen in de volgende bouwstenen:

- Uitbreiding natuur en bos;
- Padenstelsel;
- Aanpassing wegen;
- Gebruik door honden.

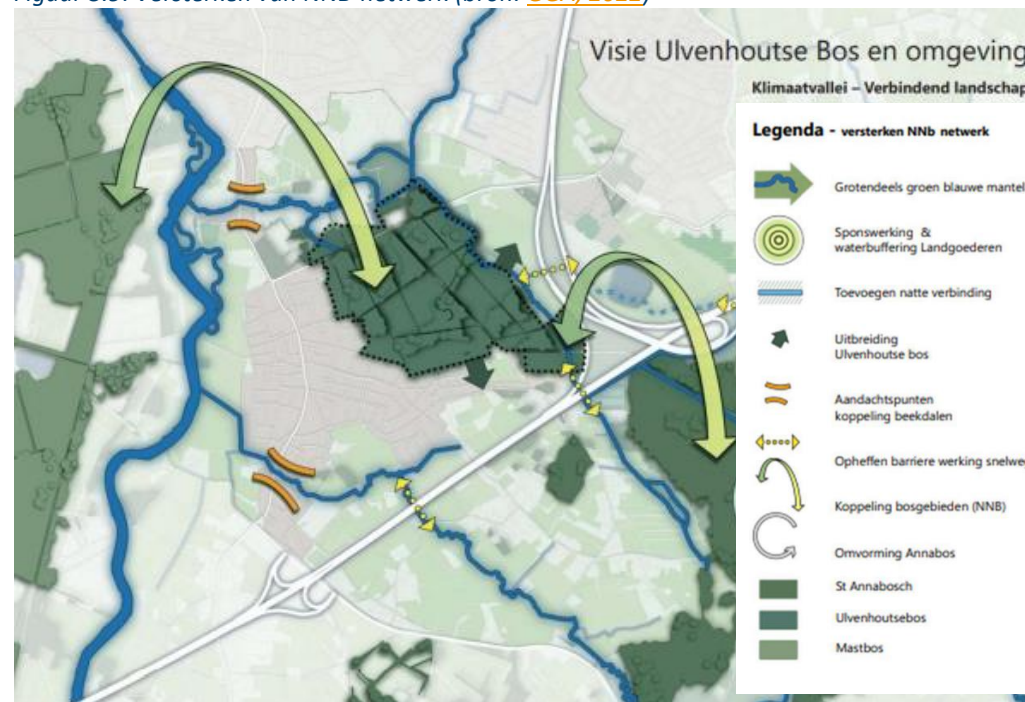
Op de bouwstenen waar er belangentegenstellingen zijn, of de complexiteit groot is, hebben we verschillende opties en relevante punten voor de afweging op een rij gezet, zodat een keuze gemaakt kan worden. In hoofdstuk 4 geven we weer wat de meedenkgroup per bouwsteen heeft ingebracht.

3.3.1 Uitbreiding natuur en bos

Natuurnetwerk Brabant (NNB) is een netwerk van bestaande en nieuwe natuurgebieden die door ecologische verbindingzones met elkaar verbonden zijn. Hierdoor kunnen dieren zich makkelijker verplaatsen. Zo wordt de biodiversiteit bevorderd. Het NNB is onderdeel van Natuurnetwerk Nederland en draagt bij aan een goed leef-en vestigingsklimaat en de gezondheid van Brabanders. Het netwerk is nog

niet compleet. Er wordt door Staatsbosbeheer met de gebiedspartners gewerkt aan de realisatie van het NNB binnen de GGA.¹¹

Figuur 3.9: Versterken van NNB-netwerk (bron: [GGA, 2022](#))¹²

¹¹ [Visie Ulvenhoutse Bos en omgeving GGA \(2022\)](#)

¹² De kaart is een uitsnede uit de visie Ulvenhoutse Bos en omgeving (bestuurlijk overleg GGA, december 2022). Daarom zijn niet alle legenda-eenheden opgenomen.

Door het Ulvenhoutse Bos aan de randen uit te breiden met natuur en bos, wordt het ecosysteem sterker en stabiel en neemt de draagkracht voor recreatie toe. Recreanten hebben dan minder effect op het ecosysteem van het bos.

Aan de oostzijde van het bos is er een kans om rond de Broekloop een rustgebied te creëren. In het gebied ten noordoosten van het bos kan mogelijk nieuw bos worden gerealiseerd met een recreatiefunctie en hondenlosloopgebied.

Aan de westzijde zijn er kansen om het aangrenzende openbaar groen natuurinclusiever in te richten, bijvoorbeeld het Wilhelminaplein (bij het voormalige gemeentehuis). Het openbaar groen in de wijken die grenzen aan het Ulvenhoutse Bos is traditioneel ingericht met gazons, struiken en bomen, met weinig belevingswaarde en biodiversiteit.

3.3.2 *Padenstelsel: meer rust, bescherming groeiplaatsen*

Het aanpakken van het padenstelsel, en het verminderen van het aantal paden draagt bij aan meerdere opgaven:

- Vermindering verstoring door grotere rustgebieden te creëren;
- Minder maar beter beloopbare paden zorgen voor minder vertrapping van groeiplaatsen en vermindering van plekken met vermesting door honden.

De mogelijke oplossingen zijn:

1. De **wandelpaden** in het bos moeten in samenhang tot elkaar bekeken worden, om zo paden te verwijderen en tegelijkertijd aantrekkelijke rondjes te behouden. Als richtgetal zouden we van 170 meter pad per hectare nu, naar 50-100 meter pad per hectare toe willen. Deze padendichtheid past bij de locatie en het recreatieve gebruik en sluit aan bij de onderkant van de bandbreedte van het zogenoemde “opengesteld plus” niveau (capaciteitsnormen recreatiedoeltypen Staatsbosbeheer). Rond de natte potentiële groeiplaatsen voor de

beschermde planten willen we meer rust creëren. De cultuurhistorische dreven moeten in de structuur van het bos behouden blijven.

2. Het **beperken van de hoeveelheid ingangen en parkeerplaatsen** helpt bij het creëren van meer rust in het bos. Met name het weghalen van de (tijdelijke) parkeerplaats aan de Huisdreef zorgt ervoor dat de hoeveelheid honden een kleiner deel van het bos zullen bestrijken. Zo zal het centrale deel van het bos rustiger worden. Uit het parkeeronderzoek blijkt dat de bezetting van de parkeerplaats zodanig laag is, dat die opgevangen kan worden op de parkeerplaats bij Wolfslaar of (als er geen begrafenis is) bij de begraafplaats. Langs de westkant van het Ulvenhoutse Bos zijn veel ingangen, deels spontaan/illegaal. Het verminderen van het aantal ingangen helpt om meer rustige delen te creëren. Door het maken van takkenrillen of door dichtere beplanting, wordt voorkomen dat recreanten nieuwe spontane paden maken.
3. Duidelijker **onderscheid tussen paden voor fietsers en wandelaars** helpt bij het reguleren van gebruik en voorkomen van ergernissen tussen recreanten. Bij de bezoekersdruk in dit bos, is het logisch en verstandig om fietsen (en MTB-ers) enkel op de fietspaden toe te staan.
4. Ten slotte kan ook door **communicatie** het gewenste gedrag van recreanten gestimuleerd worden. Het gaat dan om het voorkomen van het struinen en door te stimuleren dat men op de formele paden blijft. Dit betekent dat er mogelijk bebording in het bos komt, bij paden die illegaal worden gebruikt (een nadeel vanuit oogpunt van beleving en beheer). Voordeel is dat de betrokkenheid van de gebruikers gewaardeerd en benut wordt, en dat maatregelen daardoor effectiever zijn. Tegelijkertijd is de verwachting wel dat enkel inzetten op meer communicatie onvoldoende resultaat oplevert vanwege het grote aantal bezoekers van dit relatief kleine bos.

3.3.3 Aanpassen van de wegen

Het verminderen van het autoverkeer in het bos (Huisdreef en Sint Annadreef) en het aanpassen van de wegen en fietspaden draagt bij aan meerdere doelen:

- Verhogen van de verkeersleefbaarheid in het bos (voor voetgangers en fietsers) en verbeteren van de verkeersveiligheid.
- Herstel van de cultuurhistorische uitstraling van de dreven die nu als autoweg gebruikt worden (Huisdreef, Annadreef).
- Verbeteren van de recreatieve beleving in het bos. De autowegen door het bos zijn negatief voor de beleving en gevaarlijk voor fietsers, wandelaars en dieren.
- Het Ulvenhoutse Bos wordt meer één geheel, ook voor flora en fauna.
- Verstoring zal enigszins afnemen.
- Vermindering stikstofbelasting door autoverkeer.
- Verlengen van de doorgaande fietsroute vanuit Alphen, door de Chaamse Bossen naar Breda (Fietsallee).

Opties voor verminderen autoverkeer in het bos

De verschillende mogelijke oplossingen voor het verminderen van het autoverkeer en aanpassen van de wegen zijn:

1. **Snelheidsremmende maatregelen** op de Huisdreef, Sint Annadreef, Geersbroekseweg of Rouppe van der Voortlaan. Enkel snelheidsremmende maatregelen zorgen niet voor een vermindering van de hoeveelheid verkeer. Door snelheidsremmende maatregelen zoals drempels of versmallingen kunnen fietsers en wandelaars mogelijk juist in de knel komen. Deze optie is relevant voor de Rouppe van der Voortlaan, die voor veel verkeer de verbinding is tussen Bavel en Ulvenhout, maar niet voor de Huisdreef en Sint Annadreef.
2. **Minder doorgaand autoverkeer door het bos** door een wegafsluiting op één of meerdere plaatsen. Doorgaand wandel- en fietsverkeer is dan nog wel mogelijk. De optie van een afsluiting heeft wel effect op

de hoeveelheid verkeer. Hierna gaan we in op de mogelijke opties voor een afsluiting in één van de wegen.

3. Geheel **verwijderen van de Huisdreef** waardoor er enkel wandelaars, gebruik van kunnen maken. Deze optie is heel positief voor de beleving van het bos als één geheel. Echter, het verwijderen van het asfalt is wel kostbaar. En voor het doorgaand fietsverkeer moet dan elders in het bos ruimte gemaakt worden en ontstaat daar weer een barrière. Deze optie is daarom niet verder onderzocht.
4. Ook een **combinatie van maatregelen**, het maken van een afsluiting en snelheidsremmende maatregelen is denkbaar.

Minder doorgaand verkeer door een afsluiting

Het verminderen van het doorgaande autoverkeer in het bos door het maken van een afsluiting ('knip') kan op verschillende manieren (zie figuur 3.10)¹³:

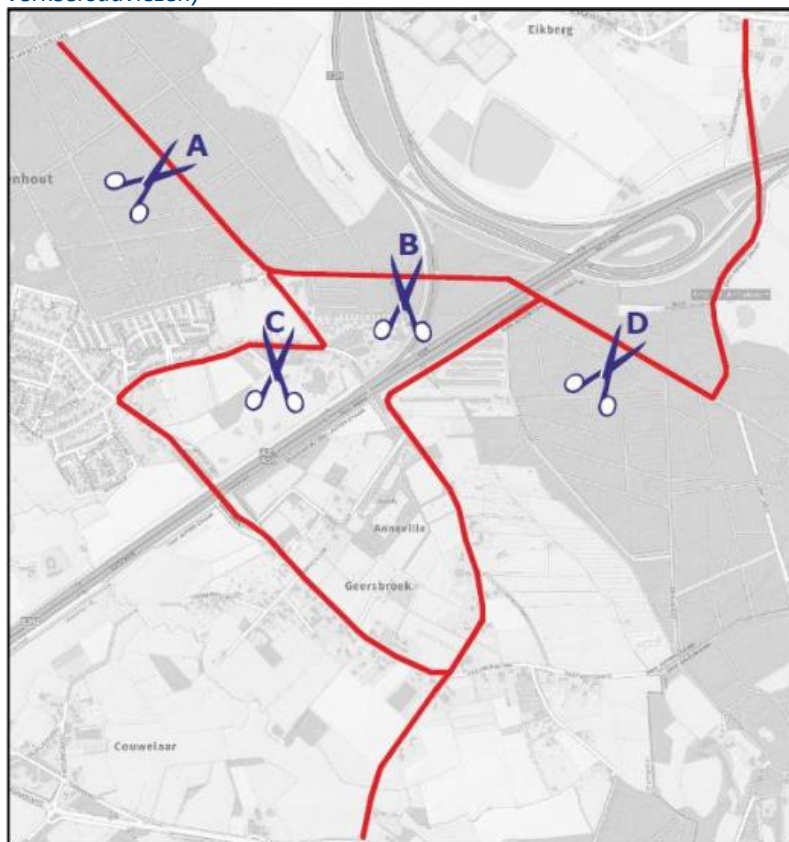
- A. Afsluiting van de Huisdreef: afname van 356 voertuigen (41% van de intensiteit) op de Huisdreef waarvan 132 voertuigen op de Sint Annadreef. De overige 59% is bestemmingsverkeer en zal via een andere weg in het gebied komen. Op de Huisdreef zelf, tussen de Rouppe van der Voortlaan en huisnummer 3, zal de afname 100% zijn.
- B. Afsluiting Sint Annadreef: afname van 342 voertuigen op de Sint Annadreef waarvan 132 voertuigen op de Huisdreef.
- C. Afsluiting Kraaijbergsestraat: afname van 433 voertuigen op de Kraaijbergsestraat waarvan 233 voertuigen op de Huisdreef en 211 voertuigen op de Sint Annadreef.
- D. Afsluiting Royaaldreef: afname van 736 voertuigen op de Royaaldreef waarvan 19 voertuigen op de Huisdreef, 230 voertuigen op de Sint Annadreef en 211 voertuigen op de Kraaijbergsestraat.

---

¹³ De genoemde aantallen voertuigen zijn etmaalgemiddelden

Uit het verkeersonderzoek wordt duidelijk dat optie A (afsluiting Huisdreef) tot de grootste afname van het autoverkeer op de Huisdreef in het bos leidt, namelijk 356 voertuigen op de Huisdreef en 132 op de Annadreef. De andere opties leiden tot een minder grote afname van het verkeer op de Huisdreef en Annadreef.

Figuur 3.10: De opties voor het maken van een afsluiting (bron: Groen Licht Verkeersadviezen)

Voordelen van het weren van gemotoriseerd verkeer op de Huisdreef zijn:

- De Huisdreef is de belangrijkste verkeersader door het bos. Het wegnemen van de doorgaande relaties tussen de Rouppe van der Voortlaan en Geersbroekseweg (relatie met Chaam) en tussen de Rouppe van der Voortlaan en Kraaijenbergsestraat (relatie met Ulvenhout Oost) geeft een reductie van ruim 350 voertuigen per dag door het bos, ruim 40% op de huidige intensiteit van de Huisdreef;
- De snelheidsproblematiek op de Huisdreef vervalt;
- Als er minder doorgaand verkeer op de Huisdreef is, zijn er goede mogelijkheden om de weg voor voetgangers, ruiters en fietsers veiliger en prettiger te maken. Door van de Huisdreef een volwaardig fietspad te maken, kan de tussen de Royaaldreef en de Charlotte Cuypersdreef een verlenging van de fietsallee gerealiseerd worden (die eindigt nu bij de Royaaldreef);
- Door het weren van gemotoriseerd verkeer op de Huisdreef wordt het Ulvenhoutse Bos meer één geheel. De oversteek over de Huisdreef wordt op die manier veel veiliger.

Belangrijke voorwaarde bij het verminderen van het doorgaand autoverkeer is het handhaven van voldoende bereikbaarheid van bewoners en de ondernemer in het bos, evenals voldoende toegang voor hulpdiensten. Daarnaast mogen omliggende wegen niet teveel belast worden door ingrepen in en rond het bos.

Een gevolg van deze optie is dat bestemmingsverkeer (bewoners, hun bezoekers, gasten en personeel van de horecagelegenheid) niet meer dwars door het bos (via de Rouppe van der Voortlaan en Huisdreef) kunnen rijden. De horecagelegenheid en de bewoners zijn met de auto te benaderen via de Sint Annadreef en Geersbroekseweg, en met de fiets ook via de Kerkdreef en Huisdreef. Uit het onderzoek blijkt dat door het afsluiten van de Huisdreef geen overmatige hoeveelheid verkeer over deze wegen zal rijden.

Doorgaande fietsroute

Het doortrekken van de Fietsallee kan over de Huisdreef of de Torendreef. De optie Huisdreef is alleen mogelijk als de weg aantrekkelijk en veilig is voor fietsers, waarvoor afsluiting voor doorgaand autoverkeer nodig is. De optie Torendreef is alleen mogelijk als die verbreed wordt. Verbreding van het fietspad heeft echter belangrijke nadelen: toename van de intensiteit van het gebruik, aantasting van de natuur en onrust door werkzaamheden.

3.3.4 Aanpassingen in het gebruik door honden

De opgave is om de nutriëntenbelasting te verminderen en om meer rust in het bos te realiseren. Voor de natuur is het geheel afsluiten van het bos voor honden de best denkbare oplossing. Het bos is echter in de huidige situatie een belangrijk hondenlosloopgebied, wat een maatschappelijke betekenis heeft. Hierdoor is het van belang om te kijken naar ruimte voor honden en hun eigenaren.

Er zijn verschillende oplossingsrichtingen denkbaar:

- Opruimen van hondenpoep;
- Honden stimuleren op plekken buiten het bos te plassen en poepen;
- Verkleinen van het hondenlosloopgebied en honden aanlijnen in het overige deel;
- Geen toegang voor honden in (delen van) het bos;
- Aanleggen van een nieuw hondenlosloopgebied, buiten het huidige N2000-gebied.

Van deze oplossingsrichtingen zijn verschillende combinaties denkbaar, die allemaal verschillende voor- en nadelen hebben. In de tabel [in bijlage 6](#) hebben we de verschillende varianten op een rij gezet, en de impact ingeschat op:

- De mate van vermindering van stikstof;
- De mate van vermindering van fosfaat;
- De mate van meer rust in het gebied;

- De impact op de mogelijkheden om honden uit te laten.

Naast deze vier punten, zijn er aanvullende aspecten die van belang zijn in de afweging:

- Het aanlijnen van honden, opruimen van poep en verkleinen van het losloopgebied is ook positief voor andere recreanten: mensen die zich ergeren aan honden(poep) of bang zijn voor honden. Een deel van de bezoekers ervaart overlast van de honden in het bos.
- Handhaafbaarheid: als honden loslopen is het lastiger om de poep op te ruimen en om te handhaven daarop. Ook het handhaven van losloopregels (hond onder appèl, op de paden blijven¹⁴) is lastiger, dan het handhaven van een aanlijnplicht of toegangsverbod. Ook speelt de duidelijkheid van de regels een rol: hoe meer verschillende regels binnen het bos, hoe lastiger uitlegbaar en handhaafbaar.
- Naleving: de mate waarin mensen zich aan de regels houden (bijvoorbeeld voor opruimen van poep) is bepalend voor het effect. Wij zijn er in de vergelijking van de opties wel vanuit gegaan dat het overgrote deel van de honden-uitlaters de regels naleeft en bijvoorbeeld de poep opruimt.
- Aansluiting op regels van de gemeente. Het opruimen van poep sluit aan op de regels van de gemeente Breda (“poep ruim je zelf op”, [Algemene plaatselijke verordening artikel 2:63 en 2:64](#)). Dit geeft duidelijkheid naar de bewoners.
- Bewoners hebben aangegeven dat afvalbakken voor poep(zakjes) wenselijk zijn, om vervuiling in het bos te voorkomen. In de gemeente en bij Staatsbosbeheer is dit nu geen onderdeel van het beleid.
- Een kleiner losloopgebied verkleint de aantrekkingskracht voor bezoekers van elders. Wellicht komen er daardoor minder mensen uit

¹⁴ Voor alle losloopgebieden in bossen van Staatsbosbeheer geldt (ook al op dit moment) dat de eigenaar de hond onder appèl moet hebben, en dat hond en eigenaar beiden op de paden moeten blijven. Zie ook de [website](#).

de wijdere omgeving naar het bos om de hond uit te laten. Dit kan de positieve effecten versterken. Echter, het aandeel van bezoekers van buitenaf is beperkt dus de winst is hierbij daardoor ook beperkt. De online informatie over dit gebied moet aangepast worden, zodat zo weinig mogelijk mensen van elders komen om de hond uit te laten.

Zoals te zien is in de tabel in bijlage 6, zijn er meerdere mogelijkheden om de impact van honden op de natuur in het bos te verminderen. In hoofdstuk 6.4 presenteren we voorstellen waarbij voor dit thema nog keuzes moeten worden gemaakt.

Het gehele Ulvenhoutse Bos is hondenlosloopgebied (eigen foto)

4 Inbreng van de meedenkgroep

De meedenkgroep is een belangrijk onderdeel van het proces. Leden van de meedenkgroep deelden hun ervaringen over het bos, adviseerden over oplossingen en reageerden op conceptadviezen. In dit hoofdstuk leest u de reacties van de meedenkgroep op de veranderingen die nodig zijn in het Ulvenhoutse Bos.

De meedenkgroep is een groep mensen die recreëert in het Ulvenhoutse Bos. Hoe deze groep tot stand is gekomen leest u in bijlage 2. Binnen de meedenkgroep bestaan verschillende meningen en opvattingen.

We organiseerden twee bijeenkomsten met de meedenkgroep. Eerst zijn de opgaven besproken en mogelijke oplossingen geïnventariseerd. Vervolgens zijn conceptoplossingen besproken. Een terugblik op deze bijeenkomsten vindt u in bijlage 3. Naast de meedenkgroep heeft een groep hondenbezitters hartenkreten gedeeld over het belang van het bos. Een impressie hiervan vindt u in bijlage 4.

4.1 Benut energie en saamhorigheid dorp

De leden van de meedenkgroep zijn zeer betrokken bij het Ulvenhoutse Bos. Zij wonen dichtbij het bos en komen er vaak genieten van de natuur. De meeste deelnemers wonen vlakbij het bos, in het dorp Ulvenhout.

Leden van de meedenkgroep gaven aan dat Ulvenhout een dorp is met veel gemeenschapszin. Deze gemeenschapszin en energie kan benut worden om positieve ontwikkelingen in het bos voor elkaar te krijgen.

Een club vrijwilligers die functioneert als 'Vrienden van het Ulvenhoutse Bos' kan bijvoorbeeld bijdragen aan het opruimen van afval, werk in het bos en heeft een ambassadeursfunctie. Het zou mooi zijn als recreanten elkaar kunnen aanspreken op de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het bos.

Brainstorm tijdens bijeenkomst meedenkgroep

4.2 Uitbreiding natuur en bos

Door het Ulvenhoutse Bos uit te breiden, wordt het ecosysteem sterker en stabiel en neemt de draagkracht voor recreatie toe. Recreanten hebben dan minder effect op het ecosysteem van het bos.

Wij hebben verschillende voorstellen besproken om het bos uit te breiden, onder andere richting het noordoosten en in het deel richting de snelweg. De meedenkgroep juicht dit toe. Ook zou het mooi zijn als er een uitzichtpunt wordt gecreëerd bij het dal van de Broekloop. Dit versterkt de belevingswaarde van het Ulvenhoutse Bos.

4.3 Padenstelsel: meer rust, bescherming groeiplaatsen

Veranderingen die onder meer zijn besproken, zijn het verminderen van de hoeveelheid paden, het aantal ingangen en parkeerplaatsen, en het aanpassen van de regels voor fietsen in het bos.

De meedenkgroep is het ermee eens dat fietsen over alle paden in het bos (zoals nu de regels zijn) ongewenst is.

Leden van de meedenkgroep zien ook dat er wel heel veel paden zijn en dat verminderen van het aantal paden van belang is. Belangrijk hierbij is dat leden van de meedenkgroep aangeven dat recreanten in het bos zich er niet altijd bewust van zijn, dat ze over een 'illegaal' pad lopen. Zij vinden het belangrijk dat duidelijk is welk pad echt een officieel pad is, en wat een onbedoeld 'olifantepad'.

Bij aanpassingen van het padenstelsel is het daarom wenselijk om:

- De aanpassing van het pad goed duidelijk te maken, met bijvoorbeeld een duidelijke natuurlijke versperring zoals een takkenril, en/of;
- Met bordjes goed aan te geven waarom een pad wordt afgesloten. Bijvoorbeeld met een bord "rustgebied; geen toegang" of informatiepanelen bij de ingangen, en;
- Via de site, in het veld en lokale media te vertellen over het *waarom* van afsluiten van paden.

Andere belangrijke punten die leden van de meedenkgroep inbrachten, zijn:

- De meedenkgroep geeft aan de kronkelpaden te waarderen boven de rechte dreven, die wel cultuurhistorisch van belang zijn.
- Het is belangrijk dat het rolstoelpad in ere wordt hersteld.
- Zorg ervoor dat de verschillende recreantengroepen (o.a. ruiters, fietsers, wandelaars) gebruik maken van aparte paden.

- Doodlopende paden moet voorkomen worden. Dit kan door middel van een lus.

De meningen verschillen over het belang van de tijdelijke parkeerplaats Huisdreef. Mensen geven aan dat hier regelmatig wel een aantal auto's staat.

Figuur 4.1: Voorbeeld van een bord bij een ontoegankelijk gebied (bron: Staatsbosbeheer)

Aanbod om mee te denken over aanpassingen

Een aantal mensen bood aan om nog een keer in detail mee te willen denken over hoe het padenstelsel aangepast kan worden. Tijdens de twee bijeenkomsten met de meedenkgroep was onvoldoende tijd om dit in detail te bespreken. Het uiteindelijke voorstel voor aanpassingen van de paden in het bos (zie paragraaf 6.3) is hierdoor nog niet besproken met de meedenkgroep.

4.4 Aanpassen van de wegen

Met de meedenkgroep is gesproken over het verminderen van het autoverkeer in het bos, de verkeersveiligheid en het aanpassen van de wegen en fietspaden.

Belangrijke aandachtspunten die leden van de meedenkgroep inbrachten zijn:

- De Torendreef moet als fietspad worden behouden.
- De Huisdreef is nu onprettig om recreatief te fietsen, laat staan wandelen. Ook de versnipperende werking is een belangrijk punt. Zorg dat de snelheid omlaag gaat en het op de Huisdreef prettiger wordt. De meedenkgroep is voorstander van 'auto te gast' en remmende maatregelen op de Huisdreef. Een alternatief is de Huisdreef alleen toegankelijk maken voor bestemmingsverkeer.
- De oversteekplaatsen zijn gevaarlijk, er gebeuren ongelukken. Zorg dat dit veiliger wordt.
- Het zou mooi zijn als het bos meer één geheel wordt, ook een betere aansluiting op Wolfslaar is fijn.
- Belangrijk bij aanpassingen van de wegen zijn voldoende bereikbaarheid voor hulpdiensten en bereikbaarheid van bewoners en de onderneming.

4.5 Aanpassingen in het gebruik door honden

Aanpassingen in het gebruik van het Ulvenhoutse Bos als hondenlosloopgebied brengen veel emoties met zich mee. De mogelijke oplossingen om de impact van honden te verminderen en tegelijk rekening te houden met hondenbezitters zijn in de meedenkgroep besproken.

Hieruit kwam het volgende naar voren:

- Niet iedereen is zich bewust van het negatieve effect van hondenuitwerpselen. Bewustwording kan helpen.

- Een hondenlosloopgebied is heel belangrijk voor zowel de honden als de baasjes.
- De meedenkgroep is verdeeld over het onderwerp honden. Een deel wil het hondenlosloopgebied houden zoals het is. Een ander kan leven met een kleiner losloopgebied, bij voorkeur nabij de Kerkdreef. Weer anderen zien liever dat honden aangelijnd worden.
- Een alternatief losloopgebied ten noordoosten van het bos wordt verwelkomd, maar het duurt nog lang voordat het er is, het is nog onzeker, en ook is het verder weg. Vandaar de suggesties voor een losloopgebied dat op korte termijn dichtbij realiseerbaar is.
- Deelnemers zijn (deels) bereid de hondenpoep op te ruimen, als dat beter is voor de natuur.
- De meedenkgroep geeft aan dat afvalbakken voor de opgeruimde hondenpoep aan de rand van het bos wenselijk zijn.

Wandelen door het Ulvenhoutse Bos met de honden (foto: Bureau BUITEN)

5 Lange termijnvisie voor het bos

Dit hoofdstuk geeft de integrale visie op de toekomst van het Ulvenhoutse Bos weer. Dit hoofdstuk bestaat uit een beknopte landschappelijke analyse, de lange termijn visie en een advies voor de recreatiezonering.

5.1 Landschappelijke analyse

Waarschijnlijk is het Ulvenhoutse Bos aangelegd door de heren van Breda in de 16e eeuw, voor jacht en houtwinning. Het Ulvenhoutse Bos en Wolfslaar vormden één geheel. Een groot deel van het bos werd waarschijnlijk om de 7 jaar 'geboscht' door boeren uit de omgeving. We spreken dan van schaarhout. Daarvoor werd eik, grove den, wilg, es en berk aangeplant. Het knikkend nagelkruid duidt op een oerbos oftewel een oude boskern.

Wanneer we de historische kaarten van het Ulvenhoutse Bos in de omgeving bekijken, vallen een aantal zaken op:

- De verschijningsvorm en oppervlakte van het bos zijn nagenoeg gelijk gebleven, terwijl de omgeving is veranderd. Deze is grotendeels bebouwd en er zijn grotere (snel)wegen aangelegd;
- Het padenstelsel – met de rechte dreven – is in alle tijdslagen herkenbaar. Het stelsel lijkt weinig te maken te hebben met de beken;
- De verbinding met Wolfslaar, het dal van de Mark en het Sint Annabos is geen duidelijk uitgangspunt meer in het huidige gebruik en verschijning (verbinding paden, zichtbaarheid/beleving beken, positionering parkeerplaatsen). Dit terwijl op de kaart van 1925 en 1975 nog duidelijk zichtbaar is hoe Wolfslaar aantakt met een as op de dreven.

Wanneer we deze punten in oogschouw nemen is het niet verwonderlijk dat de druk op het Ulvenhoutse Bos enorm is toegenomen. Er wonen steeds meer mensen (heel) dichtbij het bos. Doordat de connectie van het bos met de omgeving onzichtbaar is geworden richten mensen die dichtbij wonen zich vooral op het Ulvenhoutse Bos, in plaats van op het stelsel van meerdere bos- en natuurgebieden (o.a. Markdal en Wolfslaar).

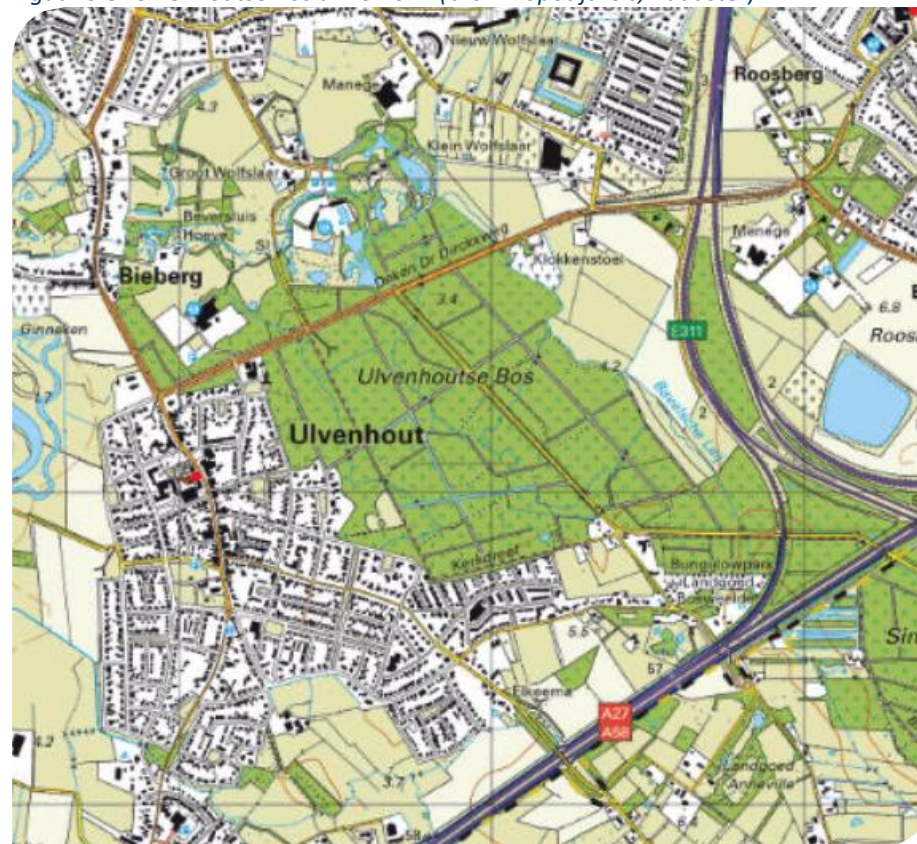
Figuur 5.1: Ulvenhoutse Bos anno 1925 (bron: Topotijdreis, Kadaster)

Figuur 5.2: Ulvenhoutse Bos anno 1965 (bron: Topotijdreis, Kadaster)

Figuur 5.3: Ulvenhoutse Bos anno 2022 (bron: Topotijdreis, Kadaster)

5.2 Visie voor de lange termijn

Toekomstbeeld

Het toekomstbeeld van het Ulvenhoutse Bos is een gezond en duurzaam (bos)ecosysteem. Het recreatieve gebruik is beter in balans met de natuurwaarden, wat betekent dat de natuurwaarden versterkt moeten worden, en het recreatieve gebruik zich aanpast.

Natuur en recreatie in balans

De literatuur¹⁵ geeft drie verschillende handelingsperspectieven om natuur en recreatie samen te laten gaan. Omdat recreatie in het Ulvenhoutse Bos meerdere effecten heeft (verstoring, vermessing, vertrapping) en beperkend is voor het behalen van de Natura2000-doelen, zijn alle drie de handelingsperspectieven relevant. We moeten alles doen wat binnen de mogelijkheden ligt, om de balans tussen recreatie en natuur in het Ulvenhoutse Bos te verbeteren.

De strategie om de balans tussen natuur en recreatie te verbeteren, bestaat daarom uit drie onderdelen

1. **Maximaliseren van de veerkracht** van het gebied, door natuurlijke processen te herstellen, meer ruimte te geven aan natuur en de biodiversiteit in de omgeving te versterken. Het kwelherstel en beekherstel dragen hieraan bij¹⁶. Het verhogen van de ecologische veerkracht van een gebied is echter een proces van lange adem. De nood is echter zo hoog, dat er ook op korte termijn maatregelen

¹⁵ Zie: *Recreatie en Natuur, Kennis over effecten, kwetsbaarheid, handelingsperspectieven en monitoring van recreatie in Natura2000-gebieden (Alterra Wageningen, 2012)*

¹⁶ In de omgeving van het bos wordt (vanuit de GGA) gewerkt aan het verminderen van stikstofdepositie uit de omgeving (denk aan verkeer, industrie en activiteiten van agrariërs) en het herstel van het grondwater(kwel) systeem.

nodig zijn. Daarom zetten we ook in op oplossingen voor de korte termijn.

2. **Minimaliseren van de effecten van recreatie**, door regulering, zonering en inrichting van een gebied, voorlichting en educatie. Naast aanpassingen van de inrichting, vraagt dit om veranderingen in gedrag van recreanten. Dit kan op korte termijn effect sorteren.
3. **Monitoring van de effecten** van recreatie. Recreatief medegebruik kan altijd negatieve effecten hebben. De impact van recreatieve activiteiten gaan we monitoren, zodat er bijgestuurd kan worden als de effecten van het recreatief gebruik te groot worden (het zogenaamde 'hand-aan-de-kraan-principe').

De combinatie van deze drie strategieën is nodig om de huidige impact van recreatie tot een acceptabel niveau te brengen: geen vertrapping van potentiële groeiplaatsen, reductie van fosfaat en stikstofdepositie vanuit de honden tot nul, veel minder verstoring.

Versterking van de natuurlijke basis

Om de natuurlijke basis van het bos te versterken, en daarmee het behalen van de Natura2000-doelen dichterbij te brengen, formuleerden we voor het Ulvenhoutse Bos de volgende uitgangspunten:

- A. Het **watersysteem en de bodem zijn sturend** bij inrichting, gebruik en beheer. In de nattere delen van het bos komt met name de bijzondere flora voor (waarvoor een uitbreidingsdoelstelling geldt), die we daar meer kansen geven. Het kwelherstelproject dat is ingezet, moet gepaard gaan met afname van betreding, om de planten de kans te geven hun groeiplaats uit te breiden;
- B. De bos- en natuurgebieden vormen een **doorlopende verbonden recreatieve structuur**, van de Chaamse Bossen naar de Mark. We willen het bos uitbreiden en de relatie van het bos met de omgeving versterken. Er ontstaan zo alternatieven voor recreatie en de druk op het Natura2000-gebied kan afnemen;

- C. Het **Ulvenhoutse Bos vormt een eenheid**, het effect van de doorsnijdingen moet worden verzacht;
- D. Een **zonering voor recreatief gebruik** in relatie tot de bescherming van de (natuur)waarden van het bos is noodzakelijk, gebaseerd op de bovenstaande uitgangspunten. De balans tussen recreatie en natuur bestaat onder meer uit grotere rustige gebieden, een logische padenstructuur en duidelijke plek voor honden.

Op de visiekaarten is te zien dat het stelsel van beken de basis vormt voor de 'benadering' van het bos. Dit heeft drie voordelen: ten eerste maakt dit het bosgebied inzichtelijker voor de bezoeker en de verbinding met andere gebieden vanzelfsprekend. Ten derde is het duidelijk dat de beekdalen met alluviale bossen moeten worden ontzien, hier moeten de groeiplaatsen voor zeldzame planten zich uitbreiden.

Door de verbinding met de omgeving te leggen, komt de focus als uitloopgebied voor recreatie ook op de omgeving van het Ulvenhoutse Bos te liggen. Juist de diversiteit aan natuur en cultuur, het beslotener bos en het opener landgoed en Markdal leidt tot meer diversiteit. Dit betekent dat de barrières – vooral de wegen – geslecht moeten worden en de toegangen vanuit alle richtingen evenwichtig moeten zijn.

Toekomstbeeld lange termijn

Voor de lange termijn zien we in en rond het Ulvenhoutse Bos de volgende veranderingen voor de inrichting en het recreatief gebruik:

- Op verschillende plekken rond het bos wordt het areaal natuur uitgebreid, en wordt de biodiversiteit en beleving versterkt (zie kaart 5.4 en 5.5);
- Het Ulvenhoutse Bos is onderdeel van een doorgaande ecologische en recreatieve structuur van de Chaamse Bossen, aansluitend op het dal van de Mark (zie kaart 5.4);

- Het padenstelsel wordt aangepast zodat er minder paden zijn en de natuurkernen in het bos worden beschermd tegen te veel recreatiedruk (zie kaart 5.5 voor de te beschermen natuurkernen);
- In het Natura2000-gebied komen geen honden meer, daarmee ook geen aangelijnde honden;
- Over het grootste deel van de Huisdreef rijdt geen gemotoriseerd verkeer meer zodat er minder stikstofdepositie is en het bos meer één geheel wordt.

Tijdshorizon lange termijn

Eigenlijk had de gunstige staat van instandhouding van de natuur al gerealiseerd moeten zijn¹⁷. Gezien de opgaven waar het gebied voor staat, is 2035, wanneer ook de stikstofreductie gerealiseerd moet zijn, een ambitieuze en realistische tijdshorizon. Doel is daarnaast om in 2027 het Brabants Natuurnetwerk gerealiseerd te hebben. Dit is een belangrijk ijkpunt voor de verbetering van de natuur in dit bos. In 2028 moet er daarom al een substantiële verbetering in het bos zichtbaar zijn.

Tussenstap

Om het toekomstbeeld te realiseren is een tussenstap nodig. Er is tijd nodig om meer natuur te realiseren, en alternatieven voor hondenbezitters te creëren. In die tussenstap ligt het accent op minimaliseren van de impact van recreatie en honden en monitoring. Hiermee moet zo snel mogelijk begonnen worden. Tegelijkertijd wordt dan ook gewerkt aan het maximaliseren van de veerkracht van het gebied, waar meer tijd voor nodig is. Hoofdstuk 5.3 gaat hier verder op in.

¹⁷ Natura 2000 doelendocument, Ministerie van LNV, 2006, pagina 63: "De Habitatrichtlijn en de Vogelrichtlijn noemen geen termijn voor het bereiken van een gunstige staat van instandhouding van habitattypen en soorten. Het ligt in de rede om voor de kernopgaven, en de daaronder vallende habitattypen en soorten, waarvoor een sense of urgency is geformuleerd te zorgen dat (...) zo snel als mogelijk, doch uiterlijk binnen 10 jaar na nu op orde gebracht worden."

Kaart 5.4: Visiekaart Ulvenhoutse Bos, relatie met de omgeving, bos als één geheel

Kaart 5.5: Visiekaart Ulvenhoutse bos: water en bodem sturend en uitbreiding bosgebied

Legenda

Beschermen van biodiversiteit en uitbreiden van het bos.

- Plangebied
- Natuur met recreatief medegebruik
- Natuurkern paden er uit
- Nieuwe natuur zoekgebied
- Nieuw recreatief bos zoekgebied

N
0 300 m
Schaal: 1:1250
Formaat: A0
Projectnummer: 23-0725
Datum: 21-12-2023

We creëren natuur.

5.3 Recreatiezonering

Wat is recreatiezonering?

Recreatiezonering is het inrichten en beheren van een natuurgebied voor gebruik door verschillende typen bezoekers, waarbij de unieke kenmerken van het gebied centraal staan. Met recreatiezonering willen iedereen een passende beleving bieden, in steeds drukker wordende natuurgebieden. En we willen door zonering ervoor zorgen dat natuur en recreatie samen kunnen gaan (zie ook www.staatsbosbeheer.nl).

Een onderdeel van deze aanpak is het werken met verschillende zones, die op een kaart gezet zijn. De zoneringskaart geeft met een indeling in vier zones in grote lijnen weer op welke plek meer nadruk ligt op recreatie en op welke plek meer op natuur. De afbakening van de zones is gebaseerd op de vier uitgangspunten zoals in paragraaf 5.2 beschreven.

Voor de zonering, het vierde uitgangspunt van de visie, gaan we uit van vier zones. De vier zones zijn:

- A. Intensieve recreatie
- B. Matig intensieve recreatie
- C. Extensieve recreatie
- D. Natuur voorop

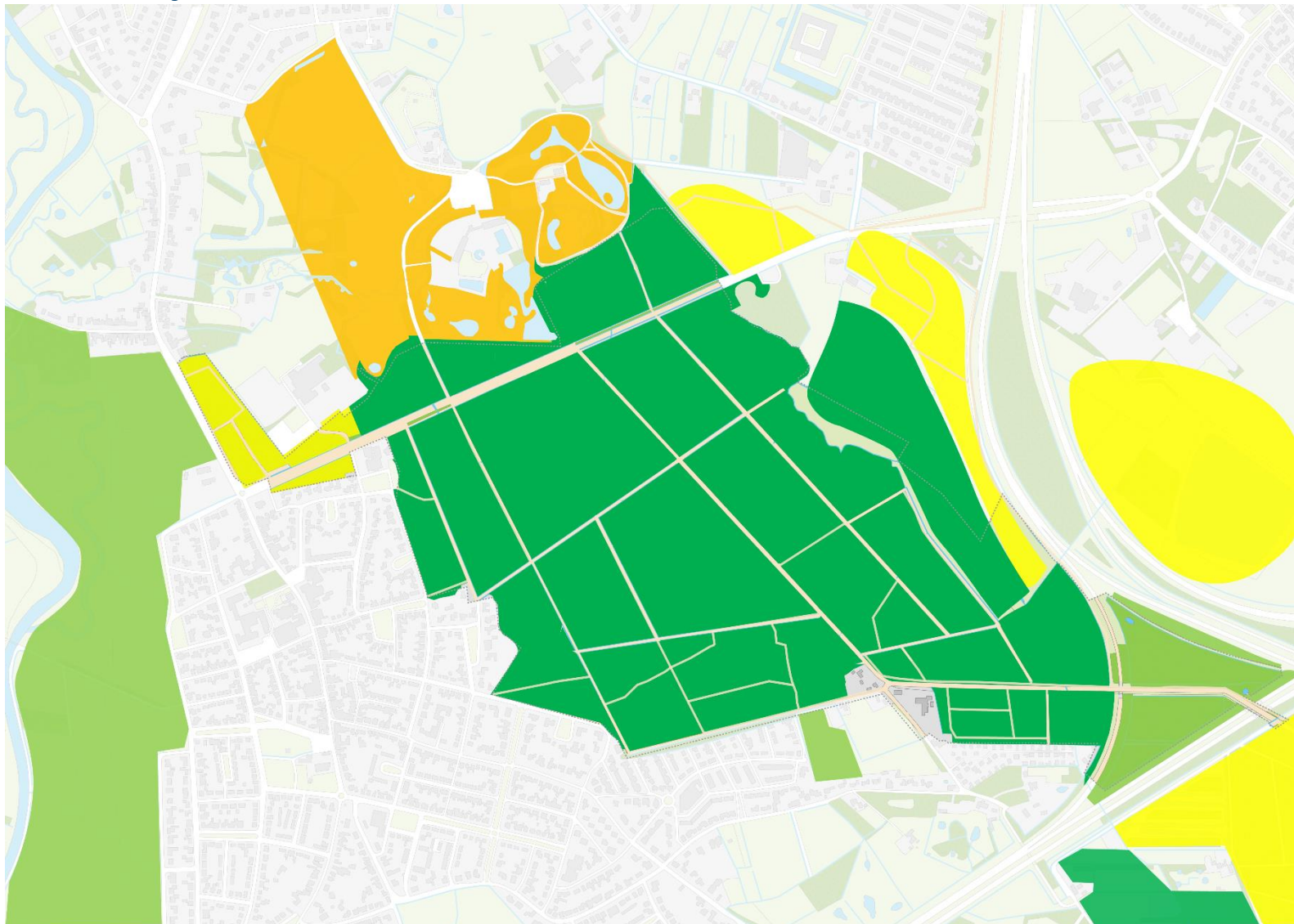
We sluiten met de systematiek van de zonering aan op de aanpak die Staatsbosbeheer ook voor andere gebieden toepast, bijvoorbeeld voor de Chaamse Bossen en het Sint Annabos. Door de relatief kleine omvang van het bos zijn de zones op korte afstand van elkaar te vinden. Ook de (bestaande en nog te ontwikkelen) gebieden in de omgeving hebben we meegenomen in de zonering.

In de hiernavolgende kaart en tabel (tabel 5.1) zijn deze vier zones uitgewerkt.

De Broekloop is een ecologisch waardevolle beek (eigen foto).

Kaart 5.6: Zonering Ulvenhoutse Bos

Legenda

Zonering

- Intensieve recreatie
Wofflaar
- Matig intensieve recreatie
- Extensieve recreatie
- Rustgebied / natuur

N
0 300 m
Schaal: 1:250
Formaat: A0
Projectnummer: 23-0725
Datum: 21-12-2023

WAARDENBURG Ecology

W
con
natu
re

Tabel 5.1: Uitwerking van de vier zones ten behoeve van de zonering Ulvenhoutse Bos.

Zone	Intensieve recreatie Zone A	Matig intensieve recreatie Zone B	Extensieve recreatie Zone C	Natuur voorop Zone D
Karakteristiek	<ul style="list-style-type: none"> - Gebied met een hoge bezoekerintensiteit en hoog niveau aan voorzieningen voor recreatie. - Hier bevinden zich de minder kwetsbare habitattypen. 	<ul style="list-style-type: none"> - Gebied voor routegebonden recreatie en hondenrecreatie. - Hier bevinden zich de minder kwetsbare habitattypen. 	<ul style="list-style-type: none"> - Gebied waar recreanten rust en de bijzondere natuurwaarden kunnen ervaren. 	<ul style="list-style-type: none"> - Gebied waar natuur voorop staat en recreanten die vanaf de rand kunnen beleven. - Hier bevinden zich de habitattypen waarvan uitbreiding gewenst is: vochtige alluviale bossen, Eiken-haagbeukenbos en tevens rustgebied voor dieren.
Activiteiten	<ul style="list-style-type: none"> - Wandelen - Fietsen op fietspaden - Parkeren - Dagrecreatie zoals het zwembad 	<ul style="list-style-type: none"> - Wandelen - Fietsen op de fietspaden - Honden los en aan de lijn 	<ul style="list-style-type: none"> - Wandelen - Honden aan de lijn 	<ul style="list-style-type: none"> - Beleving vanaf de opengestelde paden - Geen honden toegestaan
Voorzieningen voor recreatie	<ul style="list-style-type: none"> - Natuurpoort Wolfslaar - Zwembad - Natuur- en boerderij educatie Boerderij Wolfslaar - Grote parkeerplaats - Wandel- en fietspaden 	<ul style="list-style-type: none"> - Hondenlosloopgebied - Wandelpaden - Fietspad 	<ul style="list-style-type: none"> - Wandelpaden 	<ul style="list-style-type: none"> - Bestaande fietspaden Kerkdreef, Torendreef, Huisdreef - Familiep pad

Intensieve recreatie
Zone A

Matig intensieve
recreatie
Zone B

Extensieve recreatie
Zone C

Natuur voorop
Zone D

6 Bouwstenen voor realisatie van de visie

In dit hoofdstuk beschrijven we de bouwstenen voor de realisatie van de visie en het aanpakken van de uitdagingen en opgaven waar het Ulvenhoutse Bos voor staat. Het gaat om oplossingen in en buiten het bos. Bij bouwsteen 4 (honden) hebben we vier mogelijke oplossingen naast elkaar gezet.

Aan het einde van dit hoofdstuk zijn alle voorstellen op de overzichtskaart weergegeven. In Hoofdstuk 7 vindt u een overzicht met de fasering, dat ook inzicht geeft in wat de (korte termijn) tussenmaatregelen, permanente maatregelen en lange termijnmaatregelen zijn. De bouwstenen worden hierna stuk voor stuk beschreven en zijn weergegeven in het hiernavolgende schema.

6.1 Bouwsteen 1: Meer natuur en groen rond het bos

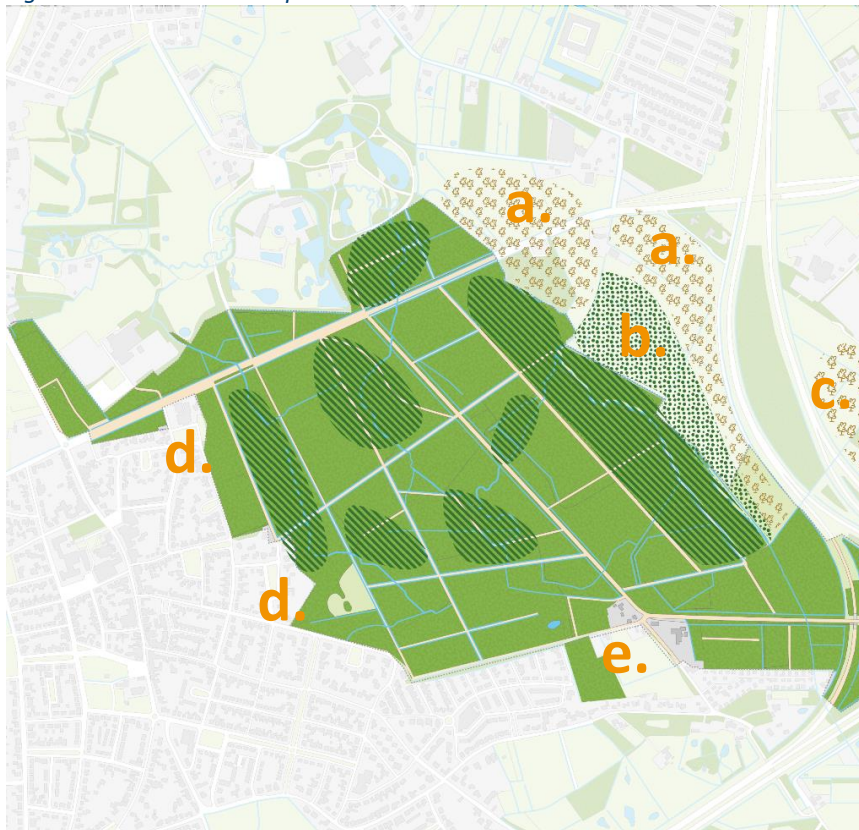
We stellen oplossingen voor in de omgeving van het bos. Hierdoor wordt het ecosysteem van het bos robuuster en sterker. Daarnaast zal nieuw bos- en natuurgebied de huidige en toekomstige (groeierende) recreatiedruk afleiden van het (bestaande) bos.

Deze bouwsteen bestaat uit de volgende onderdelen:

- a. Aankopen en inrichten van gebieden ten noordoosten van het bos voor recreatie en natuur. In het gebied ten noorden van de Deken Dr. Dirckxweg kan een nieuw wandelbos worden gerealiseerd met een belangrijke betekenis voor zowel natuur als recreatie. Dit is mogelijk een geschikt hondenlosloopgebied.
- b. Een nieuw natuurgebied ten zuiden van de Deken Dr. Dirckxweg, aansluitend op de Broekloop. Als dit kan worden gerealiseerd, ontstaat rond deze ecologisch waardevolle beek een rustgebied dat rondom beleefd kan worden vanaf een pad en bijvoorbeeld een uitkijkpunt.
- c. Realiseren van wandelgebied aan de oostzijde van de A27, tegen Bavel aan (Bavelse Hei), gekoppeld aan het (mogelijk) bouwen van woningen nabij dat gebied. Hierdoor zal de extra recreatiedruk niet (of zo min mogelijk) op het Ulvenhoutse Bos terecht komen. Bij dit wandelgebied kan ook de plas benut worden die daar tegen de snelweg aanligt. Mogelijk zijn hier ook ruiterspaden wenselijk (aansluitend op de nabijgelegen manege).
- d. Langs de dorpsrand van Ulvenhout (grenzend aan het bos) bevinden zich een aantal perken en plantsoenen. Door het natuurinclusiever inrichten van deze plantsoenen worden zowel de natuurwaarden als belevingswaarde groter. Het gaat om bijvoorbeeld het Wilhelminaplein, Wolvenhoek of Berkenhof.
- e. Verkennen, samen met omwonenden en eigenaren, van de mogelijkheid om wandelpaden te realiseren ten zuiden van de Kerkdreef.

Figuur 6.1 laat zien waar de verschillende onderdelen van bouwsteen 1 gelegen zijn.

Figuur 6.1: Bouwsteen 1 op kaart

6.2 *Bouwsteen 2: Padenstelsel fietsen, wandelen en paardrijden*

Er is winst te behalen door een logischer, en meer op de verschillende typen gebruikers gericht, padenstelsel te creëren. Doel is het maken van grotere rustige delen en het verminderen van kruisingen tussen verschillende recreantengroepen. Ook voor recreanten levert dat meer rust en meer natuurbeleving op.

- a. De **toegangsregels in het bos aanpassen** naar van 'vrij wandelen, fietsen en paardrijden' naar 'vrij wandelen op de paden, fietsen en paardrijden op de daarvoor aangewezen paden'. Hiervoor moet de bebording bij de ingangen worden aangepast en vervangen. Ook moeten er informatieborden over de bijzondere natuurwaarden bij de ingangen en op belangrijke drukke knooppunten komen.
- b. **Verminderen** van het aantal ingangen, waaronder onofficiële ingangen. Het gaat om de achteringang van de camping, de Van Schermbeeklaan en de Bosrand.
- c. **Weghalen van de tijdelijke parkeerplaats** aan de Huisdreef. Hierdoor vervallen er in één keer twee ingangen midden in het bos. Als alternatief kan gebruik gemaakt worden van de parkeerplaats bij Wolfslaar, Jeugdland of bij de begraafplaats (mits er geen begrafenis is).
- d. Het **weghalen van een aantal paden** (zie figuur 6.2). Als richtgetal zouden we van 170 meter pad per hectare nu, naar 60 tot 100 meter pad per hectare toe willen. Het gaat onder meer om de paden langs de Broekloop, ten oosten van de (al afgesloten) Acaciadreef en enkele paden in het bos. Deze padendichtheid past bij het inrichtingsniveau 'opengesteld basis' (capaciteitsnormen recreatiedoeltypen Staatsbosbeheer). Veel kronkelpaden moeten worden weggehaald. Een deel van deze paden zijn in het verleden 'spontaan' ontstaan en uitgesleten in de begroeiing. Een aantal kronkelpaden liggen in de vlakken waar de verstoring (vertrapping, uitwaaieren van bezoekers vanwege natte paden) het hoogst is. Ook liggen veel kronkelpaden in

de natste gedeelten van het bos: onderhoud is kostbaar en het gevaar van vertrapping van planten blijft. Vanuit beleving gezien zijn kronkelpaden waardevol. De dreven passen echter bij de cultuurhistorie en het dna van het gebied. Bij de uitvoering adviseren wij om de recreanten te raadplegen over het definitieve voorstel. Bij de af te sluiten paden wordt (waar nodig) **bebording “rustgebied”** geplaatst of een andere (natuurlijke) afsluiting gemaakt. We willen echter niet te veel borden, omdat dat de beleving kan verstoren.

- e. Het realiseren van een **uitkijkpunt** (geen toren) aan het oostelijke einde van de Kruisdreef. Het uitkijkpunt mag wat hoger liggen om de aantrekkelijkheid te vergroten. Vanaf dat punt kan het dal van de Broekloop mooi overzien worden.

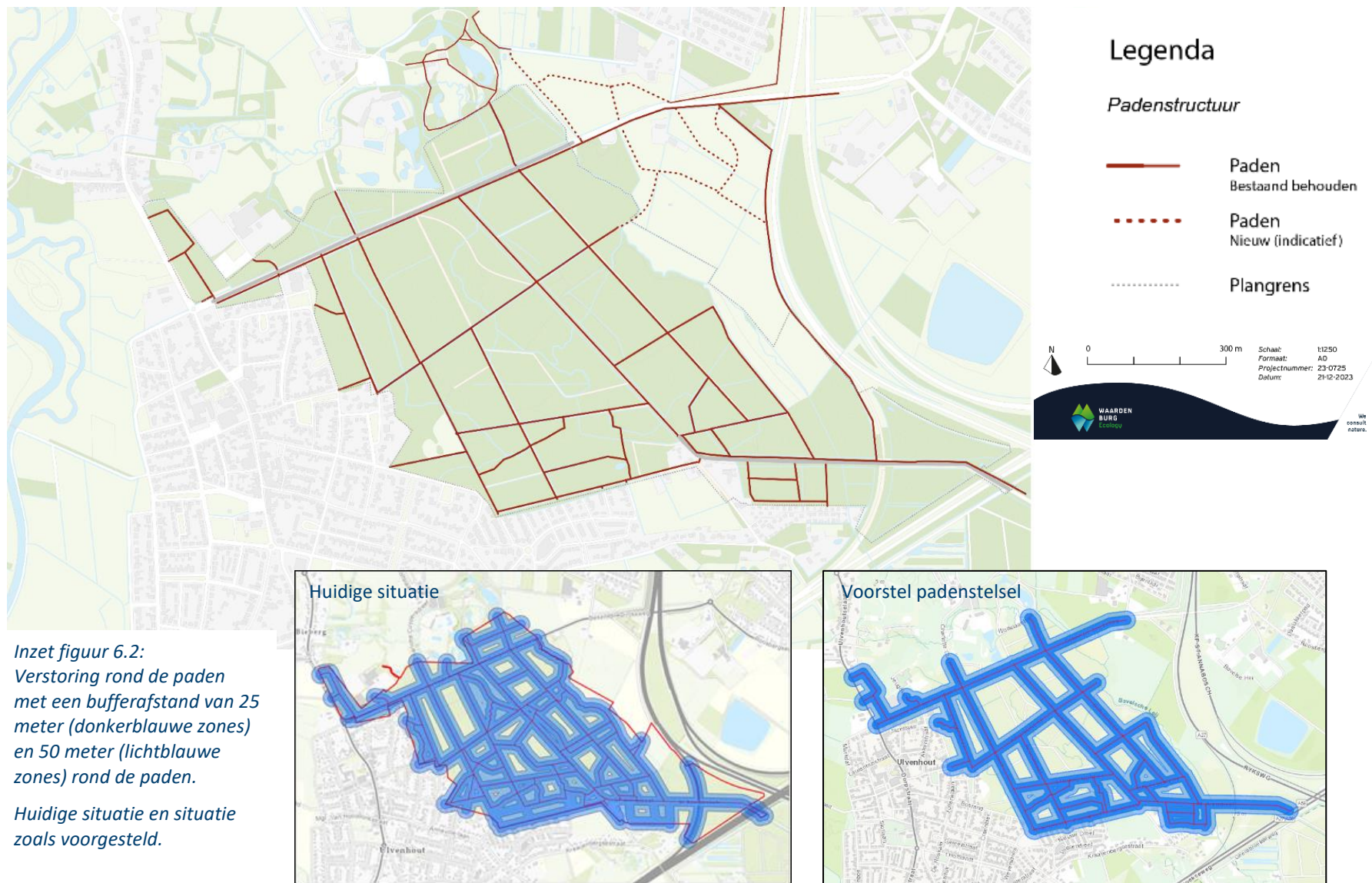
Figuur 6.3: Inspiratiebeeld van een uitkijkpunt over een beekdal (Uitkijkplateau Voorste diep, Drenthe. Foto: Jos Vink)

- f. Het aanleggen van **nieuwe wandelpaden**: over de Huisdreef, aan de zuidzijde van de Rouppe van der Voortlaan en langs de Sint Annadreef.
- g. Het **ruiterpad** moet verlegd worden. Aangezien het Ulvenhoutse Bos voor ruiters vooral een doorgangsgebied is (geen bestemming op zich) en het bos vrij intensief gebruikt wordt door andere recreanten, moet de ruiterroute door dit deel van het bos zo kort mogelijk zijn. Voorstel is een ruiterspoor naast het fietspad langs de Rouppe van der Voortlaan en Huisdreef te laten lopen, en andere ruitersporen weg te halen. Het doel van ruitersporen in het Ulvenhoutse Bos is een verbindingroute naar de ruitersporen in het Sint Annabos
- h. Het bestaande familie- /**rolstoelpad** voldoet niet meer. Het wordt in overleg met de gebruikers opgeknapt en indien nodig verlegd.
- i. De **rotemarkeringen** in het bos moeten verbeterd en aangepast worden, met name het wandelknooppuntennetwerk. Verouderde routebordjes, panelen en markeringen moeten weggehaald worden.

Door de voorgestelde aanpassingen in het padenstelsel, gaat de padendichtheid van 170 meter per hectare naar ca 102 meter per hectare. Dit zijn nog steeds veel paden voor een opengesteld gebied (recreatiedoeltypen Staatsbosbeheer niveau “opengesteld plus”). Hierbij zijn de wegen waar voorheen niet, maar na aanpassingen wel gewandeld kan worden, ook meegeteld. Tellen we deze paden nu niet mee, dan komt de padendichtheid op ca 86 meter per hectare. Door de aanpassingen van de paden, ontstaan meer grotere rustvlakken, waarin planten ongestoord kunnen groeien en dieren kunnen rusten.

Figuur 6.2: Voorstel padenstelsel

6.3 Bouwsteen 3: Auto- en fietswegen aanpassen

Op basis van de analyse van de opgave en mogelijke oplossingen in hoofdstuk 3.3.3, stellen wij voor om de Huisdreef af te sluiten voor autoverkeer ter hoogte van de woningen en de Rouppe van der Voortlaan. De woningen en de horeca worden dan in westelijke en zuidelijke richting (Sint Annadreef/Geersbroekseweg) ontsloten. Op de Huisdreef rijden dan (na huisnummer 3) geen auto's meer. Dit maakt ruimte vrij om de weg beter in te richten voor fietsers en wandelaars. Voor het afsluiten van de Huisdreef voor autoverkeer is een verkeersbesluit nodig. Op korte termijn kan worden gestart met de voorbereiding hiervan.

Acties:

- a. Herstel van cultuurhistorische uitstraling en afsluiten van de Huisdreef voor doorgaand verkeer. Dit betekent een (fysieke) afsluiting bij de Rouppe van der Voortlaan, en ter hoogte van Huisdreef 3, om zoekverkeer en verkeerdrijders te voorkomen. Ter hoogte van de afsluiting met de Rouppe van der Voortlaan zouden hulpdiensten op het fietspad kunnen rijden. De Huisdreef inrichten als volwaardig fietspad. Doortrekken van de fietsverbinding (Fietsallee) vanuit de Chaamse Bossen over de Sint Annadreef en Huisdreef richting de Rouppe van der Voortlaan en Charlotte Cuypersdreef (zie figuur 6.4). Realiseren voorziening voor voetgangers (wandelpad) op de Huisdreef en voor ruiters.
- b. Realiseren van een aansluitende fietsstraat op de Sint Annadreef en Royaaldreef, zodat deze onderdeel worden van de Fietsallee. (zie ook bouwsteen 2.f)
- c. Ter hoogte van de aansluiting Huisdreef (fietspad) moet op de Rouppe van der Voortlaan een veilige voet- en fietsoversteek worden gemaakt. Deze oversteek moet zodanig vormgegeven worden dat lage snelheden op de Rouppe van der Voortlaan afgedwongen worden. Denk aan een drempelconstructie in combinatie met een versmalling (tegemoetkomend verkeer kan elkaar niet meer gelijktijdig passeren).

Ook op de andere oversteek over de Rouppe van der Voortlaan moeten snelheidsremmende maatregelen gerealiseerd worden, zodat wandelaars comfortabel de weg kunnen oversteken.

- d. Torendreef en Kerkdreef worden behouden als fietspad. De paden hebben een rol in de fietsontsluiting voor de om- en aanwonenden. Wel is groot onderhoud aan de verharding nodig. Deze paden moeten hun huidige breedte behouden.

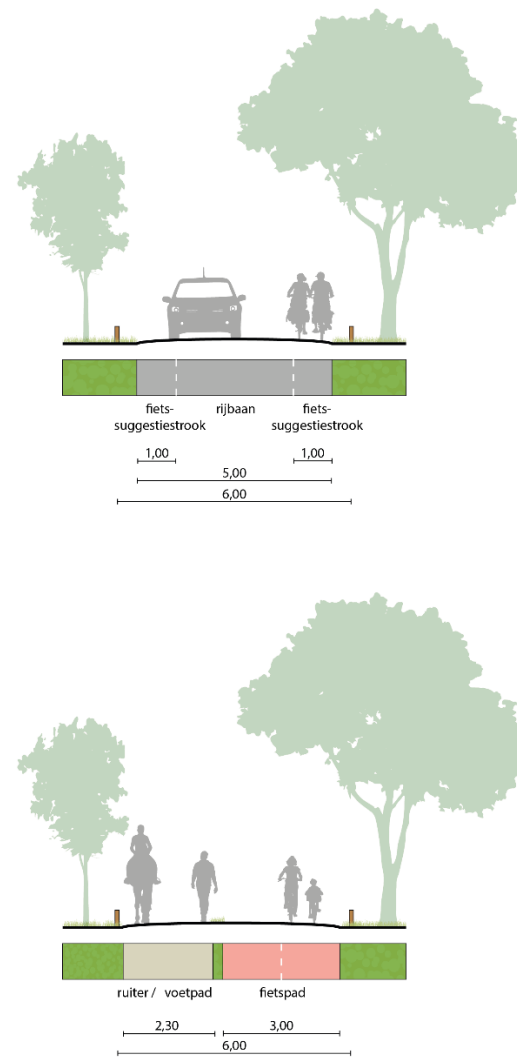
Figuur 6.4: De verlenging van tracé Fietsallee

Figuur 6.5: De Huisdreef halverwege de 19e eeuw (bron: Brabants Erfgoed)

Figuur 6.6: De Huisdreef huidig profiel en voorgesteld profiel

Project: Waardenburg
 Status: 100
 Datum: 23-02-2024
 Schaal: 1:1000

6.4 Bouwsteen 4: Honden

Veranderingen in het gebruik van het bos door honden zijn onontkoombaar als we kijken naar de uitkomsten van het ecologisch onderzoek. De natuurwaarden van het Ulvenhoutse Bos zijn eeuwenoud en uniek in Europa. Als bijzondere soorten hier plaatselijk uitsterven, dan is dat een onomkeerbare verslechtering van de biodiversiteit. Tegelijk is het losloopgebied van groot belang voor honden en hun eigenaren. Loslopen door het bos is voor zowel eigenaren als honden een onmisbaar deel van de dagelijkse routine. We willen daarom **stap voor stap** naar het gewenste eindplaatje toe.

In de **langetermijnvisie** zijn er geen honden in het N2000-gebied, en zijn er meer bos- en natuurgebieden in de omgeving. Er zijn daardoor nieuwe aantrekkelijke loslooplekken in de omgeving.

- a. We willen een **nieuw uitlaat- en losloopgebied** realiseren ten noorden en zuiden van de Deken Dr. Dirckxweg. Zodra dat loslooplek er is, kan het losloopterrein daarnaartoe verplaatst worden. Er moet dan ook een route zijn, zodat honden en hun eigenaren naar het nieuwe uitlaatgebied kunnen lopen zonder te veel verstoring te veroorzaken. Deze locatie is circa 1.300 meter lopen vanaf de dorpsrand.

Voor de **korte termijn** stellen we een aantal tijdelijke maatregelen voor:

- b. Opruimen hondenpoep en plaatsen ondergrondse containers voor poep
- c. Hondenrenveldjes in de wijk
- d. Aanpassing van het hondenloslopen (vier varianten)

Tegelijk zetten we in op monitoring, zie punt 6.5d. pagina 56.

Toelichting op de (tijdelijke) korte termijn voorstellen.

- b. **Opruimen van hondenpoep.** De meedenkgroep gaf aan de poep van de hond te willen opruimen als dat beter is voor de natuur. Ook uit de enquête kwam naar voren dat een meerderheid daartoe bereid is.

Hiermee wordt een kwart tot de helft van de stikstof gereduceerd, en het overgrote deel van de fosfor. Ook is het schoner, wordt een bron van ergernis weggenomen, en sluit het aan bij de regels in de gemeente Breda.

Op korte termijn plaatsen van **ondergrondse containers** voor poep (figuur 7.8). Gewone afvalbakken voor hondenpoep hebben veel nadelen (ze stinken, er zit veel ander afval bij, het legen is een onfris klus, verwerking moet via het restafval). Er zijn alternatieven die deze nadelen niet hebben: bijvoorbeeld een ondergrondse container, waarin enkel hondenpoepzakjes passen. Een proef in Zundert was succesvol. Hoewel het plaatsen van containers niet past in het beleid van de gemeente en Staatsbosbeheer, is het naar onze verwachting wel nodig om hier een succes van te maken. Vanwege de bijzondere situatie van het Ulvenhoutse Bos, stellen we voor bij wijze van uitzondering hier wel containers te plaatsen. Door de containers aan de rand van het bos te plaatsen, hoeft er geen verkeer het bos in om ze te legen.

Een opruimplicht is moeilijk uitvoerbaar voor handhavers. De naleving van deze regels wordt gemonitord, zodat bijgestuurd kan worden als dat nodig is (zie ook punt 6.5d. Monitoring, pagina 57).

- c. Aanvullend op de bovenstaande maatregelen stellen wij voor om buiten het bos enkele **hondenrenveldjes** aan te leggen (figuur 6.9). Op kaart (paragraaf 6.6) geven wij een voorzet van de locaties van deze veldjes, maar met de buurt moeten de gemeenten en Staatsbosbeheer kijken hoe en waar de veldjes worden aangelegd. Op deze omheinde veldjes kunnen honden hun behoefte doen, voordat ze het bos inlopen. Hierdoor wordt de stikstofbemesting in het bos voorkomen. Dit is belangrijk omdat de plas (relatief gezien) meer stikstof bevat dan de poep. Ook hier geldt een opruimplicht voor hondenpoep. Mogelijk is er bij bewoners belangstelling om als vrijwilliger/ambassadeur een rol te spelen in het gebruik en beheer van de veldjes en / of containers.

Figuur 6.7: Pet Pots tegen overlast hondenpoep (bron: gemeente Zundert)

Figuur 6.8: Voorbeeld van een hondenveldje in de wijk

d. Aanpassing losloopegebied honden

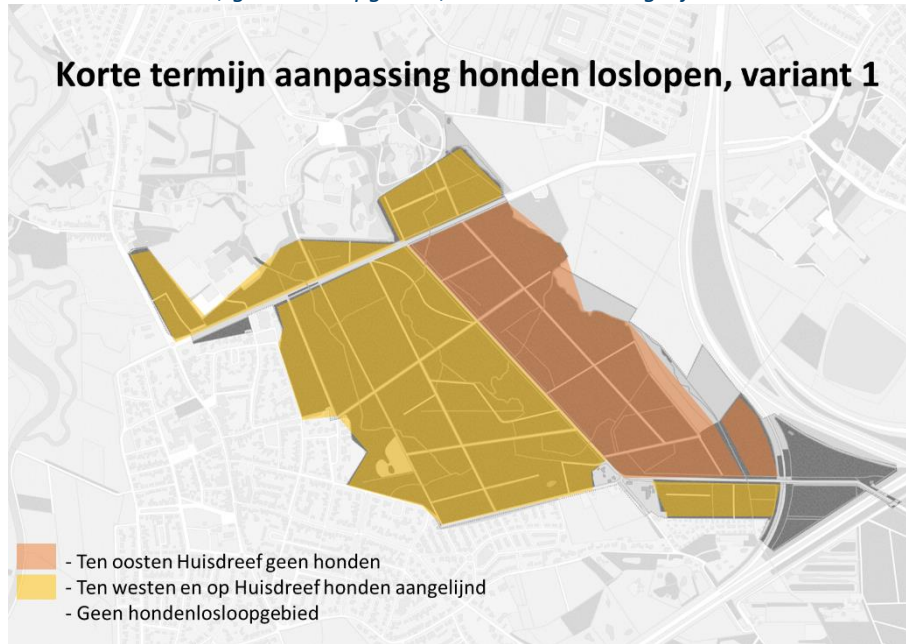
Voor de aanpassing van het losloopegebied op korte termijn hebben we vier varianten, waarin een keuze gemaakt moet worden. De varianten zijn gebaseerd op de inbreng van de onderzoekers, de meedenkgroep, en de betrokken ecologen en beheerders. De varianten zijn:

1. Geen losloopegebied, deels honden aangelijnd
2. Drie kleine tijdelijke losloopegebieden, geen honden in het bos
3. Drie kleine tijdelijke losloopegebieden, deels honden aangelijnd
4. Eén tijdelijk losloopegebied, deels honden aangelijnd

Hierna geven we een korte toelichting per variant, en daarna een overzicht van de plus- en minpunten.

Tegelijk met de aanpassingen van het gebruik door honden, moet sterk ingezet worden op monitoring (zie ook bouwsteen 5.d). Monitoring, en ingrijpen als naleving onvoldoende is, geeft de hondeneigenaren een eigen verantwoordelijkheid. Wanneer de naleving onvoldoende is (veel mensen hun hond los laten lopen buiten het aangewezen losloopegebied, of onvoldoende afname van poep in het bos), dan kan bijgestuurd worden. Bijvoorbeeld door geen toegang meer te geven aan honden in het bos. Hiervoor is onderzoek nodig, maar ook waarnemingen, waarschuwingen en boetes door BOA's moeten erbij betrokken worden.

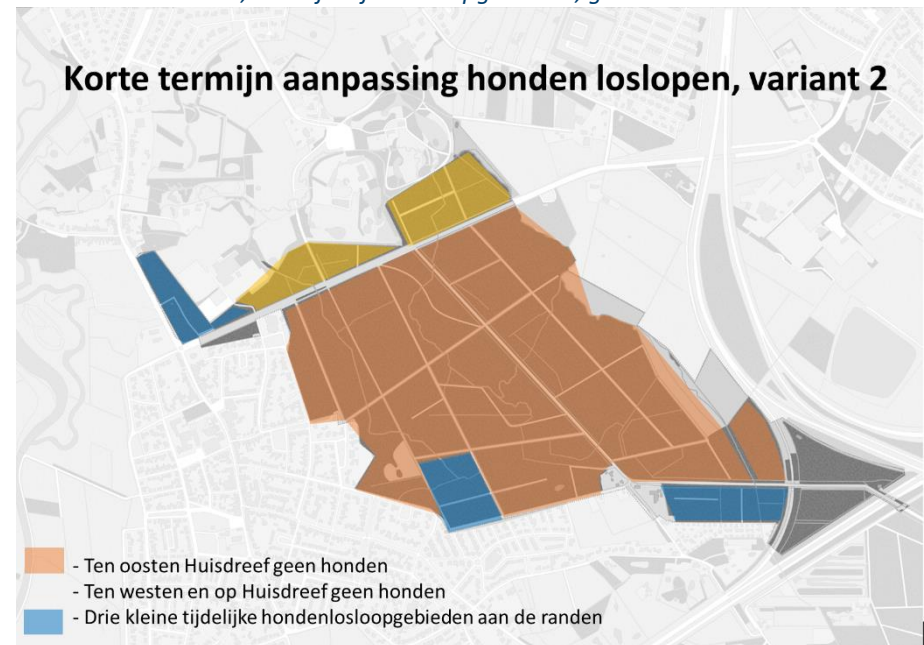
Kaart 6.9: Variant 1, geen losloopgebied, deels honden aangelijnd

1. Geen losloopgebied, deels honden aangelijnd

- Ten oosten van de Huisdreef geen honden
- Ten westen van en op de Huisdreef honden aangelijnd
- Geen hondenlosloopgebied
- Hondenpoep opruimen

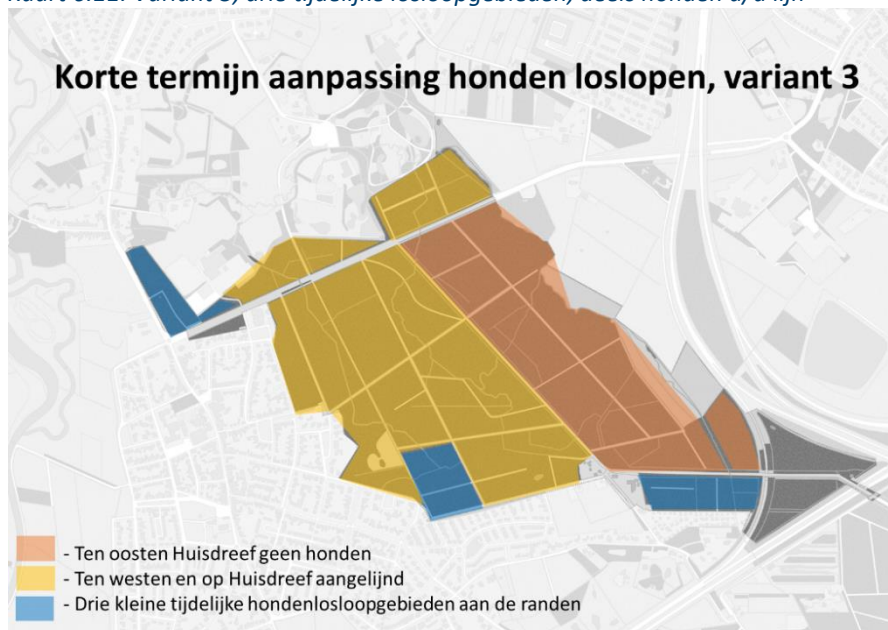
Kaart 6.10: Variant 2, drie tijdelijke losloopgebieden, geen honden in het bos

2. Drie kleine losloopgebieden, geen honden in het bos

- Ten oosten van de Huisdreef geen honden
- Ten westen van en op de Huisdreef geen honden
- Drie kleine tijdelijke hondenlosloopgebieden verspreid aan de randen (honden los op de paden, onder appèl), totdat het nieuwe losloopgebied gereed is:
  - Tussen Kerkdreef, Torendreef, Strikkendreef en Acaciadreef, tijdelijk oude padenstructuur aanhouden. Deze zone moet afgezet worden met borden en takkenrillen;
  - Ten zuiden van de Sint Annadreef;
  - Ten (noord)oosten van de Ulvenhoutselaan / Dorpsstraat en Ruppe van der Voortlaan.
- Hondenpoep opruimen

Kaart 6.11: Variant 3, drie tijdelijke losloopgebieden, deels honden a/d lijn

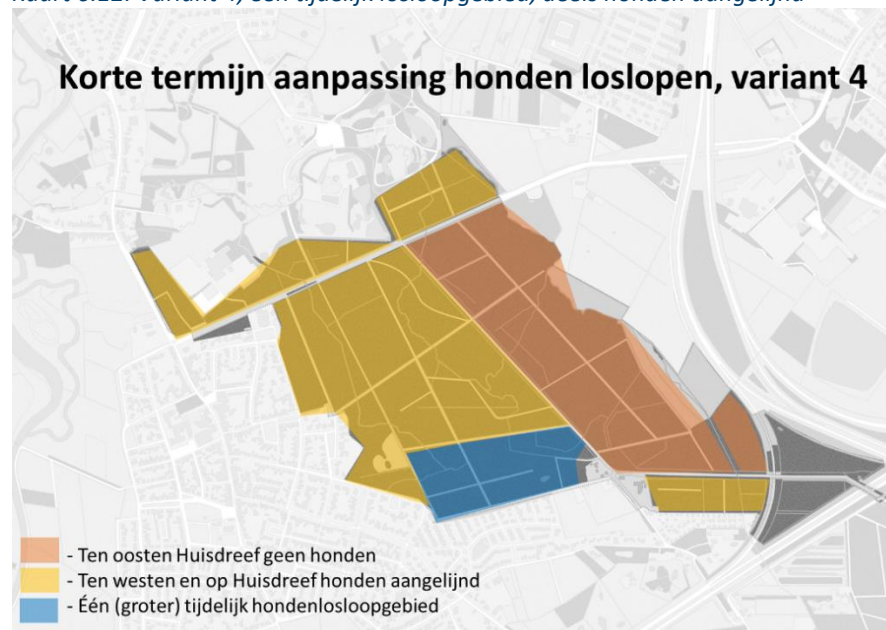

3. Drie kleine tijdelijke losloopgebieden, deels honden aangeliend

Dit is een combinatie van 1 en 2.

- Ten oosten van de Huisdreef geen honden
- Ten westen van en op de Huisdreef honden aangeliend
- Drie kleine tijdelijke hondenlosloopgebieden verspreid aan de randen totdat het nieuwe losloopgebied gereed is:
  - Tussen Kerkdreef, Torendreef, Strikkendreef en Acaciadreef, tijdelijk oude padenstructuur aanhouden. Deze zone moet afgezet worden met borden en takkenrillen;
  - Ten zuiden van de Sint Annadreef;
  - Ten (noord)oosten van de Ulvenhoutselaan / Dorpsstraat en Rouppe van der Voortlaan.
- Hondenpoep opruimen

Kaart 6.12: Variant 4, één tijdelijk losloopgebied, deels honden aangeliend

4. Een tijdelijk losloopgebied, deels honden aangeliend

- Ten oosten van de Huisdreef geen honden
- Ten westen van en op de Huisdreef honden aangeliend
- Eén (wat groter) tijdelijk hondenlosloopgebied totdat het nieuwe losloopgebied gereed is ten noorden van de Kerkdreef (wel met ruime afstand tot de woningen). Hier ook tijdelijk de oude padenstructuur aanhouden. De grenzen van het terrein moeten duidelijk gemarkeerd worden. Dit is het losloopgebied zoals dat getekend is door de meedenkgroep.
- Hondenpoep opruimen

Belangrijk aandachtspunt bij deze variant is het parkeren. Parkeeroverlast door hondenuitlaters in de straten aan de zuidkant van het bos is ongewenst. Hier moet goed naar gekeken worden, mogelijk in overleg met de horecagelegenheid.

Tabel 6.1: Plus- en minpunten varianten (tijdelijke) tussenmaatregelen en eindplaatje

	1. Geen losloopgebied, deels honden aangelijnd	2. Drie kleine tijdelijke losloopgebieden, geen honden in het bos	3. Drie kleine tijdelijke losloopgebieden, deels honden aangelijnd.	4. Een tijdelijk losloopgebied, deels honden aangelijnd	Lange termijn eindbeeld: geen honden in N2000-gebied
Behalen N2000-doelen: depositie en rust	Matige verbetering <i>Een groot gedeelte van het N2000 gebied is toegankelijk voor aangelijnde honden. Evenveel vermessing, minder verstoring t.o.v. variant 3 en 4.</i>	Behoorlijke verbetering <i>Omdat het grootste gedeelte van het N2000-gebied geen verstoring en vermessing door honden heeft</i>	Enige verbetering <i>Een groot gedeelte van het N2000 gebied is toegankelijk voor honden met vermessing en verstoring als vervolg</i>	Enige verbetering <i>Een groot gedeelte van het N2000 gebied is toegankelijk voor honden met vermessing en verstoring als vervolg</i>	Veel verbetering <i>Geen honden in het N2000-gebied zorgt voor rust en geen stikstof en fosfaat door honden.</i>
Mogelijkheden hondenuitlaten	Zeer weinig <i>Geen losloopgebied, wel aangelijnd het bos in.</i>	Zeer weinig <i>Totaal 11,0 ha losloopgebied, verder beperkt toegang met hond</i>	Weinig <i>Totaal 11,0 ha losloopgebied. De mogelijkheid om te rennen.</i>	Weinig <i>Totaal 11,0 ha losloopgebied, Wel in 1 groot gebied, zodat langere wandeling mogelijk is</i>	Weinig <i>Groter losloopgebied, wel verder weg. Verder beperkt toegang met hond</i>
Communicatie / duidelijkheid	Goed <i>Duidelijk verhaal, relatief kleine verandering in de toekomst</i>	Lastig <i>Regelgevende borden moeten worden voorzien van kaarten. Na enige tijd veranderen regels en moet communicatietraject opnieuw worden aangegaan.</i>	Lastig <i>Regelgevende borden moeten worden voorzien van kaarten. Na enige tijd veranderen regels en moet communicatietraject opnieuw worden aangegaan.</i>	Redelijk <i>1 gebied is duidelijker te communiceren. Bij elke ingang moeten borden. Na enige tijd veranderen regels en moet communicatietraject opnieuw worden aangegaan.</i>	Goed <i>Duidelijk verhaal</i>
Handhaafbaarheid	Goed <i>Handhaven aanlijnplicht en hondenverbod is eenvoudiger dan handhaven losloopgebied.</i>	Lastig <i>Groot deel zonder honden is eenvoudig te handhaven. Losloopregels (appèl en op de paden blijven) zijn zeer moeilijk te handhaven.</i>	Zeer moeilijk <i>Veel verschillende regels. Losloopregels (appèl en op de paden blijven) zijn zeer moeilijk te handhaven.</i>	Moeilijk <i>Veel verschillende regels. Losloopregels (appèl en op de paden blijven) zijn zeer moeilijk te handhaven. Één groter losloopgebied gemakkelijker handhaafbaar dan 3 kleine.</i>	Goed <i>handhaven aanlijnplicht en hondenverbod is eenvoudiger.</i>

⇒ De stuurgroep van de Gebiedsgerichte Aanpak Groenblauw wordt gevraagd een keuze te maken tussen één van deze varianten. In een voorstadium zijn nog meer varianten vergeleken, deze zijn te vinden in bijlage 6.

6.5 Bouwsteen 5: Te gast in de natuur

Recreanten in het Ulvenhoutse Bos zijn te gast in de natuur. Een goede gastheer onderhoudt het gesprek met de gasten. De gasten gedragen zich zoals past in het gebied. Samenwerking met de gebruikers is cruciaal voor een succesvolle realisatie van 'Natuur en recreatie in balans'. De Uitvoering van 'Natuur en recreatie in balans' zal meerdere jaren duren. Voor die periode en daarna formuleren we de volgende oplossingen:

- a. **Communicatie** over de maatregelen en waarom de gevraagde aanpassingen van het recreatief gebruik nodig zijn, is en blijft belangrijk. In het proces merkten wij op dat de (te nemen) maatregelen in het Ulvenhoutse Bos niet altijd op begrip kunnen rekenen; het *waarom* wordt niet altijd goed gevolgd. Het is van belang om de dialoog met de omgeving te blijven voeren, en hen te betrekken bij de veranderingen. We willen graag dat gebruikers zich bewuster worden van de bijzondere betekenis van het bos, zodat zij zich ook (meer) gaan gedragen als een gast in de natuur. Naast online communicatie, is het vooral belangrijk om in de lokale bladen en in het bos zelf te vertellen wat er gebeurt en waarom. Zorg voor een goed bereikbaar aanspreekpunt, dat mensen kunnen benaderen als ze vragen hebben of iets willen melden over het bos.
- b. Organiseer een **klankbordgroep en/of vrijwilligersgroep** om gezamenlijk aan de slag te gaan. Benut de energie en de gemeenschapszin in het dorp. Betrokken gebruikers en bewoners kunnen meehelpen in de communicatie, aanleg van natuurinclusief openbaar groen in samenwerking met de gemeente, educatie en andere vrijwilligersklussen.
- c. **Extra inzet op handhaving en toezicht.** Deze extra inzet is tijdelijk, voor zowel de tijdelijke maatregelen, als de permanente maatregelen na 2030 (twee maal 3 jaar). De ervaring leert dat veranderingen in het bos weerstand oproept bij gebruikers. Bij verandering van de toegangsregels en aanpassingen in het padenstelsel is het essentieel

dat er voldoende mensen in het bos zijn (ook in het weekend) om de verandering te begeleiden. Eerst geven zij uitleg en spreken ze recreanten aan, maar op een bepaald moment moet er ook handhavend opgetreden kunnen worden. Handhaving is belangrijk, maar er kan niet 24/7 een BOA in het bos aanwezig zijn. Gezamenlijk optrekken met de gebruikers is daarom van groot belang, ook om naleving te maximaliseren.

- d. **Monitoring** van gedragsverandering, naleving, resultaten en effecten. Doel van de monitoring is om naleving, effect en impact van de oplossingen in beeld te brengen, om zo nodig bij te sturen als het niet goed gaat. Komt de beoogde verandering onvoldoende van de grond, dan moeten andere (zwaardere) maatregelen getroffen worden. De monitoring is zo ook een stimulans om het bos anders te gaan gebruiken en het gedrag aan te passen. Het is van belang om na te gaan of het recreatief gebruik verandert (bijvoorbeeld of honden anders worden uitgelaten), en of ook de gewenste impact gerealiseerd wordt (vermindering vermessing, uitbreiding groeiplaatsen). Hiervoor moeten metingen in o.a. de bodem, en terugkerend recreantenonderzoek gedaan worden. Ook moet de natuur gemonitord worden. Bij het monitoren van de natuur is het waardevol om bewoners en vrijwilligers te betrekken.

WAARDEN
BURG
Ecology

Groen Licht
Verkeersadviezen

Figuur 6.14: Communicatie over de hond aan de lijn Vlaanderen (bron: eigen foto)

6.6 Overzichtskaart

De kaart op de volgende pagina geeft het overzicht van de voorgestelde maatregelen op korte termijn. Voor wat betreft de aanpassingen aan het hondenlosloopgebied zijn in deze kaart de drie kleine zoekgebieden voor de tijdelijke hondenlosloopgebieden aangewezen. Tussen de voorgestelde varianten zit ook een variant zonder tijdelijk (korte termijn) hondenlosloopgebied, en een variant met één wat groter losloopgebied ten noorden van de Kerkdreef. Deze laatste zijn niet op deze kaart ingetekend.

Kaart 6.14: Overzicht bouwstenen en acties

6.7 Overige aandachtspunten

Rond en in het Ulvenhoutse Bos spelen meer ontwikkelingen die van invloed zijn op het Ulvenhoutse Bos, zoals de ontwikkeling van de horecagelegenheid en Landgoed Bosweelde.

De horecagelegenheid in het bos is een **brasserie, buitenrestaurant en vergader- en feestlocatie**. De uitspanning zit al decennia op deze plek in het bos. De afgelopen jaren is de horecagelegenheid echter flink uitgebreid. Hiermee is ook de impact op het bos groter geworden. De uitbreiding is niet gepaard gegaan met landschappelijke inpassing van het bedrijf.

Voor de onderneming is een goede bereikbaarheid essentieel. Het advies is daarom om:

- De bereikbaarheid van de horecagelegenheid mee te wegen in de besluiten over de wegen, en met de ondernemer hierover in gesprek te gaan;
- De inpassing in de omgeving (van o.a. de parkeerplaats), het gebruik van de parkeerplaats en duurzaam behoud van de schaapskooi te bespreken met de eigenaar.

Landgoed Bosweelde is van oudsher een camping. In 2004 zijn er individueel kavels verkocht en zijn er chalets gebouwd en is er een Vereniging van Eigenaren (VvE) opgericht. De chalets zijn voor jaarrond recreatie; toeristische verhuur is niet mogelijk. In een aantal chalets is sprake van (ongeoorloofde) permanente bewoning. Op dit moment is de gemeente Breda samen met de VvE in gesprek om te komen tot een toekomstbestendige oplossing voor het Landgoed Bosweelde. De ligging

direct aan het Natura2000-gebied betekent echter dat negatieve invloed op het bos voorkomen moet worden.

WAARDEN
BURG
Ecology

Groen Licht
Verkeersadviezen

7 Overzicht en planning

Hierna is een overzicht van de bouwstenen opgenomen, met daarbij een indicatie van de planning. Korte termijnmaatregelen worden uitgevoerd in de eerste fase, de periode 2024-tot en met 2027. Lange termijn maatregelen worden afgerond in de periode 2028-2035, maar kunnen wel eerder starten. De voorbereidingstijd is aangegeven met lichtblauw. De tijdelijke maatregelen starten op korte termijn, en lopen door tot de lange termijn maatregelen gerealiseerd zijn (aangegeven met lichtgrijs).

Bouwsteen	Tijdelijk	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034
Bouwsteen 1: Meer natuur en groen rond het bos												
1a. Aankopen en inrichten terrein ten noorden van Deken dr. Dirckxweg												
1b. Aankopen en inrichten terrein ten zuiden van Deken dr. Dirckxweg												
1c. Aankopen en inrichten wandelgebied oostzijde van de A27, i.c.m. woningbouw												
1d. Natuurinclusief inrichten perken/ plantsoenen: bloemrijk gras, ander beheer												
Bouwsteen 2: Padenstelsel fietsen, wandelen en paardrijden aanpassen												
2a. Nieuwe borden bij de ingangen, tbv nieuwe toegangsregels en communicatie												
2b. Dicht maken van een aantal ingangen door plaatsen houtrillen												
2c. Weghalen van de tijdelijke parkeerplaats aan de Huisdreef												
2d. Het weghalen van een aantal paden (zie kaart)*												
2e. Het realiseren van een uitkijkpunt aan het oostelijke einde van de Kruisdreef												
2f. Het aanleggen van nieuw wandelpaden, Zuidzijde Rouppe van der Voortlaan												
2g. De ruiterroute aanpassen												
2j. Opknappen familie- /rolstoelpad.												
2k. Routemarkeringen verbeteren en aanpassen.												
Bouwsteen 3: Auto- en fietswegen aanpassen												
3a. Huisdreef afsluiten en aanpassen indeling voor fietsers, voetgangers, ruiters												
3b. Sint Annadreef fiets-, ruiters- en wandelvriendelijker												
3c. Veilige voet- en fietsoversteek Rouppe van der Voortlaan												
3d. Torendreef en Kerkdreef groot onderhoud aan de verharding												

*) Het weghalen van paden komt twee keer voor in het schema. Dit omdat na realisatie van het nieuwe losloopgebied, de tijdelijke losloopgebieden opgeheven worden. Op dat moment worden de paden in die gebieden ook opnieuw bekeken.

Bouwsteen	Tijdelijk	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034
Bouwsteen 4: Honden												
4a. Aanleg nieuw uitlaat- en losloopgebied ten n. en z. van Deken Dr. Dirckxweg												
4b. Plaatsen bebording opruimplicht	Tijdelijk											
4b. Plaatsen 4 ondergrondse afvalbakken	Tijdelijk											
4c. Aanleggen hondenrenveldjes in de wijken	Tijdelijk											
4d. Afbakenen tijdelijke hondenlosloopgebied met (natuurlijke) afscheidingen	Tijdelijk											
Bouwsteen 5: Te gast in de natuur												
5.1 Communicatie												
5.2 Organiseer een klankbordgroep en/of vrijwilligersgroep												
5.3 Extra inzet op handhaving en toezicht												
5.4 Monitoring van gedragsverandering (naleving, resultaten en effecten)												

Bijlagen

Bijlage 1. Uitvoering 'natuur en recreatie in balans'

Het project 'Natuur en recreatie in balans' bestaat uit 5 stappen. De formele opdrachtgever van het project is de GGA Ulvenhoutse Bos. De uitvoering is in handen van Bureau BUITEN, in samenwerking met Waardenburg Ecology en Groen Licht Verkeersadviezen. De begeleidingsgroep bestaat uit de volgende leden:

- Projectleider Staatsbosbeheer
- Communicatieadviseur Staatsbosbeheer
- Ecoloog Staatsbosbeheer
- Recreatiedeskundige Staatsbosbeheer
- Boswachter publiek Staatsbosbeheer
- Boswachter beheer Staatsbosbeheer
- Ecoloog gemeente Breda
- Fysiek beheerder wijkzaken gemeente Breda

Ook is afstemming geweest met verkeersdeskundigen van de gemeente Breda. Met de GGA Ulvenhoutse bos is veelvuldig afgestemd (werkgroep Groenblauw, werkgroep communicatie, procesmanager, voorzitter).

Stap 1: Start, stakeholderanalyse en voorbereiden onderzoeken

Doel: een gezamenlijk startpunt voor het project markeren.

Resultaat: overeenstemming over het plan van aanpak en communicatie.

Deze stap stond in het teken van de voorbereiding van de onderzoeken en de communicatie- en participatieaanpak. Met de begeleidingsgroep is besproken wanneer op welke manier de gebruikers en andere stakeholders betrokken worden in het traject. Dat is opgenomen in het communicatieplan. Er zijn afspraken gemaakt over de voorbereiding van

het veldwerk en de onderzoeken. Met (enkele leden van) de begeleidingsgroep hebben we een bezoek gebracht aan het gebied om daar een goed beeld van te krijgen.

Er is een communicatieplan opgesteld. Dit vormde de basis voor het informeren en betrekken van de gebruikers, bijvoorbeeld via een projectpagina op de [website van Staatsbosbeheer](#).

Stap 2: In gang zetten en begeleiden onderzoeken

Doel: de verschillende onderzoeken efficiënt, in afstemming op elkaar en volgens planning uitvoeren.

Resultaat: rapportages van de drie onderzoeken (uitgevoerd in samenhang) en per thema antwoorden en adviseren.

Belangrijkste activiteit was de uitvoering van de onderzoeken en de coördinatie in de uitvoering. De concept-rapportages van de onderzoeken hebben we besproken met de begeleidingsgroep. Met de begeleidingsgroep zijn afspraken gemaakt over de verschillende stakeholdersessies: doelen, planning, locatie, genodigden en werkverdeling van/bij de sessies.

Stap 3: Uitgangspunten vaststellen en communicatie

Doel: de resultaten van de onderzoeken vertalen naar doelen en uitgangspunten voor de ruimtelijke visie en oplossingsrichtingen.

Resultaat: gecoördineerde doelen voor het gebied (verkeer & parkeren, natuur, recreatie).

De conclusies van de onderzoeken leidden tot inzichten over wat we willen bereiken in het Ulvenhoutse Bos en waarom.

Tijdens een inloopbijeenkomst zijn de onderzoeken en de conclusies gepresenteerd en is met betrokkenen gesproken over de betekenis van de onderzoeken.

Stap 4: Concept-advies Natuur en recreatie in Balans

Doel: met gebruikers en belanghebbenden werken aan de (concept) ruimtelijke visie en oplossingsrichtingen.

Resultaat: conceptrapportage, kaarten en inrichtingsvoorstellen voor de ruimtelijke visie.

Tijdens twee bijeenkomsten met de meedenkgroep (zie bijlage 2) zijn de resultaten van de onderzoeken, en de uitgangspunten voor de ruimtelijke visie gedeeld. Met de meedenkgroep zijn ideeën uitgewisseld over wat belangrijk is in het bos vanuit de ogen van de gebruikers, en is nagedacht over oplossingen.

Er is gesproken met bewoners en de ondernemer in het bos. Via het e-mailadres (ulvenhoutsebos@staatsbosbeheer.nl) zijn verschillende reacties binnengekomen. Er zijn (teams)gesprekken gevoerd met mensen om de reacties te bespreken.

De inbreng van de meedenkgroep, bewoners, ondernemer en andere betrokkenen is verwerkt in het concept-advies. Het concept-advies is besproken met de begeleidingsgroep om tot eindconcept te komen dat aan de GGA aangeboden kan worden.

Stap 5: Besluit GGA op concept-advies, terugkoppeling en afronding

Het concept-advies wordt ter besluitvorming aangeboden aan de GGA.

WAARDEN
BURG
Ecology

Groen Licht
Verkeersadviezen

Bijlage 2. Meedenkgroep: hoe tot stand gekomen en opzet sessies

Hoe tot stand gekomen?

In het voorjaar van 2023 is een enquête uitgezet onder gebruikers van het Ulvenhoutse Bos. Gebruikers zijn uitgenodigd om de enquête in te vullen via een brief die huis-aan-huis is bezorgd, panelen in het bos en de website van Staatsbosbeheer over het Ulvenhoutse Bos. Deze enquête is ingevuld door ruim 500 respondenten.

In de enquête hadden respondenten de mogelijkheid om zich op te geven voor deelname aan de meedenkgroep, en hiervoor een motivatie achter te laten. Hier hebben 50 personen gebruik van gemaakt. Op basis van de motivatie hebben we 21 personen die willen meedenken geselecteerd. We hebben hierbij rekening gehouden met een zo gemêleerd mogelijk gezelschap: waaronder leeftijd (oud en jong), activiteiten die worden ondernomen in het bos, hond en geen hond, samenstelling huishouden.

Op 20 september en 11 oktober 2023 zijn twee bijeenkomsten georganiseerd in Koetshuis Anneville.

Rol meedenkgroep

- Ervaringen over het gebruik van het bos delen;
- Adviseren over oplossingen voor het Ulvenhoutse Bos;
- Concept-adviezen beoordelen;
- Signalen, suggesties en vragen uit de omgeving opvangen en eventueel uitleg kunnen geven over het proces van dit project Natuur en recreatie in balans.

Meedenksessie 1 – 20 september 2023

Tijdens de eerste bijeenkomst waren 18 personen aanwezig. Het doel van de eerste meedenksessie was om draagvlak voor de noodzaak van de

aanpassingsmaatregelen en input vanuit de gebruikers voor de oplossingen/maatregelen te verkrijgen. Tijdens de avond is er eerst een korte presentatie gegeven door de projectleider. Deze presentatie ging over het bos, het project Natuur en recreatie in balans en de rol van de meedenkgroep. Anneke van Mispelaar heeft de conclusies van de drie onderzoeken (recreatie, natuur en verkeer) gepresenteerd. Vervolgens gingen de deelnemers in drie groepen uiteen om een uur lang te brainstormen over de drie thema's. Tot slot volgde per groep een plenaire terugkoppeling over de opgehaalde ideeën en reacties.

Daarna is een document opgesteld met adviezen van de meedenkgroep over de maatregelen. De begeleidingsgroep heeft de adviezen beoordeeld. Deze adviezen zijn meegenomen in de concept-rapportage over de oplossingsrichtingen/aanpak.

Meedenksessie 2 – 11 oktober 2023

Er waren 15 personen aanwezig tijdens de tweede bijeenkomst. Het doel van deze bijeenkomst was om de deelnemers te informeren over het proces, de voorstellen, en om meningen en aandachtspunten over de voorstellen op te halen. De bijeenkomst werd geopend door de projectleider. Hij gaf een korte presentatie over het doel, de werkwijze en organisatiestructuur van de [GGA](#). De GGA vormt het kader waarbinnen het project Natuur en recreatie in balans plaatsvindt. De onafhankelijk voorzitter van het bestuurlijk overleg GGA Ulvenhoutse Bos en omgeving was eveneens aanwezig.

Anneke van Mispelaar presenteerde na opening de eerste voorstellen van de hand van de thema's: paden, verkeer en honden. De meedenkgroep ging uiteen in drie groepen om te adviseren over de voorstellen en suggesties te doen. Leden konden hun suggesties ook aangeven op kaarten waarop de voorlopige voorstellen zijn aangegeven. De resultaten werd plenair teruggekoppeld.

Bijlage 3. Terugblikken bijeenkomsten meedenkgroep

Meedenksessie 1 – 20 september 2023

Inleiding

Op 20 september 2023 vond de eerste bijeenkomst met de meedenkgroep Natuur en recreatie in balans in Koetshuis Anneville in Ulvenhout. Er waren 21 personen uitgenodigd, waarvan 18 aanwezig. In deze terugblik presenteren wij kort de hoofdlijnen van de opgehaalde ideeën en reacties aan de hand van drie thema's: verkeer, paden en honden.

Tijdens de avond is er eerst een korte presentatie gegeven door de projectleider van Staatsbosbeheer van het project Kwelherstel. Deze presentatie ging over het bos, het project Natuur en recreatie in balans, en de rol van de meedenkgroep. Anneke van Mispelaar, projectleider namens Bureau BUITEN, heeft de conclusies van de drie onderzoeken gepresenteerd. Daarna zijn er verschillende vragen beantwoord.

Vervolgens gingen de deelnemers in drie groepen uiteen om een uur lang te brainstormen over de drie thema's. Tot slot volgde per groep een plenaire terugkoppeling over de opgehaalde ideeën en reacties.

Rol van de meedenkgroep

- Ervaringen over het gebruik van het bos delen;
- Adviseren over oplossingen voor het Ulvenhoutse Bos;
- Concept-adviezen beoordelen;
- Signalen, suggesties en vragen uit omgeving opvangen en evt. uitleg kunnen geven over het proces van dit project Natuur en recreatie in balans.

Let op: Het advies van deze meedenkgroep hoeft niet unaniem te zijn. Verschillende meningen en opvattingen mogen naast elkaar bestaan als dat met respect naar elkaar gebeurt. De adviezen van de meedenkgroep worden niet automatisch opgevolgd, maar worden meegewogen in de uiteindelijke voorstellen voor het Ulvenhoutse Bos.

Hoe kwam de meedenkgroep tot stand?

Voor de bijeenkomst meedenkgroep hebben we eerder in de enquête gelegenheid geboden voor aanmelding. Hier hebben 50 personen gebruik van gemaakt. Op basis van de motivatie hebben we 21 personen die willen meedenken geselecteerd. Tijdens de eerste sessie waren 18 personen aanwezig.

Opgehaalde ideeën en reacties vanuit meedenkgroep

Thema Verkeer en natuur

- Op de Huisdreef wordt snelheid vooral als probleem ervaren. Ook de versnipperende werking is een belangrijk punt. Zorg dat de snelheid omlaag gaat.
- Torendreef is belangrijk voor scholieren, ook uit Chaam.
- Wellicht is het een idee om de recreatieve fietser over Huisdreef te laten fietsen en deze weg in de knooppuntenroute op te laten nemen (bredere paden).
- Er zijn een aantal plekken in en rondom het Ulvenhoutse Bos die veiliger zouden moeten worden: knooppunt **horecagelegenheid**, oversteek parkeerplaats Huisdreef en oversteek bij Jeugdland.

Thema Paden en natuur

- De meedenkgroep begrijpt dat de padendichtheid omlaag moet, zeker na uitleg over de bijzondere waarden en bedreigingen van het Ulvenhoutse Bos.

- Kronkelpadjes zijn het allerleukste, ze zijn onderdeel van de natuurbeleving. Deze ziet de meedenkgroep graag behouden.
- De padenstructuur sluit niet goed op elkaar aan rond de Huisdreef. Houd hier ook rekening mee als er paden afgesloten worden.
- Voor het voorkomen van spontane en illegale paden is het van belang te communiceren over waar je wel/niet mag recreëren (bewustwording). Alleen een boom over het pad helpt niet. Niet elke bezoeker van het bos is zich bewust van het probleem van deze 'olifantenpadjes'. Een suggestie is het maken van een takkenril als natuurlijke barrière om mensen en honden tegen te houden (is tegelijk schuilplek voor dieren).
- Om in bepaalde gebieden de natuur (planten) meer kans te geven, kunnen in de natte delen vlonderpaden aangelegd worden (ook een mooie natuurbeleving). Voor honden is het lastig over de vlonderpaden te lopen, dus dit zou voor deze doelgroep geen alternatief (kunnen) zijn.
- Probeer verkeersstromen uit elkaar te halen, zodat de kans op aanvaringen tussen honden en fietsen zo klein mogelijk is.
- Gescheiden paden voor de diverse recreantengroepen, waaronder wandelaars, fietsers en ruiters (niet meer net als nu wandelen en fietsen op dezelfde paden). Zorg voor duidelijke bewegwijzering voor ruiters en fietsers. Hierdoor zal er minder irritatie ontstaan tussen recreanten onderling.
- Er is een rolstoel/familiepad, maar die functioneert niet meer goed, bewegwijzering en verharding kunnen beter.
- Benut de kansen om de natuur uit te breiden: maak kleine ommetjes vanuit de wijk mogelijk, die aantakken op grotere rondes.
- Probeer bezoekers van buitenaf te stimuleren om naar andere gebieden te gaan.
- Afspraken maken met maneges/stallen om na het ontwormen van paarden een week het bos niet in te gaan. Dit om te voorkomen dat het midden in de natuur terecht komt. Op stal gebeurt het

ontwormen altijd tegelijk, dus je kunt dan collectief die afspraak maken.

Thema Honden en natuur

- Er is overeenstemming dat het thema rondom honden het lastigste onderwerp is. Er is wel begrip voor elkaars standpunten.
- Een deel van de mensen heeft het gevoel dat honden (al dan niet terecht) als vervuilers worden weggezet. Enkele mensen geven aan dat in het verleden mensen met honden juist zijn gestimuleerd om naar bos te komen, terwijl zij nu vermoeden dat ze bewust geweerd gaan worden. Ook vragen iemand zich af hoe het zit met de problematiek van katten.
- Voor sommigen is het hondenlosloopgebied een reden geweest om daar te gaan wonen.
- Niet iedereen is zich bewust van het negatieve effect van hondenuitwerpselen. Bewustwording kan helpen.
- Deelnemers zijn (deels) bereid de hondenpoep op te ruimen. Wel zijn afvalbakken nodig. Het is een idee om de afvalbakken te laten adopteren door omwonenden. Hier wordt enthousiast op gereageerd.
- Volgens enkele deelnemers ontbreekt in de rapporten een inschatting van het effect van bijvoorbeeld een aanlijnplicht of het verplicht opruimen van hondenpoep.
- Enkele deelnemers geven aan dat honden goed onder appèl gehouden moeten worden als ze los lopen. Zij vinden het vervelend als honden tegen hen op springen.

Ideeën voor drie opties rondom zoneren: 1)honden los, 2)aangelijnde honden en 3)geen honden.

- Er is begrip voor zonering, en het mogelijk verkleinen van het losloopgebied, maar naar Wolfslaar wandelen is te ver. Sommige deelnemers willen in het Ulvenhoutse Bos (aangrenzend) ook nog stukje hondenlosloopgebied behouden.

- Zorg voor een duidelijke grens (bijv. Huisdreef), zoals in het Mastbos.
- Zorg eventueel voor een losloopcorridor naar delen achterin het bos waar het wel mag.
- Zoning zou ook samen moeten hangen met welk fietspad er blijft bestaan en wat de kwetsbare delen van het bos zijn.
- 'Vrienden van het Ulvenhoutse Bos' kunnen zorgen voor het opruimen afval/prullenbakken/sociale controle, zij hebben een ambassadeurs functie.
- Spreek elkaar aan op de gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Overige ideeën en reacties:

- Denk ook aan speelruimte voor kinderen in het bos, en het educatieve aspect.
- Ulvenhout is een dorp met veel gemeenschapszin. Dat is een kapitaal om in te zetten in het bos.

Vervolg

De inbreng van de meedenkgroep wordt, samen met de aanbevelingen uit de onderzoeken, verwerkt in een eerste voorstel. Op 11 oktober a.s. is de tweede meedenksessie ingepland waarin het eerste voorstel wordt besproken.

Brainstorm tijdens workshop meedenkgroep

Terugkoppeling ideeën van één van de groepen van de workshop

Meedenksessie 2 – 11 oktober 2023

Inleiding

Op 11 oktober 2023 was de tweede bijeenkomst met de meedenkgroep Natuur en recreatie in balans in het Ulvenhoutse Bos. Er waren 15 personen aanwezig. In deze terugblik presenteren wij kort de reacties van de meedenkgroep op de eerste voorstellen aan de hand van drie thema's: verkeer, paden en honden.

Opening van de bijeenkomst

De bijeenkomst werd geopend door de projectleider, hij gaf een korte presentatie over het doel, de werkwijze en organisatiestructuur van de GebiedsGerichte Aanpak (GGA Ulvenhoutse Bos en omgeving, [link](#)). De GGA vormt het kader waarbinnen het project Natuur en recreatie in balans plaatsvindt. In onderstaande figuur is te zien hoe het project Natuur en recreatie in balans is gekoppeld aan de werkgroep groen-blauw die onderdeel uitmaakt van de GGA. In de GGA werken gemeenten Breda en Alphen Chaam, waterschap Brabantse Delta, Brabant Water, ZLTO, Staatsbosbeheer, Rijkswaterstaat en provincie Noord-Brabant samen aan voorstellen voor herstel van de natuur. Besluitvorming over het project Natuur en recreatie in balans vindt plaats in het bestuurlijk overleg van de GGA.

De onafhankelijk voorzitter van het bestuurlijk overleg GGA Ulvenhoutse Bos en omgeving was aanwezig bij het eerste deel van de bijeenkomst. Hij luisterde naar de inbreng van de aanwezigen en beantwoordde vragen over het doel en het proces van de GGA. Het concept-advies met voorstellen voor de korte termijn, middellange en lange termijn wordt aangeboden aan de Gebiedstafel en het bestuurlijk overleg van de gebiedsgerichte aanpak. Aan dit concept-advies wordt ook een bijlage met de inbreng van de meedenkgroep toegevoegd. Het bestuurlijk overleg besluit dan over de maatregelen die genomen worden en in welk tempo.

Organisatiestructuur gebiedsgerichte aanpak Ulvenhoutse Bos

Presentatie eerste voorstellen

Anneke van Mispelaar presenteerde na de opening door de projectleider de eerste voorstellen aan de hand van de thema's:

- Verkeer en natuur
- Padensysteem
- Honden en natuur

Na de presentaties zijn verschillende vragen beantwoord en gingen de leden van de meedenkgroep uiteen in drie groepen om te adviseren over de voorstellen en suggesties te doen. Daarna volgde een plenaire terugkoppeling van de resultaten uit de drie werkgroepen.

In de pagina's hierna vindt u per thema de gepresenteerde voorstellen en de reacties vanuit de meedenkgroep. Leden van de meedenkgroep

konden hun suggesties ook aangeven op kaarten waarop de voorlopige voorstellen zijn aangegeven. We hebben foto's opgenomen van deze kaarten en deze zijn hierna opgenomen.

Aan het einde van deze terugblik gaan we kort in op de vervolgstappen.

Uiteen in drie groepen om door te praten over de drie thema's

Plenaire terugkoppeling van wat besproken is in de groepen

Paden en natuur

Sheet zoals gepresenteerd:

1. Voorstel: Padenstelsel aanpassen

Ons voorstel

- Minder paden, van 170 m/ha naar 80 -90 m/ha
- Spontane paden voorkomen en weghalen met bijv takkenrillen
- Sluiten enkele ingangen
- Weghalen parkeerplaats Huisdreef
- Aanpassen toegangsregels: enkel fietsen op de fietspaden
- Duidelijkere bebording, stimuleren van gewenst gedrag (op de paden blijven)
- Beleving en afwisseling creëren en uitzichtpunt Broekloop maken

Draagt bij aan:

- Meer rustige plekken in het bos
- Verminderen vertrapping groeiplaatsen

Meedenkgroep:

- Kronkelpaden meest interessant
- Duidelijke communicatie
- Ongewenste paden duidelijk aangeven met bijv. takkenrillen
- P-plaats huisdreef: meningen verschillen
- Benut saamhorigheid dorp

Reacties meedenkgroep

- Paden met cultuurhistorische waarden winnen het van kronkelpaadjes. Deze kronkelpaadjes worden door de meedenkgroep erg gewaardeerd. Wel zien zij ook: als de kronkelpaden schade opleveren aan de natuur, dan is het goed om ze te verleggen of te verwijderen.
- Het is belangrijk dat het familie-/ rolstoelpad in ere wordt hersteld (belangrijke voorziening). Het pad ligt er nog, de bruggen zijn vervangen voor duikers. Wellicht kan de kwaliteit worden verbeterd en een nieuwe route ingepast worden.
- Leden van de meedenkgroep zijn bereid om de hond aan te lijnen bij het fietspad. De bedoeling is wel dat er op de fietspaden (Kerkdreef/Torendreef) niet meer wordt gewandeld.
- Ruiters niet op de weg of op fietspaden laten rijden, maar op aparte paden. Het ruiterspad moet goed aangegeven worden. De verbinding richting Chaam is voor ruiters een probleem, omdat het er erg glad kan zijn en er weinig ruimte is. Dit wordt overigens niet door iedereen erkend.
- Volgens de meedenkgroep moet het vlonderpad niet direct afgeschreven worden. Het wordt als een oplossing gezien voor natte stukken die juist zo aantrekkelijk zijn (beekdal bij uitbreiding).
- Takkenrillen kunnen geplaatst worden om bezoekers op de paden te houden.
- Borden met o.a. informatie over het Ulvenhoutse Bos en de padenstructuur zijn misschien geen sluitende oplossing maar er kan wel naar verwezen worden als iemand zich niet gedraagt.
- Het is belangrijk ervoor te zorgen dat mountainbikers de fietspaden nemen in het Ulvenhoutse Bos. Als zij 'echt' willen mountainbiken, kunnen zij het bos als doorgaande route gebruiken naar andere plekken.
- Doodlopende paden moeten voorkomen worden, bijvoorbeeld bij het getekende uitzichtpunt.

- Op de kaarten zijn suggesties gedaan voor het weghalen van paden of verleggen ervan. Foto's van de kaarten zijn aan het einde van dit document opgenomen.

Verkeer en natuur

Sheet zoals gepresenteerd:

2. Voorstel: Bos als één geheel, aanpassen wegen

Voorstel:

- Uitbreiding van het bos richting noordoost- en oostzijde
- Rustgebied langs de Broekloop met uitzichtpunt voor beleving
- Openbaar groen aan de westzijde natuurinclusiever aanleggen
- Torendreef (en Kerkdreef) behouden als fietspad, wel huidige breedte behouden.
- Fors verminderen gemotoriseerd verkeer op de Huisdreef en Sint Annadreef
- Rouppe vd Voortlaan beter oversteekbaar maken voor wandelaars en fietsers

Draagt bij aan:

- Verbeteren van de beleving in het bos.
- Het bos wordt meer een geheel, ook voor de flora en fauna.
- De verstoring neemt af.
- Vermindering stikstofbelasting door autoverkeer.

Meedenkgroep:

- Behoud Torendreef als fietspad
- Huisdreef is nu onprettig om recreatief te fietsen en oversteekplekken zijn gevaarlijk

14

Reacties meedenkgroep

- De meedenkgroep is voorstander van auto te gast en remmende maatregelen op de Huisdreef. Een alternatief is de Huisdreef alleen toegankelijk maken voor bestemmingsverkeer. De wens is om de Huisdreef beter oversteekbaar te maken.
- De meedenkgroep is positief over de ambitie om het bos meer één geheel te maken en te zorgen voor een betere aansluiting op Wolfslaar. Het deel rondom Wolfslaar is echt de moeite waard. Daarom zou het mooi zijn als de oversteekbaarheid bij de Rouppe van der Voortlaan beter en veiliger wordt. De wens is dat het een weg

voor iedereen wordt, zowel auto's als voetgangers en fietsers. Dan gaan mensen vanzelf langzamer rijden.

- Het uitbreiden van het bos richting het noordoosten en in het deel naast de snelweg wordt toegejuicht.
- Het zou mooi zijn als er een uitzichtpunt komt bij het dal van de Broekloop, een onderdeel van een beleving.
- Parkeren bij Wolfslaar, de horecagelegenheid en de begraafplaats zijn alternatieven voor parkeren bij de Huisdreef. De horecagelegenheid is alleen toegankelijk voor klanten. Kan Staatsbosbeheer hierover in gesprek gaan? Het zou ook een win-win kunnen zijn voor de horecagelegenheid, omdat die vooral druk is in de avonden.
- Belangrijke aandachtspunten zijn de bereikbaarheid voor de hulpdiensten, en vanzelfsprekend de bereikbaarheid van de bewoners en ondernemers.

Honden en natuur

Sheets zoals gepresenteerd:

3. Voorstel: Aanlijn- en opruimplicht hondenuitlaat

Voorstel

- Voor de korte termijn kan het hondenuitlaat gebied niet behouden blijven
- Hondenuitlaat opruimen en plaatsen afvalbakken
- Op middellange termijn geen honden meer toegestaan in de kwetsbare delen van het bos
- We hebben verschillende opties onderzocht, maar die dragen onvoldoende bij aan onze doelen

Draagt bij aan:

- Minder vermessing, betere groeiomstandigheden planten
- Meer rust in het bos voor fauna
- Positieve effecten m.b.t. de verspreiding van schimmels, exoten en effecten van medicijnen van honden.

Meedenkgroep:

- Verdeeldheid over het onderwerp honden.
- Deel meedenkgroep wil hondenuitlaat gebied behouden
- Meerendeel is het eens over dat hondenuitlaat opgeruimd moet worden
- Voor het opruimen van de hondenuitlaat zijn afvalbakken nodig
- Benut energie en saamhorigheid uit het dorp

3. Voorstel: Gebruik door honden (opties)

Optie	Effect stikstof	Effect fosfaat	Effect rust	Hondenuitlaat-mogelijkheden
a. Geheel afsluiten voor honden	++	++	++	--
b. Honden aanlijnen	--	--	+	-
c. Honden aanlijnen en poep verplicht opruimen	--	++	+	-
d. Honden aanlijnen en verzoek tot poep opruimen	-	+	+	-
e. Verkleinen losloopgebied maar wel aangelijnd toegestaan opruimen	--	--	-	+
f. Hondenlosloopgebied houden zoals het is	--	--	--	++
g. Kwetsbare delen afsluiten voor honden en alternatieve loslooplek	++	++	++	+

17

De matrix geeft een weergave van de sheet zoals die is gepresenteerd op 11 oktober. Hierin zijn de genoemde opties van de meedenkgroep nog niet opgenomen. In het concept-advies worden deze, en de opties die zijn aangedragen door de meedenkgroep, verder onderzocht (zie bijlage 6).

Opmerkingen meedenkgroep

- Een aantal leden van de meedenkgroep (3) heeft aangegeven het oneens te zijn met de conclusies uit het onderzoek "Honden en recreanten in het Ulvenhoutse bos". Zij zijn van mening dat de onzekerheden, zoals beschreven in het onderzoek in paragraaf 7.7 leiden tot een dusdanige mate van onzekerheid, dat het niet verantwoord zou zijn om tot beleid over te gaan. De ecologen die het onderzoek hebben uitgevoerd, delen deze opvatting niet, wat heeft geleid tot de conclusies en aanbevelingen zoals gedaan in hoofdstuk 6 en 7 van het onderzoeksrapport.

- Een meedenker stelde de vraag waarom het zo belangrijk is dat honden los kunnen lopen in plaats van aan de lijn. Mensen gaven aan dat voor honden loslopen belangrijk is om hun energie kwijt te raken en te socialiseren met andere honden. Honden die loslopen bewegen veel meer, zijn gezonder en ontwikkelen minder gedragsproblemen.
- Een deel van de meedenkgroep vindt het jammer dat wordt voorgesteld de honden aan te lijnen. Zij zijn teleurgesteld dat in de voorstellen het belang van de hondenbezitter onderbelicht is.
- Er wordt aangegeven dat de optie “honden los laten lopen en poep verplicht opruimen” niet is opgenomen in de lijst met opties. Er is toegezegd dat die optie wordt toegevoegd, en ook wordt onderzocht, om de lijst compleet te maken. De kanttekening hierbij van de beheerders die dagelijks in het bos zijn, is wel dat het opruimen van poep van een hond die los loopt, een stuk lastiger is. Eigenaren hebben niet altijd door of en waar de hond poept.
- Enkele leden van de meedenkgroep zonder hond, geven aan dat loslopende honden soms vervelend of angstaanjagend zijn, zij vinden het fijn als er minder loslopende honden zouden zijn. Hondenbezitters in de meedenkgroep willen het losloopgebied behouden, een ander deel is neutraal.
- Er werd aangegeven dat het heel jammer is dat lijkt alsof planten belangrijker zijn dan de maatschappelijke betekenis van het bos voor recreanten en honden? Antwoord vanuit de het bureau is dat het hierbij gaat om het belang van het bos als beschermde (eeuwenoude) groeiplaats voor planten. Dat belang is vastgelegd in de Natura2000-status en wordt gecontroleerd door de Europese Unie en provincie Noord-Brabant. In die belangenafweging zitten we. Hierdoor moeten we iets veranderen in de huidige verhouding tussen honden uitlaten en natuur.
- Het merendeel van de hondenbezitters in de meedenkgroep is bereid de hondenuitlaten op te ruimen. Het is een simpele maatregel die al op korte termijn een positieve bijdrage levert aan het bos. Een suggestie

is om zandveldjes te creëren aan de randen van het bos waar honden hun behoefte kunnen doen. Het is belangrijk dat de poepzakjes opgeruimd kunnen worden in prullenbakken. Zorg daarbij voor handhaving, zeker in het begin.

- De drie groepjes hebben op de kaart met de verschillende natuurtypen, suggesties aangegeven voor een hondenlosloopgebied aan de zuidzijde van het Ulvenhoutse Bos, met eventueel een uitloop naar het toekomstige infiltratiebekken (zie ook de kaarten hierna).
- Voor het overige deel zijn er diverse opties: aanlijnplicht, geen honden, paden speciaal voor honden.
- Een alternatief losloopgebied in het noordoosten van het bos wordt verwelkomd, maar het duurt nog lang voordat het er is, het is nog onzeker, en ook is het wat verder weg. Vandaar de suggesties voor een losloopgebied dat op korte termijn realiseerbaar is.
- Belangrijk aandachtspunt bij dit hondenlosloopgebied is wel het parkeren. Parkeren in de straten aan de zuidkant van het bos door hondenuitlaters kan eigenlijk niet, daarvoor is te weinig ruimte. Er mag daar geen overlast ontstaan voor de bewoners. Wellicht kan hier samenwerking gezocht worden met de horecagelegenheid?
- Het is ook van belang dat het hondenlosloopgebied gebruikt wordt door de mensen uit de directe omgeving, en minder door mensen van verder weg. De informatie op de site van Staatsbosbeheer en andere site kan hierop aangepast worden.
- Een kleiner losloopgebied heeft wellicht minder aantrekkingskracht op bezoekers van verder weg.
- Bij een kleiner losloopgebied heeft de meedenkgroep duidelijk behoefte aan een gebied aan de zuidoostzijde evenwijdig aan de Kerkdreef. Over een losloopgebied aan de noordoostzijde was beduidend minder enthousiasme bij de meedenkgroep.
- De opties die door de meedenkgroep zijn ingebracht ten aanzien van hondenlosloopbeleid (losloopgebied en poep opruimen, en kleiner losloopgebied en poep opruimen, stapsgewijze aanpak) worden

daarnaast opgenomen in de conceptrapportage, beoordeeld en meegenomen in de afweging t.b.v. het uiteindelijke concept-advies. Bij de matrix die is toegevoegd aan deze terugblik is aangegeven: “de matrix geeft de weergave van de sheet zoals die is gepresenteerd op 11 oktober, hierin zijn de genoemde opties nog niet opgenomen”.

- Na afloop van de bijeenkomst, hebben 2 leden van de meedenkgroep aangegeven niet meer te staan achter de aanlijnplicht, ook niet in combinatie met een (klein) losloopgebied. Wel geven zij aan achter de opruimplicht te staan, in combinatie met het algemeen afsluiten van een aantal paden.

Overige opmerkingen/aanbevelingen

- Leden van de meedenkgroep vragen zich af of de doelstellingen voor het Ulvenhoutse Bos concreter gemaakt kunnen worden. Wanneer gaat het goed met het bos? Wij komen hier in het concept-advies op terug. De technisch geformuleerde doelstellingen voor het bos zijn te vinden op de [Natura2000-website](#).
- Een deel van de meedenkgroep heeft twijfels en vraagtekens bij de haalbaarheid van het doel om de ecologische waarden van het Ulvenhoutse Bos te herstellen dan wel te versterken. Onder meer omdat de omgeving van dat bos drastisch is veranderd met de aanleg van woonwijken en snelwegen.
- Een lid van de meedenkgroep vraagt zich af hoe het kan dat snelweg zo dicht langs het bos gaat, en hoe het zit met eventuele verbreding?
- Het is belangrijk kinderen te betrekken bij het bos omdat zij de toekomst zijn en het gewenste gedrag nog kunnen aanleren.
- Grote feesten bij lokale horeca zorgen voor parkeerdruk en onveilige situaties langs openbare wegen. Er zou rust gecreëerd kunnen worden door het feesten naar een locatie buiten het bos te verplaatsen en de nadruk te leggen op een restaurantfunctie.
- Een lid van de meedenkgroep gaf aan dat er stap voor stap moet worden gewerkt, om de effecten van maatregelen te kunnen meten. Staatsbosbeheer heeft maatregelen genomen t.a.v. kwelherstel en er

staan nog meer maatregelen op de planning. Vervolgstappen zoals deze rond het recreatief gebruik van het bos, zouden pas genomen moeten worden als conclusies getrokken kunnen worden over de eerdere maatregelen.

- Daarnaast geeft een lid van de meedenkgroep aan bodemmetingen van groot belang te achten voor de besluitvorming. Daarbij is het ook belangrijk is om effecten van eventuele maatregelen te meten. Hiervoor is moet een nulmeting worden gedaan, van o.a. de bodem, voorafgaand aan de maatregelen en vervolgens tussentijdse metingen. Ook in het kader van de Gebiedsgerichte Aanpak is het belangrijk dat er lokale metingen worden verricht.

Terugkoppeling van de resultaten uit de groepen

Aan het einde van de avond hebben de leiders van de groepen, aangevuld door meedenkers, elkaar verteld en laten zien wat is besproken in de groepen. Dit leverde herkenning op, in de groepen zijn verschillende voorstellen gedaan die overeenkomen of in elkaars verlengde liggen. Voorbeelden zijn de suggestie om op korte termijn al te beginnen met het opruimen van de hondenpoep, en om een losloopgebied te realiseren aan de zuidzijde van het bos. Een aantal leden van de meedenkgroep bood aan om als gebruiker van het bos mee te denken over het padenstelsel.

De drie kaarten gaven een beeld van de suggesties en ideeën zoals besproken in de drie groepen.

Het voornemen is om begin volgend jaar, na besluitvorming door het bestuurlijk overleg van de GGA, een inloopbijeenkomst te organiseren waar het advies wordt gepresenteerd.

Meer informatie over het project en de planning is te vinden op www.staatsbosbeheer.nl/UlvenhoutseBosinbalans.

WAARDEN
BURG
Ecology

Groen Licht
Verkeersadviezen

Bijlage 4. Overzicht van andere inbreng publiek

Signalen van hondeneigenaren over het belang van het Ulvenhoutse Bos

Door: Iris Kegelaar en Ronald Lanthers (Wing)

Datum: 18 oktober 2023

Voorafgaande aan de tweede bijeenkomst van de 2e sessie van de meedenkgroep op 11 oktober 2023 heeft een groep hondeneigenaren die veelvuldig gebruik maken van het Ulvenhoutse Bos zich verzameld om een prikbord met hartenkreten over hun zorgen en het belang van het bos als loslooplegebied voor honden aan te bieden.

Het bord hangt aan beide kanten vol met berichten, tekeningen van kinderen en foto's van honden. De boodschap is helder: het Ulvenhoutse Bos moet een loslooplegebied blijven. De berichten zijn beleefd en persoonlijk en maken duidelijk dat dit gebied veel voor mensen betekent.

Het loslooplegebied is belangrijk voor zowel de mentale als de fysieke gezondheid van honden, wordt er geschreven. Diverse hondeneigenaren geven aan dat specifiek het loslopen helpt bij het socialiseren van de viervoeters. Aan de lijn ervaren honden meer stress wat, in hun beleving of ervaring, tot meer bijtincidenten kan leiden. Daarnaast kunnen honden hier samen spelen, hun energie kwijt en ontspannen. Honden hebben recht op momentjes van vrijheid en blijheid. Honden hebben recht op een plekje in de natuur. Zo geven zij aan.

Het welzijn van de eigenaren wordt ook verhoogd door het loslooplegebied. Mensen zijn dagelijks in beweging en buiten. Het vergroot de band tussen mens en hond terwijl beide op hun eigen tempo van het bos kunnen genieten. Mensen gaan met familie, kinderen en vrienden wandelen en als men alleen gaat worden er praatjes met ander hondenbezitters gemaakt. Het loslooplegebied heeft op deze manier een sociale functie en

voorkomt eenzaamheid. Het bevordert zowel de mentale als de fysieke gezondheid van de gebruikers van het gebied.

Er zijn geen andere loslooplegebieden in de buurt en de meeste mensen hebben geen (grote) tuin. Veel oudere mensen en mensen zonder auto zijn niet in staat om naar verder gelegen gebieden te gaan. En de andere bossen die er zijn, zoals het Mastbos en de Chaamse bossen, zijn veel drukker en dus voor zowel de mensen als de honden stressvoller. Het Ulvenhoutse Bos is voor velen het favoriete of zelfs het enige gebied waar ze de hond uit kunnen laten. Mensen schrijven dat ze hier al jaren elke dag lopen, sommige zelf al 50 jaar. Mensen zijn zelfs in Ulvenhout gaan wonen voor dit gebied.

Vele hondenbezitters schrijven dat ze de natuur belangrijk vinden en dat ze graag meedenken over oplossingen. Een opruimplicht en het plaatsen van afvalbakken wordt meerdere keren genoemd. Zelfs het deels sluiten van het loslooplegebied wordt geopperd. Maar het Ulvenhoutse Bos is altijd een loslooplegebied geweest en het bos is de afgelopen 30 jaar alleen maar mooier geworden. Daarnaast is het bos al jaren een Natura2000 gebied, waarom zouden honden nu ineens niet meer welkom zijn? Groot wild zit er niet en de vogels hebben weinig last van de honden. Dat het een Natura2000 gebied is wordt trouwens in weinig berichten genoemd maar veel mensen schrijven wel dat ze zowel zichzelf als hun hond als deel van het bos en de natuur zien.

Het Ulvenhoutse Bos betekent veel voor deze hondenbezitters en de berichten laten zien dat ze heel erg hopen dat het gebied hun niet zomaar afgenomen zal worden. Een reactie op de petitie en de berichten is nodig om het vertrouwen van deze groep niet te verliezen. Daarnaast zou de groep graag betrokken worden bij de beslissingen. Dit kan leiden tot betere oplossingen en beleid met een breder draagvlak. Op zijn minst zou het zorgen voor een democratisch proces.

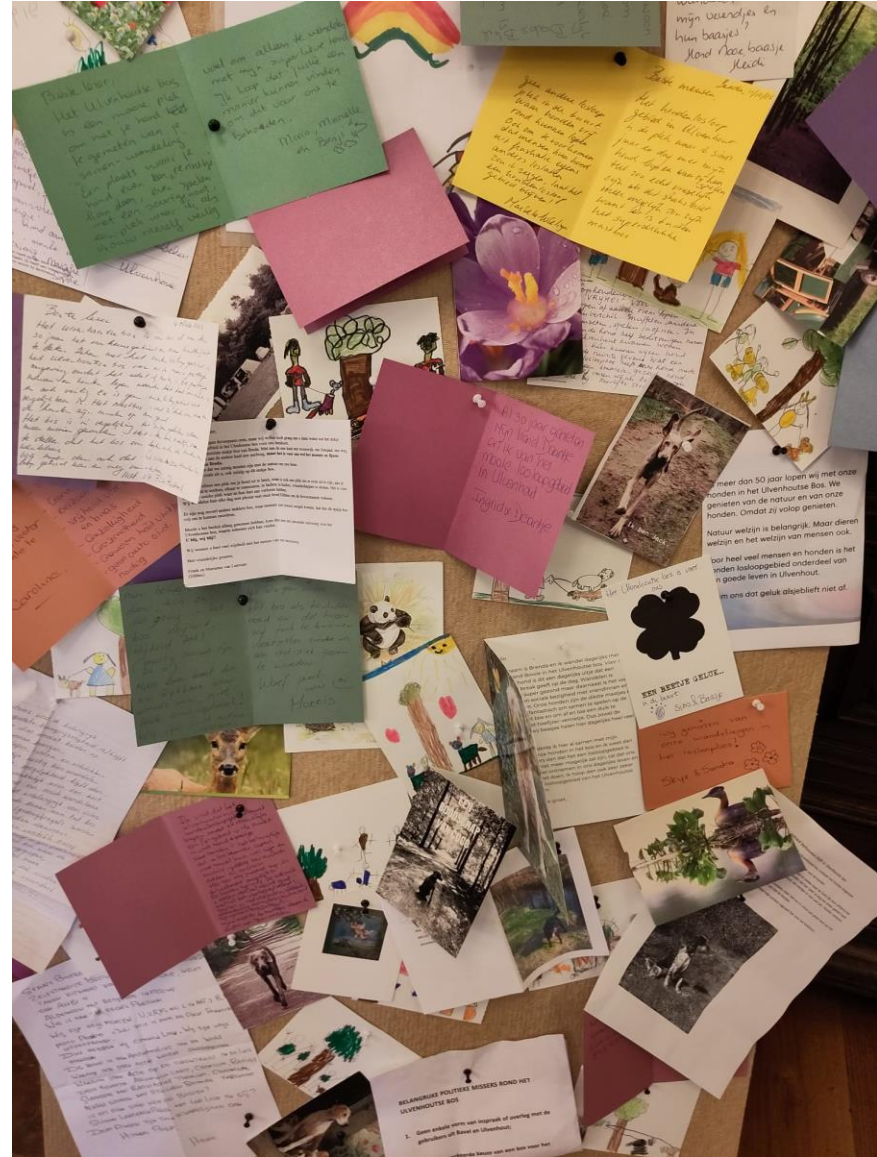
WAARDEN
BURG
Ecology

Groen Licht
Verkeersadviezen

Voorzitter van het bestuurlijk Overleg UHB neemt de boodschappen in ontvangst van één van de initiatiefnemers.

Close up van een deel van de berichten

Aantekeningen

Statistieken

Aantal berichten: 113

Toon

- Duidelijk
- Vragend; we hopen, neem ons dit alsjeblieft niet af
- Beleefd
- Afgesloten met namen
- Persoonlijk
- Onbegrip, waarom moet het losloopgebied dicht? Waarom moet het bos dicht?

Vormgeving

Veel foto's van honden en kinderen

Stelling

Het Ulvenhoutse Bos moet een losloopgebied blijven.

Welke argumenten worden genoemd

Mensen

- Bonden met hond
- Genieten van wandelen
- Sociaal: met familie, kinderen en vrienden
- Praatjes met andere hondenbezitters
- Voorkomt eenzaamheid

- In de natuur zijn
- Buiten zijn
- We moeten allemaal kunnen genieten van het bos
- Vrijheid nodig
- Mensen komen er al jaren, 20 jaar, 50 jaar
- Oudere mensen met hondjes, bewegen en geen auto's
- Gezondheid zowel mentaal en fysiek
- Veilig gebied om als vrouw allen te lopen

Honden

- Samen spelen
- Blij, ontspanning
- Belangrijk dat ze hun energie kwijt kunnen
- Hebben ook het recht op even vrijheid
- Socialisatie
- Horen ook bij de natuur
- Honden aan de lijn hebben meer stress -> meer bijtincidenten
- Gezondheid zowel mentaal en fysiek
- Aan de lijn is heel anders

Omgeving

- Geen ander losloop gebied in de buurt
- Alleen te voet naar het gebied kunnen
- Mastbos is te druk
- Chaamse bossen ook te druk

WAARDEN
BURG
Ecology

Groen Licht
Verkeersadviezen

1. Inleiding

Het Ulvenhoutse Bos

Het Ulvenhoutse Bos Het Ulvenhoutse Bos is een bijzonder natuurgebied. Het is één van de oudste bossen van Nederland en vanwege de waterstromen die hier vanuit de ondergrond aan de oppervlakte komen, groeien er bijzondere planten. Tegelijkertijd is het bos ook geliefd bij de omwonenden. Het is populair om er te recreëren en te genieten van de natuur. In het bos mogen honden worden uitgelaten en mogen honden loslopen.

Vermesting door hondenuitwerpselen en -urine

De honden in het bos laten er hun poep en plas achter. Dit zorgt, bovenop de depositie uit de lucht, voor verrijking van de bodem met de meststoffen uit de poep en plas. Een teveel aan voedingsstoffen (nutriënten) in de bodem noemen we eutrofiëring of vermisting. Door vermisting wordt de bodem ongeschikt voor de bijzondere planten die thuishoren in het Ulvenhoutse Bos, de bijzondere natuur van het Ulvenhoutse bos is aangepast aan een voedselarme bodem. Vermesting is een probleem omdat de (beschermde) natuurwaarden van het Ulvenhoutse Bos op dit moment ook onder druk staan door verdroging, verzuring en isolatie (versnippering). De kwaliteit van de natuur gaat achteruit, in plaats van vooruit. Waardenburg Ecology, heeft, in een consortium samen met Bureau BUITEN, onderzoek gedaan naar nutriëntenbelasting van het bos ten gevolge van hondenpoep en -urine en de impact hiervan op de bodem en de natuur beoordeeld, vooral ook in het licht van de N2000 doelen. Op basis van het onderzoek is geconcludeerd dat de negatieve effecten van hondenpoep en -urine in het Ulvenhoutse Bos niet verenigbaar zijn met de instandhoudingsdoelstellingen van habitattypen in het bos.

Deze notitie belicht - in aanvulling op het bovengenoemde onderzoek - de achtergronden van de omvang van de nutriëntenbelasting. We zetten hierbij een aantal resultaten uit het voorgenoemde onderzoek op een rij, achtereenvolgens:

- Hoeveel honden zijn er en hoeveel hondenbezoeken worden er aan het bos gebracht?
- Hoeveel uitwerpselen en urine produceert een hond, en hoeveel is dat per uitlaatbeurt?
- Wat is de nutriëntensamenstelling van hondenuitwerpselen?
- Wat is de toevoer van stikstof en fosfaat door honden aan het bos?
- Hoe verhoudt deze toevoer zich tot andere bronnen van stikstof?

2. Berekening nutriëntenbelasting door honden

2.1 Hoeveel honden zijn er en hoeveel hondenbezoeken worden er aan het bos gebracht?

Aantal bezoekers

- Het grootste deel van de bezoekers van het bos komt uit de omliggende dorpen en Breda Zuid (bron: enquête Recreatieonderzoek).
- Zowel Bavel als Ulvenhout heeft ruwweg 5.000 inwoners, en de Bredase wijken samen 14.000 inwoners. Als we aannemen dat uit Ulvenhout 50% van de inwoners wel eens het bos bezoekt, uit Bavel ca. 10% en de Bredase wijken 10%, dan komen we op ca. 4400 unieke bezoekers. Unieke bezoekers betekent dat elke bezoeker maar één keer wordt geteld. Hierbij houden we rekening met het gegeven dat niet alle bewoners natuur bezoeken en zij kunnen kiezen uit

meerdere natuurgebieden, waarvan het Ulvenhoutse Bos het kleinste is. Onzeker is hoeveel unieke bezoekers het exact zijn, we gaan daarom uit van 4000 tot 5000 unieke bezoekers.

Aantal honden

- Met het geschatte aantal unieke bezoekers als uitgangspunt, kunnen we inschatten hoeveel honden naar het Ulvenhoutse Bos komen. Uitgaande van 4000 unieke bezoekers, komen we op ca. 2900 honden van deze unieke bezoekers (uit de uitgevoerde enquête blijkt dat 44% van de mensen één hond mee heeft, 10% heeft 2 honden mee en 3% mensen heeft 3 honden mee). Dit zien we als bovengrens voor het aantal unieke honden.
- Het aantal van 2900 unieke honden kan echter ook een overschatting zijn, bijvoorbeeld omdat meerdere mensen uit één huishouden de enquête hebben ingevuld. Elk lid van het huishouden heeft aangegeven dat er een hond is, maar het gaat dan steeds om dezelfde hond. Of omdat vooral hondenbezitters de enquête hebben ingevuld, bv. omdat onder hondenbezitters onrust heerst over de mogelijkheid dat het hondenlosloopgebied verandert. We hebben er daarvoor voor gekozen ook te rekenen met een derde van het aantal unieke honden, dan komen we op 967 unieke honden.

Aantal hondenbezoeken per jaar

In de bezoekersenquête hebben we gevraagd naar de bezoekfrequentie: hoe vaak brengt u met uw hond een bezoek aan het Ulvenhoutse Bos? Die bezoekfrequentie moeten we vertalen naar aantallen per jaar, om een inschatting te maken van het aantal hondenbezoeken aan het bos per jaar. Ook hier werken we met een bandbreedte. De onderkant houdt er rekening mee dat:

- Respondenten hun eigen bezoekfrequentie kunnen overschatten: “Elke dag” kan in de praktijk ook 5 keer per week zijn;
- Het een mogelijkheid is dat vooral de mensen die het bos het vaakst bezoeken de enquête hebben ingevuld.

Tabel 1: Bezoekfrequentie (bezoeken per jaar) bovenkant en onderkant bandbreedte

Hoe vaak laat je je hond uit in het Ulvenhoutse Bos?		Onderkant bandbreedte	Bovenkant bandbreedte
Aantal keer per jaar			
(Bijna) dagelijks/meerdere keren per dag	60%	220	365
1 of enkele keren per week	28%	40	100
1 of enkele keren per maand	11%	10	25
1 of enkele keren per jaar	2%	3	5

Tabel 2: Aantal unieke honden en aantal hondenbezoeken aan het Ulvenhoutse Bos

Aantal hondenbezoeken	Onderkant bandbreedte	Bovenkant bandbreedte
Aantal unieke honden	967	4000
Aantal hondenbezoeken per jaar	139.596	729.562
Gemiddeld aantal hondenbezoeken per dag	382	1.999
Gemiddeld aantal hondenbezoeken per ha / per dag (we rekenen met 112 ha natuur)	3,4	17,8

- Voor de bovenkant van de bandbreedte komen we op ca 730.000 honden-bezoeken per jaar (17,8 per ha/per dag). Dit aantal hanteren we als bovengrens voor het inschatten van het aantal hondenbezoeken.
- Voor de onderkant van de bandbreedte komen we op ca 140.000 honden-bezoeken per jaar (3,4 per ha/per dag). Dit aantal hanteren we als ondergrens voor het inschatten van het aantal hondenbezoeken.

2.2 Hoeveel uitwerpselen en urine produceert een hond, en hoeveel is dat per uitlaatbeurt?

Een hond produceert volgens het literatuuronderzoek van De Frenne et al. (2022) gemiddeld 736 ml urine per dag, met uitersten tussen de 0,2 en 1,2 liter. Dit komt sterk overeen met de gemiddelde 700 ml urine die in het literatuuronderzoek van de Molenaar & Jonkers (1993) wordt genoemd. Een gemiddelde hond produceert volgens de Molenaar &

Jonkers (1993) per dag ongeveer 300 gram poep (uitwerpselen). In het rapport Landelijk onderzoek naar gemeentelijk hondenbeleid (Perception Consultancy, 2012) wordt een waarde genoemd van gemiddeld 230 gram poep per dag. Op basis van de waarden van de Molenaar & Jonkers (1993) geldt dat een hond op jaarbasis 110 kilo poep (uitwerpselen) en 256 liter urine produceert.

Hoeveelheid urine en poep per hondenuitlaat-bezoek

Slechts een deel van de poep en urine van de honden komt in het Ulvenhoutse Bos terecht. De Frenne et al. (2022) nemen als uitgangspunt bij hun studie naar de nutriëntenbelasting van parken in Gent, dat een hond 1x per uitlaatbeurt 100 gram uitwerpselen (een derde tot bijna de helft van de daghoeveelheid) en 184 ml urine (een kwart van de daghoeveelheid) uitscheidt. Daaruit valt op te maken dat er vanuit wordt gegaan dat een hond 3-4 keer per dag wordt uitgelaten.

Tabel 3: Hoeveelheid hondenuitwerpselen in het bos

Hoeveelheid urine en poep in het bos	Onderkant bandbreedte	Bovenkant bandbreedte
Aantal hondenbezoeken per jaar	139.596	729.562
Gemiddeld aantal hondenbezoeken per dag	382	1.999
Gemiddeld aantal hondenbezoeken per dag / per ha (we rekenen met 112 ha natuur)	3,4	17,8
Hoeveelheid poep per uitlaatbeurt (gram)	100	
Hoeveelheid urine per uitlaatbeurt (ml)	184	
Hoeveelheid poep in het bos (kg/jaar)	13.960	72.956
Hoeveelheid urine in het bos (liter/jaar)	25.686	134.239
Hoeveelheid poep in het bos per ha (kg/ha/jaar)	125	651
Hoeveelheid urine in het bos per ha (liter/ha/jaar)	229	1.199

2.3 Wat is de nutriëntensamenstelling van hondenuitwerpselen en -urine?

Honden zijn carnivoren en hebben een eiwitrijk dieet. Hierdoor bevatten hun uitwerpselen en urine in vergelijking met planteneters meer stikstof (N) en fosfor (P) ( ). Uit de tabel komt naar voren dat hondenurine (minimaal) twee keer zoveel stikstof bevat als koeienurine.

Tabel 4: Nutriënten per mg of gr poep en urine van honden, koe/hert/schaap (bron: De Frenne et al., 2022)

Type uitwerpselen	Stikstof (gemiddeld)	Fosfor (gemiddeld)
Uitwerpselen hond	43,3 mg/gr	32,0 mg/gr
Urine hond	18,7 gr/l	0,4846 gr/l
Uitwerpselen koe/hert/schaap		5,5-8 mg/gr
Urine rundvee	0,7-10,2 gr/l	

Voor stikstof geldt dat het grootste deel via de urine verspreid wordt. Collombon et al. (2010) schatten 80% en Beynen et al. (2002) komt op 85% van de totale hoeveelheid uitgescheiden stikstof door honden. Voor fosfor is dat precies andersom, hiervan belandt slechts 10% in de urine en dus 90% in de feces (Wood et al., 2004). Voor kalium is de verhouding feces/urine 67/33% (Wood et al., 2004).

2.4 Wat is de toevoer van stikstof en fosfaat door honden aan het bos?

De nutriëntensamenstelling van hondenuitwerpselen en -urine, en de hoeveelheid poep en urine per hectare per jaar geeft inzicht in de nutriëntenbelasting door honden. In onderstaande tabel is dat uitgerekend voor de onderkant en bovenkant van de bandbreedte (de bovenkant van de bandbreedte is niet opgenomen in het rapport van Boddeke, 2023).

Tabel 5: Nutriëntenbelasting door honden in het bos

	Onderkant bandbreedte	Bovenkant bandbreedte
Hoeveelheid poep in het bos per ha (kg/ha/jaar)	125	651
Hoeveelheid urine in het bos per ha (l/ha/jaar)	229	1.199
Hoeveelheid stikstof in hondenpoep (mg/gr)	43,3	
Hoeveelheid fosfaat in hondenpoep (mg/gr)	32	
Hoeveelheid stikstof in hondenurine (gr/l)	18,7	
Hoeveelheid fosfaat in hondenurine (gr/l)	0,4846	
Hoeveelheid stikstof poep (kg/ha/jr)	5,4	28,2
Hoeveelheid fosfaat poep (kg/ha/jr)	4,0	20,8
Hoeveelheid stikstof urine (kg/ha/jr)	4,3	22,4
Hoeveelheid fosfaat urine (kg/ha/jr)	0,1	0,6
Totaal stikstof hondenuitwerpselen (kg/ha/jr)	9,7	50,6
Totaal fosfaat hondenuitwerpselen (kg/ha/jr)	4,1	21,4

2.5 Hoe verhoudt deze toevoer zich tot andere bronnen van stikstof?

We vergelijken de berekende nutriëntenbelasting door honden met de stikstofdepositie uit de lucht, de kritische depositiewaarde van de habitattypen en de beoogde daling door maatregelen door de overheid.

Depositie stikstof uit de lucht

In het Ulvenhoutse Bos valt relatief veel stikstof neer uit de lucht: ca. 2175 mol N/ha/jr, ofwel ruim 30 kg N/ha/jr op basis van de PAS-analyse (referentiejaar 2014).

Kritische depositiewaarde

Voor veel habitats waaronder die van het Ulvenhoutse Bos is zodoende sprake van overschrijding van de Kritische Depositie Waarde (KDW). De kritische depositiewaarden van de drie relevante habitattypen in het Ulvenhoutse Bos zijn opgenomen in onderstaande tabel. Dit zijn de waarden tot waar de habitattypen gezond kunnen blijven. Wordt deze waarde overschreden, dan is dat negatief voor de natuur.

Tabel 6: Kritische depositiewaarden (KDW) en overschrijding daarvan voor de Natura 2000 habitattypen in het Ulvenhoutse Bos in referentiejaar 2014 en voorspelling voor 2030 (bron: Gebiedsanalyse PAS, provincie Noord-Brabant, 2017)

Habitatype	KDW in mol N/ha/jr	Gemiddelde overschrijding in 2014 in mol N/ha/jr	Gemiddelde overschrijding in 2030 in mol N/ha/jr
Beuken-eikenbossen met hulst (KDW 2014)*	1429	715	391
Beuken-eikenbossen met hulst (KDW 2023)*	1071		
Eiken-haagbeukenbos	1429	765	441
Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidend)	1857	314	binnen 35% van areaal matige overschrijding

*) In de rapportage van Boddeke (2023) is de KDW 2014 voor Beuken-eikenbossen met hulst opgenomen. Na afronding van het onderzoek is een vernieuwde versie van het rapport gepubliceerd (KDW 2023) met het overzicht van de kritische depositiewaarden voor stikstof voor habitattypen en leefgebieden. Deze nieuwe KDW is flink lager voor de Beuken-eikenbossen met hulst. Daarom is deze nieuwe waarde ook aan deze tabel toegevoegd.

Voor het Ulvenhoutse Bos is de nieuwste rapportage van de kritische depositiewaarde relevant omdat beuken-eikenbos met hulst op basis van nieuwe wetenschappelijke inzichten gevoeliger blijkt voor stikstof dan gedacht. Dat heeft er vooral mee te maken dat er meer langjarige monitoringsreeksen zijn. En die laten zien dat het effect van stikstof op dit bostype sterker is dan gedacht.

Daling stikstofdepositie door maatregelen in de omgeving

De verwachting is dat de stikstofdepositie tussen 2018 en 2030 landelijk gemiddeld met 15% daalt door te treffen maatregelen door de overheid (Hoogerbrugge et al., 2022). Bij het Ulvenhoutse Bos gaat het om een verwachte daling van 4,5 kg N/ha/jr (op basis van data van de Provincie Noord-Brabant, 2017). Er zal ook in de toekomst sprake zijn van overbelasting als gevolg van stikstofdepositie bij het beukeneikenbos, eiken-haagbeukenbos en bij 35% van de oppervlakte vochtig alluviaal bos. De verwachte hoeveelheid stikstof afkomstig uit hondenpoep en -urine is echter dusdanig, dat het de verwachte daling van stikstofdepositie zeker

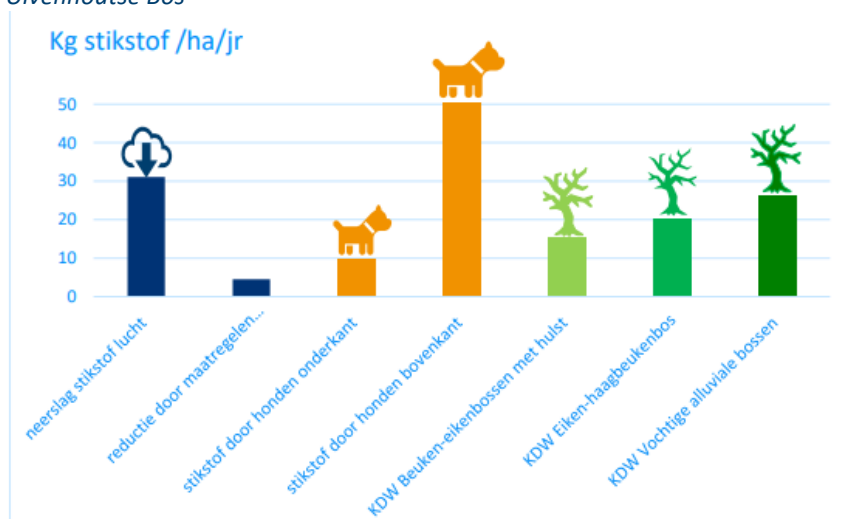
langs de paden tenietdoet en er sprake blijft van overschrijding van de KDW. In onderstaande tabel is de hoeveelheid stikstof door honden in het bos in kg/ha/jr weergegeven en in mol/ha/jr.

Tabel 7: Nutriëntenbelasting door honden in het bos in kg en mol per ha per jaar

Nutriëntenbelasting door honden	Onderkant bandbreedte	Bovenkant bandbreedte
Totaal stikstof hondenpoep en -urine (kg/ha/jr)	9,7	50,6
Totaal fosfaat hondenpoep en -urine (kg/ha/jr)	4,1	21,4
Totaal stikstof hondenpoep en -urine (mol/ha/jr)	679	3.543
Totaal fosfaat hondenpoep en -urine (mol/ha/jr)	133	691

In hiernavolgende figuur zijn naast elkaar weergegeven (in kg/ha/jaar): de stikstofdepositie uit de lucht, de beoogde reductie, de toevoeging van stikstof door honden onderkant en bovenkant bandbreedte en de kritische depositiewaarde van de drie relevante habitattypen van het Ulvenhoutse Bos.

Figuur 1: Stikstofbelasting, reductie en kritische depositiewaarde habitattypen Ulvenhoutse Bos

3. Conclusie

Uit de berekening komt naar voren dat de nutriëntenbelasting in het bos door honden substantieel is. Ook als de onderkant van de bandbreedte wordt aangehouden is de bijdrage van honden meer dan de voorziene afname door maatregelen die elders worden genomen. Dit leidt tot de conclusie dat het huidige gebruik van het bos door honden(uitlaters) niet verenigbaar is met de N2000-doelen.

De impact van hondenpoep en hondenurine in de natuur is groot doordat:

- er veel honden worden uitgelaten in het Ulvenhoutse Bos en een deel van de honden hier meerdere keren per dag komt. In de omgeving is dit het enige losloopegebied;
- de poep en urine van honden, door het eiwitrijke eten van honden, relatief veel stikstof bevat;
- de poep en urine van de honden rechtstreeks neerkomt op de plek waar de kwetsbare planten willen groeien. Poep en urine hebben daardoor direct impact op de groeiomstandigheden voor planten op die plek;
- honden logischerwijs vooral langs de paden poepen en plassen, terwijl de randen van de paden juist voor planten interessant zijn vanwege de lichttoetreding.

Bijlage 6. Verkenning verschillende oplossingen m.b.t. honden

In de tabel op de volgende pagina zijn verschillende mogelijk oplossingen voor het aanpassen van het hondenbeleid in het Ulvenhoutse Bos vergeleken. In de tabel hieronder is toegelicht hoe de vergelijking tot stand is gekomen.

Tabel B.6.1: Toelichting op de inschatting van de effecten van verschillende oplossingen om impact van honden te verminderen (bron: Bureau BUITEN)

	Effect vermindering stikstof	Effect vermindering fosfaat*)	Effect minder verstoring	Impact honden-uitlaat-mogelijkheden
--	Geen afname stikstof	Geen afname fosfaat	Overall in het bos verstoring	Geen losloopgebied of geen toegang voor honden
-	Afname in een deel van het gebied	Afname in een deel van het gebied	Minder in een deel van het gebied	N.v.t. **)
+	Matige afname	Matige afname	Minder verstoring in het gehele gebied	Een kleiner losloopgebied
++ (+)	(Zeer) forse afname	(Zeer) forse afname	Veel minder verstoring in het gehele gebied	Veel mogelijkheden om de hond los te laten lopen

*) Bij het inschatten van de afname van de hoeveelheid fosfaat gaan we er vanuit dat het overgrote deel van de hondenbezitters de regels naleeft en de poep daadwerkelijk opruimt.

**) Hondenbezitters ervaren aanlijnplicht als een grote beperking, vandaar dat er bij de opties met aanlijnplicht ook 2 minnen staan.

We hebben de inschattingen weergegeven met plussen en minnen. In bijlage B.6.1 is aangegeven hoe we de inschatting tot stand is gekomen.

Tabel B.6.2: Overzicht mogelijke oplossingen voor vermindering van de impact van honden in het Ulvenhoutse Bos

Optie	Effect vermindering stikstof	Effect vermindering fosfaat	Effect minder verstoring	Impact hondenuitlaat-mogelijkheden
a. Huidige situatie , hele bos losloopgebied	--	--	--	++ Het hele bos is losloopgebied
b. Natuur nu : geen honden in het bos.	+++	+++	+++	--
c. Honden aan de lijn in het hele bos, zonder opruimen poep	--	--	+	--
d. Poep opruimen in gehele bos, losloopgebied behouden	+ afname van stikstof door opruimen poep, maar de plas zorgt voor veel stikstof	++ De meeste fosfaat zit in de poep.	-- Er is dan overal in het bos verstoring door loslopende honden.	++ Het hele bos is losloopgebied
e. Poep opruimen en hond aan de lijn	+ Er is een afname van stikstof door poep op te ruimen, maar ook de plas brengt veel stikstof met zich mee.	++ De meeste fosfaat zit in de poep. Door die op te ruimen haal je het overgrote deel van de fosfaatbelasting weg.	+ Verstoring is minder doordat honden niet meer los lopen (voorspelbaarder zijn)	-- Geen losloopmogelijkheden
f. Kleiner losloopgebied in combinatie met aanlijnen in overig bos, zonder opruimen poep	- De depositie zal zich concentreren in het losloopgebied	- De depositie zal zich concentreren in het losloopgebied	+ Verstoring is minder in grootste deel, maar wel nog in het losloopgebied	+ Een deel van het bos is losloopgebied
g. Kleiner losloopgebied in combinatie met aanlijnen in overig bos en overal poep opruimen	+ Er is een afname van stikstof door poep op te ruimen, maar juist de plas brengt veel stikstof met zich mee.	++ De meeste fosfaat zit in de poep. Door die op te ruimen haal je het overgrote deel van de fosfaatbelasting weg.	+ Verstoring is minder, maar wel in losloopgebied en daardoor groter dan bij aanlijnplicht in gehele bos	+ Een deel van het bos is losloopgebied
h. Kleiner losloopgebied , kwetsbare delen geen honden , ander deel aangeliend i.c.m. opruimen	++ Grotere afname stikstof omdat honden niet in kwetsbare delen komen	++ Afname fosfaat door opruimen poep	++ In het bos minder aangeliende honden, wel een losloopgebied	+ Een deel van het bos is losloopgebied
i. Alternatieve losloopplek elders, kwetsbare delen geen honden , aanlooproute voor hond aan lijn i.c.m. opruimen	+++ Grotere afname stikstof omdat honden naar losloopgebied elders gaan	+++ Grotere afname fosfaat omdat honden naar losloopgebied elders gaan	++ In het bestaande bos minder aangeliende honden en geen loslopende honden.	+ een losloopgebied elders en een aanlijnroute daarnaartoe (wel verder weg)

Stap-voor-stap-optie: eerst poep opruimen, daarna eventueel losloopegebied verkleinen

Leden van de meedenkgroep hebben ook de suggestie aangevoerd om stap aan de slag te gaan met het verminderen van de nutriëntenbelasting door honden. Zij stellen voor om te starten met het opruimen van de poep, en het losloopegebied te behouden (variant d.). Na metingen in de bodem en monitoring van natuur en gedrag van hondenuitlaters geconcludeerd worden of aanvullend het verkleinen van het losloopegebied nodig is (optie f. g. of h.).

Deze optie heeft als nadeel dat de stikstof- en fosfaatbelasting maar zeer beperkt zal verminderen. Een forse vermindering is nu wel nodig om de bijzondere planten te beschermen, blijkt uit het onderzoek. De begeleidingsgroep wijst deze suggestie daarom af. Tweede nadeel van deze optie is dat de rust in het gebied niet toeneemt. Dit is wel één van de doelen. Derde nadeel is dat andere recreanten nog wel steeds overlast kunnen ervaren van loslopende honden.

Voor de hondenuitlaters is deze optie aantrekkelijk, omdat dat losloopegebied (aanvankelijk) even groot blijft. Daarbij is er een 'stok achter de deur' om het gewenste gedrag (poep opruimen) te stimuleren.

WAARDEN
BURG
Ecology

Groen Licht
Verkeersadviezen

BUREAUBUITEN
economie & omgeving

Bureau BUITEN

Economie en Omgeving

Wittevrouwensingel 100

NL-3514 AM Utrecht

info@bureaubuiten.nl

+31 (0)30 - 231 89 45

www.bureaubuiten.nl